T.C.

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASINDA YAZILI BASININ ROLÜ: GÜNDEM BELİRLEME KURAMI KAPSAMINDA ULUS VE VATAN GAZETELERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Fevzi Özgür ALTIN

ANKARA, 2019

T.C.

ATILIM ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI

KAMU YÖNETİMİ ve SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASINDA YAZILI BASININ ROLÜ: GÜNDEM BELİRLEME KURAMI KAPSAMINDA ULUS VE VATAN GAZETELERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Fevzi Özgür ALTIN

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba GÜRÇEL AKDEMİR

ANKARA, 2019

KABUL VE ONAY

Fevzi Özgür ALTIN tarafından hazırlanan "Köy Enstitülerinin Kapatılmasında Yazılı Basının Rolü: Gündem Belirleme Kuramı Kapsamında Ulus ve Vatan Gazetelerinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 19.12.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim dalı Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Aslı GÜLSEVEN (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Tuğba GÜRÇEL AKDEMİR (Danışman)

Prof. Dr. Emre TOROS (Üye)

Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesi ‘ne uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasını;

• Akademik ve etik kurallar çerçevesinde hazırladığımı,

• Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

• Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

• Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir,

Aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

19/12/2019

Fevzi Özgür ALTIN

ÖZ

ALTIN, Fevzi Özgür. Köy Enstitülerinin Kapatılmasında Yazılı Basının Rolü: Ulus ve Vatan Gazetelerinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019

Cumhuriyet geçmişten kalan siyasi kültürü miras edinmek istememiştir. Bu nedenle çeşitli devrimlerle kültürü ve siyaseti değiştirmek istemiştir. Devrimlerin hayata adapte edilmesi için çalışan yeni rejim eğitim politikaları ile sistemi vatandaşa anlatmak istemiştir.

Eğitim politikalarında 1938 yılına kadar istenilen seviye sağlanamamıştır. Okuryazar oranının az olduğu dönemde, cehalet rejime tehdit olarak görülmüştür. İşte bu bağlamda 1940 yılında Köy Enstitüleri yasası çıkarılmış ve rejime bağlı nesiller yetiştirme politikası benimsenmiştir. Ancak köylerde ve liberal görüşe sahip kesimlerde bu politika komünist nesiller yetiştiriyor iddiasını ortaya çıkarmıştır. Bu iddia sonrası dönemin tek parti yönetimi basına verdiği direktiflerle enstitüler politikasının gündem olmasını istemiştir. Dönemin gazetelerinde karar alıcıların belirlediği şekilde haber sınırlandırılmış veya ön plana çıkarılmıştır.

Bu araştırmada siyasi güçlerin veya bir egemen grubun basın üzerinden gündem oluşturma süreci değerlendirilmiştir. Kuramsal çerçeve olarak gündem belirleme kuramı seçilmiştir. Bu kuram doğrultusunda, basının köy enstitülerinin kapatılmasındaki etkisi tartışılmıştır. Özellikle 1948 yılı itibari ile akademik anlamda araştırılmaya başlanan gündem oluşturma tezi, aynı yıllardaki Türkiye siyaseti ve basın ilişkilerini açıklamak için teorik bir çerçeve olarak kullanılmıştır. Söylem analizi yöntemi kullanılarak elde edilen veriler sonrası Türkiye'de basının siyasetçilerin aldığı kararlar üzerinde etkisi olduğu ve Köy Enstitülerinin kapatılması kararının buna bir örnek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: köy enstitüleri, basın-siyaset ilişkisi, gündem belirleme, cumhuriyet, eğitim politikaları.

ABSTRACT

ALTIN, Fevzi Özgür. The Role of the Written Press in the Closure of Village Institutes: Examination of the Newspapers of Ulus and Vatan, Master Thesis, Ankara, 2019

The founders of the Republic did not want to inherit the political culture from the past. For this reason, they wanted to change culture and politics through various revolutions. The new regime, which tried to adapt the revolutions to life, wanted to explain the system to the citizens through education policies.

The desired level of education policies could not be achieved until 1938. In a period of low literacy, ignorance was seen as a threat to the regime. In this context, the Law on Village Institutes was enacted in 1940 and the policy of raising generations committed to the regime was adopted. However, this policy has raised the claim of raising communist generations in the villages. After this claim, the single-party administration of the period, with the directives it gave to the press, wanted the policy of institutes to be on the agenda. In the newspapers of the period, the news was limited or brought to the fore as determined by the decision makers.

In this study, the process of agenda setting of the political forces or a sovereign group through the press was evaluated. Agenda setting, was chosen as the theory. In line with this theory, it is discussed with which directives the press reports or which political dominant forces determine the thinking of the citizens. The agenda-setting theory which was started to take part of the academic work since 1948, is chosen as the main theoretical framework for this thesis in order to evaluate the impact of the press on Turkish politics in those years. After closure of discourse analysis data obtained using the method that have an impact on decisions made by politicians and Village Institutes of press in Turkey it is found to be an example of the decision.

Keywords: village institutes, press-politics relationship, agenda setting, republic, education policies.

TEŞEKKÜR

Başta ismini taşımaktan gurur ve onur duyduğum Köy Enstitüsü mezunu dedem Fevzi ALTIN'a sonsuz teşekkür ederim. Tez yazım aşamasında benden desteklerini esirgemeyen eşim Esma ÇİLEK ALTIN, babam Bahadır ALTIN ve annem Sebahat ALTIN'a sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca araştırmam ve savunmam sırasında akademik desteklerini esirgemeyen Tez Danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Tuğba GÜRÇEL AKDEMİR ile jüri üyelerim Prof. Dr. Emre TOROS ve Dr. Öğr. Üyesi Aslı GÜLSEVEN'e teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZ ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
TEŞEKKÜR ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
GİRİŞ **1**
BİRİNCİ BÖLÜM **7**
1. KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜNDEM BELİRLEME **7**
1.1. Gündem Belirleme Kavramı ve Kapsamı **7**
1.2. Gündem Belirleme Kuramının Düşünsel Temelleri **8**
1.2.1. Walter Lippmann **8**
1.2.2. Norton Long, Kurt Lang ve Gladys Engel Lang **9**
1.2.3. Bernard Cohen **9**
1.3. Gündem Belirleme Yaklaşımı ve Kavramlar **10**
1.3.1. Gündem (agenda) **10**
1.4. Gündem Belirleme Yaklaşımında Araştırma Gelenekleri **11**
1.4.1. Gündem belirleme yaklaşımında birinci aşama (geleneksel) araştırmalar **11**
1.4.2. Gündem belirleme yaklaşımında ikinci aşama araştırmalar (çerçeveleme ve öne çıkarma) **12**
1.5. Gündem Belirleme Sürecinin Unsurları **16**
1.5.1. Medya gündemi **17**
1.5.1.1. Medya gündemini etkileyen unsurlar **19**
1.5.1.1.1. Medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler **20**
1.5.1.1.2. Medya rutinlerinden kaynaklanan etkiler **21**
1.5.1.1.3. Kurumsal amaçlardan kaynaklanan etkiler **21**
1.5.1.1.4. Kurum dışı etkiler **22**
1.5.1.1.5. İdeolojik eğilimlerin etkileri **22**
1.5.2. Kamu gündemi **24**
1.5.3. Siyasal gündem **25**
1.5.3.1. Siyasal gündemi etkileyen unsurlar **26**
1.5.3.1.1. Konuların özellikleri **29**

1.5.3.1.2. Medya etkisi 30
1.5.3.1.3. Kamuoyunun etkisi 31
İKİNCİ BÖLÜM 32
2. KÖY ENSTİTÜLERİ ve TARİHSEL GELİŞİMİ 33
2.1. Cumhuriyet Rejiminin Eğitim Politikası 33
2.1.1. Tek parti dönemi eğitim politikaları (1938-1950) 35
2.1.2. Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un eğitime katkıları 36
2.2. Köy Enstitülerinin Kurulma Süreci 40
2.2.1. Köy enstitülerinin kurulmasındaki yasal süreç 41
2.3. Köy Enstitüleri Öğrenci Seçimi 44
2.3.1. Köy enstitüsü öğrencilerinin özellikleri 45
2.4. Köy Enstitülerinde Verilen Eğitim 46
2.5. Köy Enstitüleri ve İdeolojik Ayrılıklar 49
2.6. Yeni Dünya Düzeninde Köy Enstitülerinin Yeri 52
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 55
3. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASINDA YAZILI BASININ ROLÜ: "ULUS VE VATAN" GAZETELERİNİN İNCELENMESİ 55
3.1. CHP Dönemi Basının Siyaset Üzerindeki Etkisi 55
3.2. Demokrat Parti Dönemi Basının Siyaset Üzerindeki Etkisi 57
3.3. Basında Köy Enstitüleri 58
3.3.1. Ulus gazetesi ve köy enstitüleri 58
3.3.2. Vatan gazetesi ve köy enstitüleri 78
SONUÇ 86
KAYNAKÇA 92
ÖZGEÇMİŞ 111

GİRİŞ

20. yüzyıl, Sanayi devriminin, milliyetçilik akımlarının ve rejim değişikliklerinin meydana geldiği önemli bir dönemi ifade etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde batıdaki gelişmeler örnek alınmaya çalışılmış, ancak köklü reformlar gerçekleştirilemediği için çabalar sonuçsuz kalmıştır. Her bakımdan geri kalan İmparatorluk eğitim konusunda da istenilen seviyeye ulaşamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı sonunda, Türkiye topraklarının verimli, önemli ve çok az da olsa okuma-yazma bilen insanların yaşadığı bölgelerin sömürgeci güçlerce işgal edilmesiyle Kurtuluş Savaşı dönemi başlamıştır. Gazi Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı döneminde toplanan Eğitim Kongresi ile eğitime verdiği önemi göstermiştir. Kurtuluş Savaşı'ndan sonra genç Cumhuriyet kurulunca ilk hedef, okur-yazar oranını yükseltmek ve eğitimli bir toplum oluşturmak olmuştur. Tüm devrimler yasa ile oluşturulduktan sonra eğitimin de yasa ile istenilen seviyeye geleceği düşünülmüştür. Ancak nüfusun büyük bir kısmının köy ve kırsal alanda yaşamasından dolayı devrimler ve eğitim politikaları vatandaşa ulaşamamıştır. Mustafa Kemal Atatürk, eğitimin önemini fark eden bir lider olarak kısa sürede olumlu sonuçlar elde etmek istemiştir. Bunun için zorunlu eğitim, halkevleri gibi yasal düzenlemelerin yanı sıra askerliğini çavuş olarak yapmış gönüllü eğitmenler projesini ortaya koymuştur. Bu projeye göre askerliğini çavuş olarak yapmış okuma yazma bilen gönüllüler, köylere eğitmen olarak atanacak ve okuma-yazma öğretecektir.

1938 yılına gelindiğinde, eğitim politikalarında istenilen seviyeye hala ulaşılamadığı görülünce, farklı çözüm yollarına gidilmiştir. Ancak Atatürk'ün 1938 yılında hayatını kaybetmesi üzerine belli bir dönem eğitim politikasında ilerleme kaydedilememiştir. Bu dönemde birçok eğitmen, eğitim politikalarının eksikliği üzerine raporlar yazmıştır. 1940 yılında dönemin savaş atmosferinde Türkiye'nin iç işlerine müdahale olmamasından yararlanmak isteyen Milli Şef İsmet İnönü, Cumhuriyet Halk Partisi'ne bağlı nesiller yetiştirmek isteği ile yeni bir eğitim politikası yapılmasını istemiştir. Hasan Ali Yücel ve ekibi, bu politikayı desteklemeseler de Cumhuriyeti savunan, kolektif şuura sahip yeni bir nesil yetiştirilmesi konusunda fırsat olarak görmüştür. Bu bağlamda ekibi ve yurtdışından gelen akademisyenlerle bir proje ortaya koymuşlardır. Bu projede amaç, Cumhuriyet

devriminin Atatürk'ün istediği gibi en ücra köylere kadar ulaşmasını ve köy halkının yaşadığı yerde kalkınmasını sağlamaktır. Bu projenin adı, Köy Enstitüleri olarak belirlenmiştir. 17 Nisan 1940 tarihinde yasalaşan ve 1948 yılına kadar eğitim politikasına yön veren bu enstitüler, İkinci Dünya Savaşı sonrasında İsmet İnönü'nün seçim kaybetme endişesi ve yapılan komünist eleştirileri bahane edilerek gayri resmi olarak sona erdirilmiştir. 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti gayri resmi olarak sona erdirilen bu eğitim politikasını yasal olarak sonlandırmıştır.

Bu tez çalışması, üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, çalışmanın teorik kısmını oluşturan ve çalışmanın temeline uygun olarak kuram kısmına yer verilmiştir. 1948 yılında akademik olarak tartışılmaya başlanan Gündem Belirleme Kuramı bu araştırmanın temelidir. Basının siyaset üzerindeki etkisi ve karar alıcılar basın yolu ile bilgiye yön verme çabası bu kuramla anlatılmıştır. Dönemin eğitim politikasının gündeme getirilmesi ve gazetelerde haberleştirilmesine bakıldığında, tek parti yönetiminin basına bakış açısı ve basının nasıl bir haberleştirme yaptığı bu kuram ile değerlendirilmiştir.

Bu açıdan, çalışma gündem belirleme kuramına oturtularak bir araştırma çerçevesi çizilmiştir. Gündem Belirleme Kuramı kavramsal olarak açıklandıktan sonra temel prensibine ve bu kuramın düşünsel temeline katkıda bulunmuş önemli isimlerin düşünceleri belirtilmiştir. Son olarak gündem belirleme araştırmalarında ortaya atılan ve gündem belirleme süreci ile unsurlarını açıklayan medya gündemi, kamu gündemi ve siyaset gündemi açıklanmıştır. Tüm bunlar için literatür taraması yapılmış ve bu konuyla ilgili çalışmalar incelenmiştir.

İkinci bölümde, Köy Enstitülerinin kuruluş aşaması, yasal süreci, dönemin siyasetçileri ve eğitimcilerinin söylemleri ele alınmış ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Köy Enstitülerinin tarihsel olarak hangi aşamalardan geçtiği ve ne gibi sorunlarla karşılaştıkları gösterilmiştir. Köy Enstitülerinde ne gibi politikaların izlendiği, öğrencilerinin özellikleri ve eğitim anlayışları üzerinde durulmuştur. Konuyla ilgili olarak literatürde yer alan kaynaklardan yararlanılmıştır.

Üçüncü bölümde, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Ulus ve Vatan gazetelerinde Köy Enstitülerine bakış açıları ve bunları haberleştirme yöntemleri incelenmiştir. 1940-1948 yılları arasında ele alınan bu iki gazetenin enstitülerin

kapatılmasında etkilerinin olup olmadığı değerlendirilmiştir. Bunun için bu iki gazetede yer alan köy enstitüleriyle ilgili haberlerin bu kurumların kapatılması üzerindeki etkisinin incelenmesi için bir sosyal bilimler araştırma yöntemi olan söylem analizi yöntemine başvurulmuştur. Dönemin önemli iki gazetesi olan Ulus ve Vatan gazetelerinin seçilmesinin nedeni, biri iktidar yanlısı diğeri de muhalefet yanlısı olmasıdır. Bu açıdan önemli görüldükleri için çalışma bu iki gazete ile sürdürülmüştür.

Araştırmanın Konusu

Bu çalışmada gazetelerin kamuoyu oluşturmadaki etkisi ve bu etkinin dönemin Türkiye'sinde ki sonuçları değerlendirilmiştir. 1940 ile 1948 yılları arasında siyasetçilerin ve bürokratların hangi söylemler sonucu enstitülerin kapatılmasına zemin hazırladıkları bu tez çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

Özellikle dönemin okuma yazma oranı dikkate alınarak, vatandaşın gazetelerden fikir sahibi olması beklenememektedir. Bu dönemde özellikle vatandaşın gazetelerden öğrendikleri ile değil daha çok gazetelerin kamuoyu oluşturmak için yaptıkları haberler sonrası okuryazar olan ve siyasette söz sahibi olan kişilerin yaptıklarına bakılmıştır. Özellikle Milli Eğitim, Tarım Bakanlıkları ile adli mevkilerin yapılan bu haberler sonrası eğitim politikasına ve enstitülere bakış açılarındaki değişim irdelenmiştir.

Söz konusu dönemde gazeteler enstitülerin kapatılmasında karar alıcıları etkilemişler midir veya siyasetçilere yön vererek enstitülerin kapatılmasına ne gibi etkileri olmuştur soruları bu çalışmanın konusuna yön vermiştir.

Amaç ve Kapsam

Bu araştırmanın amacı tek parti döneminde ortaya çıkan bir politikanın dönemin gazeteleri üzerinden vatandaşa nasıl aktarıldığının gösterilmesidir. Ancak dönemin okuma yazma oranları ve vatandaşın yaşam şekli düşünüldüğünde gündem belirleme veya gündem oluşturmaktan çok belli bir grup arasında gerçekleşen bilgiye, habere ve basına yön verme çabaları araştırılmıştır. Siyasette söz sahibi olanların gazeteleri, manşetleri ve gündemi nasıl belirlediği açıklanmıştır.

Bu kapsamda Ulus ve Vatan gazeteleri siyasi görüşleri nedeni ile karşılaştırılmıştır. Dönemin siyasi güçlerinin yayın organı kabul edilen bu gazeteler

gündem oluşturma kuramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Siyasetin basın üzerindeki etkisi ve bilgiyi, haberi, gündemi nasıl yönlendirdiği ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmanın Önemi

Bu araştırma Köy Enstitülerinin kapatılmasında karar alıcıları etkilemek suretiyle basının rolünü ele almaktadır. Dönemin tek parti zihniyeti ile tek adam mantığında kurumların ve yasaların ortaya çıktığı tezinin karşısına, dönemin basın aygıtlarında ortaya atılan siyasi tartışmaların ülkenin önemli politikalarına nasıl yön verdiği açıklanmıştır.

Genel olarak bu araştırmaya benzer bir araştırma olmamakla birlikte yakın sayılan araştırmalarda basında çıkan haberlere yer verilmiş ve haberin siyasete etkisi irdelenmemiştir. Bu araştırmada gazetelerden elde edilen haber metinleri ile egemen siyasi gücün bir politikaya bakış açısı ve bu politikanın hayatta kalabilmesi için gündemde tutma çabaları araştırılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, köy enstitüleri ile ilgili olarak 1940-1948 yılları arasındaki olaylar ve gelişmelerle sınırlandırılmıştır. Bu tarihler ele alınırken Köy Enstitülerinin kuruluş tarihi olan 1940 ile gayri resmi olarak kapatıldığı tarih olan 1948 yılları arasındaki sürece dikkat çekilmiştir. Bunlar için dönemin ulusal basın organlarından iki örnek incelemeye alınmış, bunlar ele alınırken biri iktidar diğeri de muhalefet yanlısı olması şartı ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın teorik kısımlarında ise konuyla ilgili olarak literatürde yer alan kaynaklara başvurularak çalışma sürdürülmüştür. Ancak arşivlerde az bulunan gazeteler ve eski dil ile yazılmaları bu araştırmanın zorlayıcı yönü olarak gösterilebilir.

Yöntem

Araştırma yöntemi olarak söylem analizi tercih edilmiştir. Bu yöntemle Gündem Oluşturma Kuramı çerçevesinde gazetelerin egemen görüşler veya enstitüler üzerinden yaptıkları haberlere bakılmıştır. Haberlerin nasıl verildiği, ideolojik, siyasi yönlendirmelerde bulunup bulunulmadığı araştırılmıştır. Bu bağlamda 1940 yılları ile 1948 yılları arasında yayın yapan “Ulus” ve “Vatan” gazeteleri aynı tarihler

çerçevesinde karşılaştırılmıştır. Hangi gazetenin aynı olayı hangi türde yayınladığı veya hangi bakış açısı ile okuyucularına aktardığı irdelenmiştir.

Söylem analizi yöntemi sosyal hayatı açıklamak için gerekli olan metodolojik ve kavramsal unsurları bir arada sunar. Böylelikle ortaya çıkan bir söylemi veri olarak kullanılacak şekilde ortaya koyar. Bu yönüyle de kullanılagelen ana akım yöntemlerden farklılaşır ama aynı zamanda da onları tamamlayıcı ve bütünleştirici bir seçenek olarak değerlendirilebilir. Bu yöntem, niceliksel çalışmalardan ziyade nitel araştırmalarda tercih edilmektedir (Özal, 2017: 71).

Söylem analizi yönteminin kullanılma sıklığı kitle iletişim araçlarının kullanımı ile doğru orantılıdır. Günümüzde, sosyal bilimler alanında niteliksel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Bu araştırma yönteminde ele alınan konuya ilişkin sayısal verilerden çok o konunun niteliksel analizi yapılmaktadır Söz konusu yöntemde sayısal değil niteliksel bir çözümleme yapılmaktadır (Aytekin, 2018: 37).

Veri Toplama

Köy Enstitüleri ile ilgili gazetelerdeki haberler incelenmiştir. Ulus ve Vatan Gazetelerinden alınan veriler, farklı ideolojilerdeki gazete örneklerimizdir. Bu iki gazete Milli Kütüphane'nin dijital arşivlerinde yer alan gazete arşivlerinden elde edilmiştir.

Temel Soru ve Alt Problemler

Araştırmanın temel sorusu "Köy Enstitülerinin Kapatılmasında Gazetelerin Etkisi Olmuş mudur?" olarak belirlenmekle beraber bu kapsamda nitelendirilmiş alt sorularda şu şekildedir:

- Köy Enstitülerinin kapatılmasında siyasetçilere basın yolu ile nasıl bir yönlendirme yapılmıştır?
- Gazeteler Gündem Belirleme metodu ile bürokrat, milletvekili ve vatandaşların fikirlerini değiştirmiş midir?
- Köy Enstitüleri gazetelerde hangi yönleri ile haberleştirilmiştir?
- Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti basın üzerinden söylemleri ile eğitim politikalarına yön verebilmişler midir?

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE: GÜNDEM BELİRLEME

1.1. Gündem Belirleme Kavramı ve Kapsamı

Medyanın siyasal enformasyonun üretilmesinde kullanılması ve önemli görerek bazı konuların üzerinde durması, bununla birlikte halkın siyasi konuları öğrenmek için medya araçlarını kullanması Gündem Belirlemenin kapsamını oluşturmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 146).

Gündem Belirleme Yaklaşımı bireylerin kitle iletişim araçları aracılığıyla elde edilen bilgilerden bazı gerçekleri öğrenmeleri dışında medyanın ele alınan olay ya da konu ile ilgili bünyesinde ayırdığı yer ile zaman da o olay ya da konunun önem derecesini belirlemektedir (Atabek, 1998). Gündem Belirleme hipotezinin temel önerisi kitle iletişim araçlarından öğrenmedir. Bundan dolayı bireyler kitle iletişim araçları aracılığıyla gündemde hangi konuların yer aldığını ve bu konuların ne denli önemli olduğu noktasında bilgi sahibi olmaktadır (McQuail ve Windahl, 1993: 91).

Gündem Koyma ya da Gündemi Saptama şeklinde de adlandırılan Gündem Belirleme Kuramı ilk olarak medya araçlarının gündemi oluşturma ya da belirleme noktasındaki rolünü açıklamak üzere geliştirilmiştir. İletişim araçlarının kamunun gündemini belirlediği düşüncesi daha eskilere dayanmakla birlikte Gündem Belirleme hipotezi ilk kez McCombs ile Shaw tarafından yapılan araştırmalar sonucunda 1972 yılında ortaya atılmıştır (Mutlu, 1994: 82). Gündem Belirleme araştırmasının amacını, medyanın toplumsal problemlere, toplumun ilgisini çekip, çekmediğini ve hangi medyanın toplumun ilgisini çektiğini incelemek olarak belirleyen McCombs ve Shaw (1972), bu çerçevede 1968 yılında ABD'de gerçekleştirdikleri bir araştırmada, başkanlık seçimi kampanyalarına ilişkin gazetelerde yer alan haberleri ve Chapel-Hil kentinde kayıtlı yüz seçmenin seçim kampanyası sırasında en önemli olduğunu düşündükleri konuları karşılaştırarak, gazetelerin Gündem Belirleme rolünü belirlemeye çalışmışlardır (Alver, 2011: 130). Çalışma sonunda Amerika'daki seçimle kamuoyuna tekdüze konular sunulduğu ortaya çıkmış, aynı zamanda kamuoyunun konuların içeriği ve sıralama noktasında bu tekdüze kalıp ile uyum içinde seyrettiği tespit edilmiştir (McQuail, 1983: 67).

"Gündem Belirleme Yaklaşımı, medyanın insanların nasıl düşüneceklerini belirlemediği ancak ne hakkında düşüneceklerini belirlediği görüşüne dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, medyanın önem verdiği konular, insanların gündemini oluşturacak ve onların gündemini meşgul edecekken medyanın yer vermediği konular halkın gündemine gelmeyecektir" (Yaylagül, 2014: 81).

Kitle iletişiminin Gündem Belirleme düşüncesinin temelinde, ele alının konuyla ilgili toplumun görüşlerinin kitle iletişim araçlarının halka sundukları enformasyonla şekillendiği varsayımı bulunmaktadır. Bunun nedeni kitle iletişim araçlarının bireylerin bilgi alma noktasında en büyük enformasyon sağlama aracı olmasıdır. (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 146).

1.2. Gündem Belirleme Kuramının Düşünsel Temelleri

Gündem Belirleme araştırmaları 1970'li yıllarla birlikte bilimsel yayınlarda gözükmeye başlamıştır. Ancak bu düşünce akımının temellerine daha önceki yıllarda yapılmış araştırmalarda da rastlamak mümkündür. Bu bölümde Gündem Belirleme düşüncesinin ortaya çıkmasında etkili olan araştırma ve araştırmacılar ele alınmıştır. (Atabek, 1998).

1.2.1. Walter Lippmann

Kitle iletişim araçlarının kamu gündemini belirlediği düşüncesinin ortaya konulması anlamındaki ilk araştırma Walter Lippmann'a aittir. 1922 yılında ortaya attığı "Puclic Opinion" (Kamuoyu) adlı çalışmasında Lippmann, "içinde yaşadığımız çevre ile ilgili bildiklerimizin çoğu bize doğrudan deneyimlerimizle değil de; dolaylı yollarla, örneğin kitle iletişim araçları aracılığıyla geldiğini ve bunların yalnızca bir görüntüden ya da onların haritasından ibaret olduğunu" vurgulamıştır (Yüksel, 2001: 33).

"Kişinin başından geçmemiş bir olay hakkında sahip olabileceği tek duygunun, söz konusu olayın zihnindeki imajının yarattığı duygu olduğunu" ileri süren Lippmann, bu ifadesiyle de net bir şekilde; ancak adını koymadan, medyanın Gündem Belirleme işlevini ifade etmiştir. Çünkü Gündem Belirleme Yaklaşımı medyada sunulan dünya görüntüsünde yer alan öğelerin önemliliğinin zihnimizdeki görüntüde yer alan öğelerin önemliliğine dönüştüğünü savunmaktadır (Yüksel, 2001: 34).

Devletin ülke içindeki faaliyetleri ya da dünyanın başka bir ülkesinde yaşanan bir olayla ilgili bildiğimiz şeyleri kendi gözlemlemelerimizle değil, başka kanallar aracılığıyla bize aktarılmaktadır. Böylece de doğrudan içinde yer almadığımız uzak çevremizle ilgili düşüncelerimiz bize sağlanan bilgilerle oluşturduğumuz kurgu yapılar üzerine dayanmaktadır. Lippmann (1965: 4, Akt. Atabek, 1998), kitle iletişim araçlarının Gündem Belirleme işlevine, *"Siyasal olarak ilgilendiğimiz dünya ulaşamadığımız, göremediğimiz, zihnimizde canlandıramadığımız bir dünyadır. O, keşfedilmeli, hakkında haber verilmeli ve imajı oluşturulmalıdır. İnsan, tüm varoluşu bir bakışta görebilen Aristo'nun felsefesindeki tanrısal varlık değildir."* şeklindeki sözleriyle işaret etmektedir.

1.2.2. Norton Long, Kurt Lang ve Gladys Engel Lang

Günümüzdeki anlamıyla Gündem Belirleme hipotezinin öncüleri arasında Norton Long (1958) ile Kurt Lang ve Engel Gladys Lang'ın (1959) önemli yeri bulunmaktadır (Atabek, 1998). Long (1958) "Çevreyle İlişkilerde Yerel Halk" adlı makalesinde "gazetelerin insanların çoğunun ne hakkında konuşacağına, çoğunluğun gerçekleri ne olarak düşüneceğine ve sorunlarla mücadele etmede hangi yolu kabul edeceğine karar vermede en büyük paya sahip olduklarını" ifade etmiştir (Yüksel, 2001: 35-36).

1959 tarihli "Kitle İletişim Araçları ve Oy Verme" adlı çalışmalarında Lang ve Lang, kitle iletişim araçlarının belli konulara odaklandığını ve siyasilerin toplum karşısındaki imajlarını yarattıklarını dile getirmişlerdir. Onlara göre; "gazeteler sürekli kitle içerisindeki bireylerin ne hakkında düşünmeleri, bilmeleri ve hissetmeleri gerektiğini öneren nesneleri sunmaktadır". Bu görüşleri ile Lang ve Lang Gündem Belirleme işlevine adını koymadan işaret etmişlerdir (Yüksel, 2001: 36).

1.2.3. Bernard Cohen

Kitle iletişim araçlarının Gündem Belirleme Kuramına ilişkin düşüncelerin gelişmesinde bir diğer öncü isim siyaset bilimcisi Bernard Cohen'dir. Cohen, Gündem Belirleme Yaklaşımının kilometre taşı olarak, 1963'te ortaya koyduğu"The Press and Foreign Policy" (Basın ve Dış Siyaset) adlı çalışmasında Gündem Belirleme fikrini şöyle ifade etmiştir (Yüksel, 2001: 35):

> "Basın, çoğu zaman insanlara ne düşüneceklerini söylemede başarılı olmayabilir, fakat okurlara ne hakkında düşüneceklerini söylemede fevkalede başarılıdır. Dünya farklı insanlara; kendilerine okudukları (gazete) sayfaların yazarları, editörleri ve yayıncıları tarafından çizilen haritaya bağlı olarak farklı görülmektedir."

Cohen, ortaya koyduğu bu çalışması ile Gündem Belirleme konusundaki çalışmalara yeni bir çığır açmış ve medyanın "düşünce, tutum ve davranış" değiştirme gücü üzerindeki araştırmaların yön değiştirerek, "farkındalık yaratma" ya da "haberdar etme" gücü üzerinde odaklanmasını sağlamıştır (Yüksel, 2001: 35).

1.3. Gündem Belirleme Yaklaşımı ve Kavramlar

Gündem Belirleme araştırmalarında dikkat edilmesi gereken bir diğer unsur kitle iletişim araçlarında yer alan konuların veya sorunların özellikleridir. Bundan dolayı Gündem Belirleme Yaklaşımıyla ilgili kavramlara açıklık getirmekte fayda vardır (Atabek, 1997). Bu bölümde Gündem Belirleme Kuramı içerisinde yer alan kavramlar ele alınmış, açıklanmaya çalışılmıştır.

1.3.1. Gündem (agenda)

Gündem kısaca, "zamanın belirli bir noktasında önemlilik sırasına göre dizilmiş sorunlar/konular veya olaylar listesidir" (Atabek, 1997). Gündem, sürekli ve karşılıklı etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Farklı sorunlar zamanla önem kazanmakta veya önemini kaybetmektedir. Gündem bu sürecin bir resmini çizmektedir (Terkan, 2005: 23). Gündem Belirleme Yaklaşımı çerçevesinde bakıldığında gündem kelimesi daha çok, kitle iletişim araçları iletisinde ve bireylerin bilincinde konulara verilen önem olarak adlandırılmaktadır (Terkan, 2005: 23).

1.3.2. Olay (event) ve sorun/konu (issue)

Zaman ve yer ile sınırlı ayrı oluşumlar "olay" olarak adlandırılmaktadır. Sorun veya konu ise; haber içeriklerinde yer alan çeşitli olguların ilişkili oldukları geniş kategoriler olarak değerlendirilmektedir (Atabek, 1997). Dearing ve Rogers'a göre sorun, medya araçlarında ele alınan, çoğunlukla karşılıklı çatışmaların var olduğu bir oluşum olarak açıklanmaktadır. Sorun kavramına ilişkin tanımlamayı şu şekilde ifade etmektedirler (Terkan, 2005: 24): "Sorunun içinde yer alan karşılıklı çatışma olgusu, sorunu çatışmaya neden olan iki tarafın da var olduğunu gösteren bir hale getirmektedir ve o sorunda yer alan taraflar konuyla ilgili görüşlerini medya araçları

aracılığıyla, "kamuoyu arenası" olarak adlandırılan müşterek bir alanda savunmaya geçerler. Olay ya da sorunların toplumun sorunu olarak algılanabilmesi için medyanın herhangi bir kolunda kendine yer edinmesi ve topluma duyurulması gerekmektedir."

1.4. Gündem Belirleme Yaklaşımında Araştırma Gelenekleri

Gündem Belirleme ile ilgili yapılan araştırmalar, araştırmaları yöntembilim yönünden farklı bakış açıları ile ele alınmakta ve farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda, Gündem Belirleme araştırmalarına ilişkin ortaya atılan farklı düşünce biçimleri, birinci aşama (geleneksel) ve ikinci aşama (çerçeveleme ve öne çıkarma) şeklinde iki ayrı dönemde incelenmektedir (Erdoğan, 2011).

1.4.1. Gündem belirleme yaklaşımında birinci aşama (geleneksel) araştırmalar

Gündem Belirleme yaklaşımında birinci aşama olarak nitelendirilen geleneksel Gündem Belirleme araştırmaları medyanın bilişsel düzeydeki etkilerinin ötesinde bulgular elde edilmesini amaçlayan süreci içermektedir (Yüksel, 2007). Birinci aşama Gündem Belirleme Yaklaşımı daha önce de bahsedilen McCombs ve Shaw tarafından gerçekleştirilen 1968 Chapel Hill araştırmasıyla ortaya çıkmıştır. Bu Çalışma Gündem Belirleme tarihindeki en önemli araştırmadır ve ilk aşamayı oluşturmaktadır. McCombs ve Shaw'un Chappel Hill'de 1968 Amerikan Başkanlık seçimleri üzerine yaptıkları çalışmaları, beş gündem konusunun medya ve kamu gündemlerindeki önemlilikleri açısından yüksek oranda bir ilişki içerisinde olduklarını ortaya koymuştur (Gülnar, 2017). McCombs'a göre Gündem Belirleme araştırmaları, kamu gündemi bazında toplum genelinden elde edilmemiş ya da sadece bireysel olarak elde edilmiş dataları kullanarak elde edilmektedir. Medya gündemi bazında ise, ya tek bir konuya ya da toplum tarafından bilinen konular arasından önemli olarak görülenlere dikkat çekilmektedir (Erdoğan, 2011).

Geleneksel Gündem Belirleme araştırmalarında insanların "ne hakkında düşüneceği" sorusu test edilmiştir. Bu dönemde konuların önemliliklerinin medyadan kamuya geçişi konu edilmiştir (Yüksel, 2007). Geleneksel Gündem Belirleme Yaklaşımı, medyanın gündemi belirleyici gücüne işaret etmektedir (Yüksel, 2001: 42).

Gündem Belirleme Yaklaşımında birinci aşamayı oluşturan geleneksel araştırmaları inceleyen bir başka araştırmacılar da Everett Rogers ve James Dearing'dir (Erdoğan, 2011). Rogers ve Dearing, geleneksel Gündem Belirleme

çalışmasının iki farklı araştırma yöntemi ile ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Bunlardan ilki Gündem Belirleme geleneğidir. Bu aşama, medya gündeminin kamu gündemini nasıl etkilediği ile ilgilenmektedir. İkinci tür araştırma geleneği de gündem yapılandırma geleneğidir. Gündem yapılandırma, karar alıcıların, politika gündeminin kitle iletişim araçları aracılığıyla medya gündemi içerisinde, kamu gündeminde ve diğer etmenlerden etkilenmesini incelemektedir. Kısacası, Gündem Belirleme geleneği, medya gündeminin kamu gündemini nasıl etkilediği ile ilgilenirken; gündem yapılandırma geleneği, medya gündeminin, kamu gündeminin ve diğer etmenlerin siyasal gündemi nasıl etkilediği ile ilgilenmektedir. Bundan dolayı gündem yapılandırma geleneği, Gündem Belirleme Yaklaşımı ile ilişkili olarak yapılan diğer araştırmalarda bir zemin oluşturmaktadır (Erdoğan, 2011).

Birinci aşama gündem belirleme araştırmaları genel olarak bireylerin "ne hakkında" düşünmeleri gerektiğinin kitle iletişim araçları tarafından belirlenebileceğine odaklanmaktadır. Önceden de belirtildiği gibi Bernard Cohen'in medyanın insanların ne hakkında düşünecekleri hipotezinin birinci aşamanın en net tanımını oluşturduğu söylenebilmektedir (Gülnar, 2017).

1.4.2. Gündem belirleme yaklaşımında ikinci aşama araştırmalar (çerçeveleme ve öne çıkarma)

Geleneksel Gündem Belirleme araştırmaları, diğer bir adıyla birinci aşama araştırmalar, genel olarak medya gündemini bir araç olarak görmekte ve bundan dolayı kamunun ne hakkında düşündüğü ya da konuştuğu üzerine odaklanmaktadır. Birinci aşama araştırma geleneği dışında bir başka seçenek ise, çerçeveleme araştırmaları geleneği bulunmaktadır. Bu araştırmalar ikinci aşama Gündem Belirleme çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. Çerçeveleme araştırmaları, genel olarak medyanın kamu gündemi üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlamaktadır (Erdoğan, 2011).

Bugüne kadar ele alınan geleneksel hale geldiği söylenebilecek Gündem Belirleme araştırmalarında, çalışmaların büyük bir çoğunluğunda incelenen gündem konuları birer nesne olarak kabul edilmektedir. Ancak, kamu sorun ya da konuları yalnızca Gündem Belirleme Yaklaşımınca incelenebilen nesneler değildir. Her şey üzerine iletişim kurulabildiği gibi bu nesnelerin her birinin görünümlerinin dışında

değişik tutum, karakteristik ve özelliklerinin mevcut olduğu da ifade edilmektedir. Bu yapısıyla medya gündemi, gazetecilerin bakış açılarıyla ve çerçeveleriyle sıralanmış nesneler şeklinde düşünülmektedir. Bu noktada, haber çerçeveleri ve tutumlara yönelik gündemlerin kamu gündemini nasıl etkilediği sorusu, ikinci aşama Gündem Belirleme Yaklaşımını oluşturmaktadır. Gündem Belirlemenin ikinci aşamasını oluşturan bu araştırmalar gelenekselden farklı olarak medyanın insanların nasıl düşünecekleri yönünde de etkiler taşıdığını ileri sürmektedir (Yüksel, 2001: 43).

Geleneksel Gündem Belirleme araştırmaları konuların görece önemliliklerinin iletimini ifade etmektedir. İkinci aşamada ise, konuların önemliliklerinin yanında insanların bu konular hakkında nasıl düşünecekleri ele alınmaktadır. Ne düşüneceğimizden ne hakkında düşüneceğimize bir geçişin olduğuna vurgu yapan Bernard Cohen'in bu fikrinden, ikinci aşama araştırmalar sonucunda, nasıl düşüneceğimiz gerektiğine doğru bir yönelimin olduğu görülmektedir (McCombs ve diğerleri, 2000: 78).

İkinci aşama Gündem Belirleme hipotezi ilk kez 1995 yılında İspanya'daki bölgesel seçimler esnasında McCombs ve arkadaşları tarafından araştırılmıştır. Bu araştırmada, yöntem olarak içerik analizi ve anket çalışması yapılarak elde edilen veriler karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma ile kitle iletişim araçlarının İspanya'daki seçmenlerin söz konusu kişiler ve konular ile ilgili düşünceleri üzerinde etkisi olup olmadığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Elde edilen veriler sonucunda İspanya'daki seçmenlerin seçime dâhil kişiler ve konular hakkında ne düşüneceklerinin yanında nasıl düşünmeleri gerektiğinin de kitle iletişim araçları etkisiyle gerçekleştirildiği tespit edilmiştir (Gülnar, 2017).

Gündem Belirlemenin ikinci aşama araştırmaları, her bir gündemin belirli konulardan meydana geldiğini ve bu her bir konunun kendine özgü niteliklerinin olduğunu ileri sürmektedir. İkinci aşama Gündem Belirleme çalışmalarında konuların nitelikleriyle ilgili çeşitli hipotezler ortaya atılmıştır. Bunlardan ilki, kitle iletişim araçlarının ele aldığı bir konuya ayırdığı yer ve süre, bireylerin o konu hakkındaki fikirleri üzerinde etkili olduğunu belirtmektedir. Diğer bir hipotez de, aynı şekilde kitle iletişim araçlarında ele alınan bir konunun niteliklerine ilişkin ayrılan yer ve süre,

bireylerin o konuya dikkat çekerek gündemlerine almaları üzerindeki etkileri vurgulamaktadır (Ghanem, 1997: 4).

Gündem Belirleme Yaklaşımının ikinci aşaması, kuramsal bir çalışma olan çerçeveleme yaklaşımının temellerine dayanmaktadır. Bu açıdan ikinci aşama gündem araştırmaları çerçeve belirleme olarak adlandırılan çerçeveleme yaklaşımının ikinci aşamasına denk gelmektedir. Bu bağlamda ikinci aşama gündem belirleme araştırmalarının daha iyi kavranabilmesi için çerçeveleme yaklaşımını incelemekte fayda vardır (Erdoğan, 2011).

Haberlere konu olan olaylar ve bu olayların kitleler tarafından algılanış biçimi çerçeveleme yaklaşımının odak noktasını oluşturmaktadır (Terkan, 2005: 32). Iyengar, Gündem Belirleme Yaklaşımı içerisinde çerçeveleme analizini ayrıntılı bir şekilde incelemiştir. Çerçevelemenin, "bir değer yargısının sunulmasındaki veya problemlerin çözülmesindeki kurnazca yapılan değişiklikler" olarak nitelendiren Iyengar (1991: 11), bu değişiklikler nedeniyle ortaya çıkan düşünce değişikliklerinin çerçeveleme etkisine neden olduğunu belirtmiştir.

Çerçeveleme, insanların olayları ve bilgileri "belirleme, algılama, teşhis etme ve adlandırmasına" imkân veren araçlarla meydana gelmektedir (Kosicki, 1993: 43). Goffman (1974: 21, Akt. Kosicki, 1993: 115), çerçeveleme yaklaşımı ile ilgili şunları belirtmektedir:

> "Bazı çerçeveler, varlıkların, önermelerin ve kuralların bir sistemi olarak açık seçiktir; diğer büyük bir kısmı ise bir yaklaşımın veya bakış açısının bilgisini sağlamada yetersizdir. Bununla birlikte, yapılandırma düzeyi ne olursa olsun her çerçeve kullanıcılarına, çerçevenin sınırları içinde tanımlanan görünüşte (gerçekte olmayan) sınırsız sayıdaki somut olayların belirlenmesi, kavranması ve adlandırılması için olanaklar verir."

Ele alınan konuların toplumun ilgisini çekebilecek yanları üzerine dikkat çekmek için bazı olaylar seçilir ve bunlar üzerinde durulur. Böylece ele alınan konular belirli çağrışımlarla bireylere sunularak çerçeveleme yapılmaktadır. Örneğin, nasıl bir resmi diğer eşyalardan ayırmak için çerçeveye koyuyorsak, haberlerde ele alınan konuları da diğer konulardan farklı kılmak ya da belli bir nokrasına vurgu yapmak ve o konunun hangi açıdan ele alınarak tartışılacağını ortaya koymak için çerçeveleme yapılmaktadır (İrvan, 2001: 93).

Çerçeveleme ve öne çıkarma ilk kez ABD'deki Başkanlık Seçimleri esnasında Iyengar ve Kinder tarafından yapılan araştırma içerisinde ileri sürülmüştür. Bilim insanlarına göre kitle iletişim araçları meydana gelen bir olayla ilgili haber üzerinde çok duruyorsa ve kitlelere aktarıyorsa buna karşın diğer haberleri arka plana atıyorsa bu şekilde siyasi oluşum içerisinde belirli yönleri önemli diğer yönleri ise önemsiz olarak yansıtmaktadır şeklinde bir düşünce meydana gelmektedir (Yüksel, 2001: 49).

Çok sayıda araştırmacı Gündem Belirleme ve öne çıkarma yöntemi arasındaki ilişkiyi farklı şekillerde ele almaktadır. Bazı araştırmacılara göre, bu iki unsur arasında güçlü bir ilişkiden söz edilirken, bazılarına göre de tersi bir şekilde ikisi arasında herhangi bir ilişkinin söz konusu olmadığı ileri sürülmektedir. Başka bir görüşe göre de bu iki unsur arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi için bir süreç içerisinde inceleme yapılması gerektiği belirtilmektedir (Terkan, 2005: 33).

Öne çıkarma kavramı, sosyal olaylar üzerinde inceleme yaparken kişilerin blgi sahibi oldukları tüm konuları göz önünde bulundurmadıklarını görüşünü ileri sürmektedir. Dahası bu konuyla ilgili belirli bir çaba gösterseler bile halkın fikir sahibi olduğu her şeyi irdelemesinin imkânı yoktur. Bu tarz durumlarda bireyler akıllarında kalan ya da ilk akıllarına gelen olaylarla belleklerinde yer alan bilgileri değerlendirmektedir (Atabek ve Uztuğ, 1998).

Grossberg ve arkadaşlarına göre, (1998: 350, Akt. Terkan, 2005: 34) Gündem Belirleme ve öne çıkarma büyük ölçüde psikolojik modellerdir. Her iki yaklaşımın da bireylerin bildikleri ve inandıkları doğrultusunda nasıl davranması gerektiği noktasında etkili olduğunu ileri sürmektedirler. Grossberg ve arkadaşları bu durumu bir örnekle açıklamaktadırlar. Örneğin, doğal afetin meydana geldiği bir yere daha önce turistik bir gezi gerçekleştiren insanların bu felaket sonrası o bölgeye gitme ihtimali azalacaktır. Bundan dolayı "eğer biz böyle bir ülkeyi ziyaret etseydik, bu felaketin kurbanı olurduk" gibi bir düşünce, kitle iletişim araçlarının konuya çektiği dikkat ile bu ihtimalin varlığını artırmaktadır (Terkan, 2005: 34).

Kitle iletişim araçları öne çıkarma metodu ile bazı olayları haber olmaya değer görüp ön planda tutarken aynı zamanda da bazı olayları ve bu olayların bazı özelliklerini göz ardı edebilmektedir. Medya bu metot ile politika anlamında bireylerin hangi seçimleri ve yargıları tercih edecekleri noktasında belirleyici olmaktadır. Aynı

zamanda bu yöntem aracılığıyla kitle iletişim araçları insanların sosyal yaşamlarındaki bazı noktalara dikkat çekerek ilk aşamada onların siyasal yargılara ulaşmalarını, daha sonra da birer tercihte bulunmalarını sağlamaktadır (Atabek ve Uztuğ, 1998).

1.5. Gündem Belirleme Sürecinin Unsurları

Gündem Belirleme genel anlamda "gündem belirleme süreci" olarak adlandırılmaktadır ve üç çeşit gündem unsurundan oluşmaktadır. Bunlar; medya gündemi, kamu gündemi ve siyasal gündemdir. Rogers ve Dearing, (1988: 557, Akt. Atabek, 1998) Gündem Belirleme sürecini oluşturan üç ayrı gündem arasındaki ilişkiyi aşağıda verilen şemada açıklamışlardır.

Şekil 1.1. Gündem belirleme sürecini oluşturan unsurlar

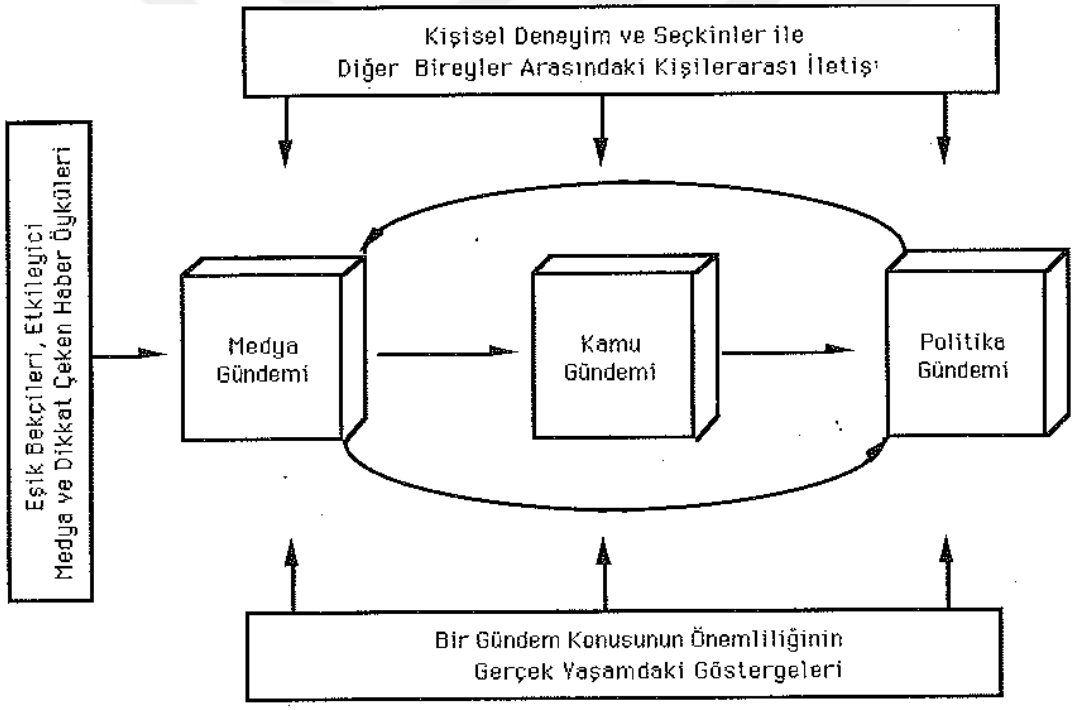

Kaynak: Rogers, Everett M. and Dearing, James W. (1998), Agenda Setting Research: Where Has It Been, Where Is It Going?" . Communication Yearbook 11, Akt. Atabek, Nejdet. (1998). Gündem Belirleme Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 7, s. 164.

Şekil 1.1.'de görüldüğü gibi bu üç gündem unsuru içerisinde karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Bu doğrultuda medya gündemini ele alacak olursak; medya gündeminin hem kamu hem de siyasal gündem üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Kamu gündeminin ise; siyasal gündemde de yer alabileceği sonucuna vardığımız Şekil

1.1.'de siyasal gündemin de medya gündemi üzerinde bir etkisi olduğu ifade edilmektedir (Atabek, 1998).

McQuail ve Windahl, Gündem Belirleme sürecini oluşturan unsurların arasındaki etkileşime işaret etmektedirler. Şöyle ki; medya, gündeminde yer verdiği nesnelere dikkat çekerek kamunun ilgisini artırmakta ve böylece kamu gündemini etkilemektedir. Karar alıcılar, siyasal eylemlerini gerçekleştirirken toplumun istek ve arzularını dikkate alırlar. Bundan dolayı kamu gündemi, siyasal gündem üzerinde bir etkiye sahiptir. Kitle iletişim araçları, kamuoyu oluşturma işlevi görmektedir. Bu sebeple, karar alıcılar kitle iletişim araçlarını topluma ulaşma noktasında etkin bir araç olarak kullanmaktadır. Böylece medya gündemi, siyasal gündemi dolaysız bir şekilde etkilemektedir. Politikacıların söylemleri, eylemleri konuya dikkat çeken herkes tarafından ilgi ile karşılanmaktadır. Bu nedenle siyasal gündemde yer alan konular medya gündemine taşınmakta, onu etkilemektedir (Terkan, 2005: 37-38).

Gündem Belirleme Yaklaşımını belirleyen unsulara yönelik çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı Manheim'dir. Manheim yaptığı çalışmalar sonucunda medya, kamu ve siyasal gündem arasındaki etkileşimin Gündem Belirleme sürecini oluşturduğunu belirtmektedir. Manheim'e göre (1987) medya gündemi, konuya verilen önem, habere konu olan olayın izleyiciler tarafından gördüğü ilgi ve ele alınan konunun kitle iletişim araçlarında olumlu ya da olumsuz bir şekilde yer edinmesiyle ölçülebilmektedir. Kamu gündemi ile ilgili, toplumun ele alınan konuya dair bilgisinin olması, bireylerin o konuya karşı bir ilgisinin bulunması ve konuyla ilgili olarak olumlu ya da olumsuz yargılarda bulunmalarının etkili olduğunu ileri sürmektedir. Siyasal gündem ise, karar alıcıların konuyla ilgili olarak az ya da çok olumlu bir eylemde bulunmaları, hükümet kuruluşlarının konuyla ilgili olarak resmi anlamda harekete geçmeleri ve devletin yaptıkları eylemlerin büyüklüğü ile belirlenmektedir (Terkan, 2005: 38-39).

1.5.1. Medya gündemi

Okunulan her gazetenin, seyredilen ya da dinlenilen her haber bülteninin bir gündemi vardır ve bu gündem "medya gündemi" olarak adlandırılmaktadır (Yüksel, 2001: 59). Daha açık bir ifadeyle medya gündemi; "belirli bir zaman dilimi içinde

medyada yer alan olaylar ve sorunlar listesi" şeklinde nitelendirilmektedir (Atabek, 1998).

Medyanın Gündem Belirleme noktasındaki etkisi ile ilgili pek çok araştırma mevcuttur. Yapılan bu araştırmalarda medyanın bazı olay, konu ya da sorunları gündemine alarak hangi olayın diğer olaylara göre daha önemli olduğu noktasında bir çerçeve çizdiği, böylece kamunun o olay karşısında dikkatinin arttığı ifade edilmektedir. Kitle iletişim araçları haber aracılığıyla verdiği konuların bireyler tarafından algılanması konusunda etkili olmaktadır. Bunun sebebi medyanın konuları ele alış tarzıyla ilgilidir (Terkan, 2005: 39). Medyanın gündemi belirlemesi ile ilgili yapılan araştırmalarda, genellikle medya organlarında verilen haberlerin medya kuruluşlarınca nasıl seçildiği, haberlerin nasıl üretildiği ve nasıl yer verildiği konusunda incelemeler yapılmaktadır. Kısacası ele alınana konu ya da olayın haber üretim süreci içerisinde geçirmiş olduğu evreler ele alınmaktadır (Atabek, 1998).

Medya gündemi ile ilgili yapılan araştırmalarda ana unsur, çok sayıda meydana gelen olay arasında haber olmaya uygun bulunanların kitle iletişim araçlarınca nasıl seçildiği, haberlerin nasıl üretildiği ve üretim aşamaları, aynı zamanda bunların kitle iletişim araçlarında nasıl sunulduğudur (Yüksel, 2001: 59).

Kitle iletişim araçlarında süre kısıtlılığı ve alan sınırlılığı gibi nedenlerden dolayı her habere eşit şekilde yer verilememektedir. Bu nedenle kitle iletişim araçları belirli bir hedef kitle ve konu hakkında bunların önem derecesine göre bir işlem yapmaktadır. Bu doğrultuda kitle iletişim araçları ele aldıkları haberleri birinci sayfadan diğer sayfalara, manşetten alt sırala ya da televizyon haberi ise uzun süreden kısa süreye doğru giderek azalan bir uygulama tercih etmektedir. Artandan azalana doğru giden bu uygulama ile kitle iletişim araçlarının konulara verdiği önem de tespit edilmektedir (Kılıç, 2015: 15).

Gündem Belirleme kapsamında yapılan araştırmalarda medya gündemi iki şekilde ele alınmaktadır. Bunlardan ilki medya gündeminin nasıl oluştuğu, ikincisi ise medya gündeminin nasıl ölçüldüğü ile ilgilidir (Kılıç, 2015: 15).

Weaver, medya gündeminin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmalarda üç yaklaşımın ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre; medya, kamu gündemini belirlemede hem zorunlu hem yeterlidir. Bu görüşün, genel olarak bazı konular,

toplumlar ve medya hakkında doğrul olduğunu ileri sürmektedir. Weaver'in ikinci yaklaşımı da medyanın kamu gündemini belirlemede zorunlu fakat yetersiz olduğu ile ilgilidir. Burada medyanın çatışma durumları ve gerçek dünya olayları ile ilgili etkisinin azaldığı ileri sürülmektedir. Diğer bir yaklaşım ise medya, kamu gündemini belirleme hem gereksiz hem de yetersizdir. Bu görüşte, kamunun doğrudan öğrenebildiği olayların olduğu durumlarda medya kamunun olaylarla ilgili önemlilik derecesinde etkili olmadığı belirtilmektedir (Terkan, 2005: 41).

Genel anlamda değerlendirildiğinde, halkın doğrudan tecrübe edindiği konuların dışında kalan nesnelerle ilgili, yeni ortaya çıkan konuların kamu tarafından göze çarpmasında yaşanan artış, medyanın zorunlu ve yerinde bir özellikte olmasını destekleyen araştırmacılar tarafından önemli derecede destek gördüğü söylenebilmektedir.

1.5.1.1. Medya gündemini etkileyen unsurlar

Bir konuyu medya gündemine neyin yerleştirdiğine yönelik medya gündemi araştırmalarının her biri, bir ya da birden fazla unsurun etkilerini test etmiştir (Yüksel, 2001: 70). Yapılan araştırmalar sonucunda medya gündemini etkileyen pek çok unsur ortaya koyulmuştur. Bunların başında, medya kuruluşlarının kurum içi ve kurum dışın faaliyetlerinin etkili olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda medya kuruluşlarının örgütlenme yapıları ve haber üretim süreçleri de medya gündemini etkileyen faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (Terkan, 2005: 44).

İnal'a göre (1996: 95-96), haberler belirli bir üretim sürecinden geçmektedir. Gazetecilik mesleki pratikleri, habercilerin kendi ideolojik görüşleri, haberlerin üretim anı ve medyanın ekonomik politik yapısı haberlerin üretim aşamasında etkili birer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısacası, ekonomi, ideoloji, politika gibi pek çok unsur medyanın gündemini belirlemede etkili birer rol oynamaktadır.

Medyanın gündem belirlemedeki etkilerini ilk olarak 1948 yılında Lazarsfeld ve Merton araştırmışlardır. Bu araştırmacıları göre medya güçlü grupları ve sermaye çevrelerini gündemine alarak kamu gündemini etkilemektedir. Qualter'a göre, medya yöneticilerinin gündemi belirlemesi söz konusudur. Breed ise, gazete sahiplerinin ya da onların yayın politikasına göre bir yönetimi benimseyen genel yayın müdürlerinin gündemi belirlediklerine işaret etmektedir (Yüksel, 2001: 70-71).

Shoemaker ve Reese tarafından medya içeriklerinin nasıl belirlendiğine dair yapılan çalışmalar, bu alandaki en sistematik tanımlamayı oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi medya içeriklerinin belirlenmesinde kurum içi-kurum dışı faktörlerin yanında haber üretim süreci ve sahiplik yapısı gibi faktörlerin yanında Shoemaker ve Reese (2002: 130), gündemin belirlenmesinde başka etkilere de vurgu yaparak bu etkileri; bireysel düzey, medya rutinleri düzeyi, kurumsal düzey, medya dışı düzey ve ideolojik düzey olarak sınıflandırmışlardır.

Şekil 1.2. Medya içeriğine etki eden unsurlar

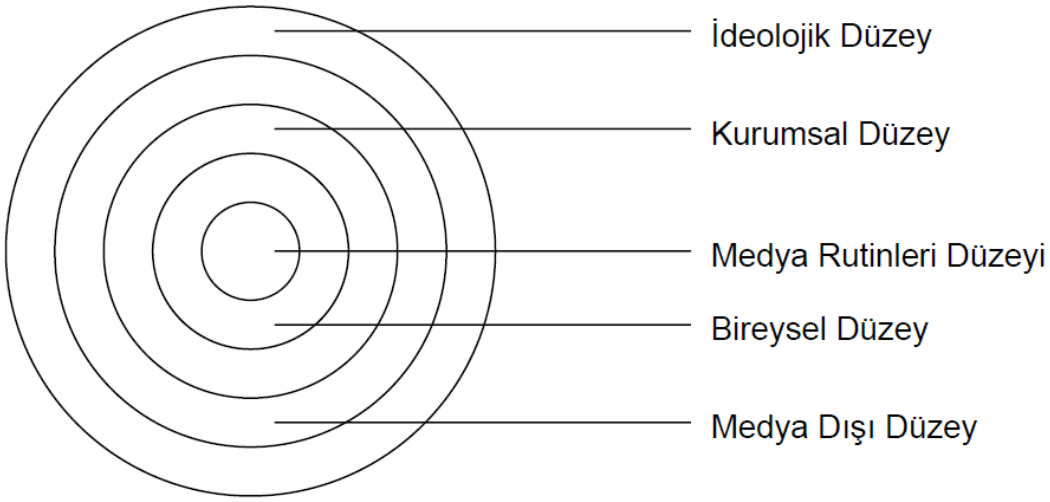

Kaynak: Shoemaker, P. ve Reese, Stephen D. (2002), *İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi, Medya Kültür Siyaset,* der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, s. 130.

1.5.1.1.1. Medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler

Medya çalışanlarında kaynaklanan etkiler bireysel düzeydeki etkileri oluşturmaktadır. Medya çalışanlarının kişisel, demografik, mesleki özelliklerini kapsayan bu alan haberin üretim aşamasında bireylerden kaynaklanan etkiler üzerine odaklanmaktadır (Yüksel, 2001: 71).

Bireysel etkiler düzeyinde, gazetecilerin kişisel davranış ve tutumları, demografik özellikleri, etnik kökenleri, değer yargıları vs. gibi durumların haber içeriği üzerinde etkili olup olmadığı noktasına odaklanmaktadır. Ayrıca gazetecilerin sahip oldukları ideolojik özellikleri ve kişisel değerlerinin haberlerin objektifliği

konusunda da önemli birer faktör olduğu belirtilmektedir (Ettema ve arkadaşları, 1997: 39).

Weaver ve Wilhoit, yaptıkları araştırmalar sonucunda ABD'deki gazetecilerin demografik özelliklerinin haberlerin içeriğine olan etki seviyesinin az olduğu sonucuna varmışlardır. Bunun nedeni ise, medya kuruluşları ve gazetecilik rutinlerinin daha etkili olduğunun tespit edilmesidir (İrvan, 1997: 73).

1.5.1.1.2. Medya rutinlerinden kaynaklanan etkiler

Medya rutinlerinden kaynaklanan etkiler genellikle toplumsal boyutta ele alınmaktadır. Kitle iletişim araçlarının nesnellik, haber yazma teknikleri, haber değerleri ile ilgileri, zaman ve yer sınırlılıkları, haber kaynağı ile olan ilişkileri medya rutinlerinden kaynaklanan etkiler ışığında incelenmektedir. Habercilikte rutin olarak yapılan mesleki pratikler, medya rutinlerini oluşturmaktadır (Yüksel, 2001: 72). Bir olayın haber olup olmaması konusunda belirleyici kriter olan haber değerleri ve editöryal süreçte etkili olan eşik bekçiliği kavramları, haberlerin bir seçme eleme işleminden geçmesine neden olmaktadır. Bundan dolayı Gündem Belirleme Yaklaşımı haberlerin haber değerleri ve eşik bekçiliği kriterlerine göre seçilerek yapılan bir habercilik anlayışını sonucunda ortaya çıkmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2002: 214).

Haber içeriğinin belirlenmesinde medya rutinlerinden kaynaklanan etkiler önemli bir yere sahiptir. Çünkü medya rutinleri kaynak bakımında haberi daha güvenilir kılarken aynı zamanda diğer diğer medya kuruluşları arasında rekabetin söz konusu olduğu bir piyasada ekonomik bir geçerlilik kazandırmaktadır. Bununla birlikte medya rutinlerinin gazetecileri yaptıkları işte daha somut olmalarını, meşruluktan uzak durmalarını sağladığı düşünülmektedir (Bennet, 2002: 232).

1.5.1.1.3. Kurumsal amaçlardan kaynaklanan etkiler

Bu etki düzeyi, medya organlarının mevcut amaçlarından kaynaklanan etkileri ifade etmektedir (Yüksel, 2001: 72). Medya kuruluşları diğer sermaye şirketleri gibi bir yapı içinde işlemektedir. Bundan dolayı bu örgütsel yapıyı ayırıcı özelliklere sahiptir. Söz konusu özellikler; "hiyerarşik yapılar; kurum içi bir iş bölümü ve rol farklılaşması; belirli siyasalar ve örgütsel pratiklere tercüme edilmiş bulunan, açıkça belirlenmiş ve kabul edilmiş örgütsel amaçlar; genel olarak hiyerarşik yapıyı takip ve temsil eden, açıkça çizilmiş iletişim ve sorumluluk hatları; değişik rollerdeki görevliler

arasındaki etkileşimi düzenleyen, eşitler arası ve üst-ast ilişki tarzları" olarak sıralanabilir (Terkan, 2005: 51-52).

Kurumdan kaynaklanan etkiler liberal çoğulcu ve ekonomik politik yaklaşım olmak üzere farklı iki yaklaşımda incelenmektedir. Liberal çoğulcu yaklaşım genel olarak örgüt kuramında hareket etmektedir. Bu doğrultuda medya kuruluşlarının belirli bir hiyerarşi içinde faaliyet gösterdiği, kurumsal iş bölümünün olduğu, bunların sermaye çıkarlarına göre çalıştığı görüşü hâkimdir. Ekonomi politik yaklaşıma göre, kitle iletişim araçları içeriğinin oluşmasında ekonomik çıkarların etkisi söz konusudur. Bu yaklaşım, daha çok medyada oluşan tekelleşmeler ve sermaye sahiplerinin medyayı denetleyen birer güç olduğu üzerine işaret etmektedir (Yüksel, 2001: 72).

1.5.1.1.4. Kurum dışı etkiler

Kurum dışından kaynaklanan etkilerde genellikle haberci ve haber kaynağı arasındaki ilişki göze çarpmaktadır. Ekonomik çıkar sahiplerinin bazı konulara olan eğilimleri ya da lobi faaliyetleri kurum dışı etkiler içerisinde değerlendirilmektedir (Yüksel 2001: 72). Siyasal anlamda karar alıcılar ve haberciler arasındaki ilişkiler de bu grup içerisinde incelemeye alınmaktadır (İrvan, 2001: 81).

Kurum dışından gelen etkilerde genellikle haber kaynaklarının önemine işaret edilmektedir (Yüksel, 2001: 72-73). Gazeteciler ile karar aracılar ve devletin diğer organlarında yer alan haber kaynakları kurum dışı etkilerin ölçülmesinde ve medya içeriğinin üretilmesi sürecinde önemli görülmektedir. Kitle iletişim araçları kurum, örgütsel yapılar vs. gibi pek çok çevre ile etkileşim halindedir ve bunların her biri medya için birer haber kaynağı niteliğindedir. Medyanın bu şekilde etkileşimi sadece ekonomik değil, haber içeriklerinin üretilmesi açısından da birer malzeme olarak görülmektedir (Curran ve diğerleri 1991:241).

1.5.1.1.5. İdeolojik eğilimlerin etkileri

Haber metinlerinin iletisinin odak noktalarında birisi de ideolojinin etkisidir. Bazı araştırmacıları göre, ideolojik düzey diğer tüm medya içeriğini etkileyen unsurları kapsamaktadır. Ayrıca ideoloji daha çok toplum nazarında söz sahibi olan karar alıcıların yararına çalışmaktadır (Shoemaker ve Reese, 2002: 129). Başka bir ifadeyle, medya iletilerinin oluşmasında belirleyici bir yapıya sahip olan ideoloji büyük bir önem arz etmektedir.

Mikro düzey medya çalışanlarını, makro düzey de ideolojiyi ifade etmektedir. Bu iki düzey arasındaki diğer aşamalar "etkiler hiyerarşisi" şeklinde açıklanmaktadır. Etkiler hiyerarşisinde ideolojik düzey en yukarıda kendine yer edinmiştir. İdeolojik düzeyden başlayarak diğer düzeylere doğru bir geçiş söz konusudur. Böylece ideoloji diğer tüm düzeyler için bir filtre görevi yapmaktadır. Sahip olduğu bu özellik ile ideoloji etkili bir belirleyici olarak kendini göstermektedir (Yüksel, 2001: 73).

Habercilerin mesleki pratikleri doğrultusunda incelenen ideoloji kavramı farklı açılardan değerlendirmeye alınmıştır. İdeoloji ile ilgili yapılan yorumlar genel olarak şu nosyonlarla ilişkilendirilmektedir. İlk olarak "belli bir toplumsal sınıfın karakteristiği olan ve/veya bu sınıfın siyasal ve ekonomik çıkarlarını açığa vuran düşünceler, değerler ve önermeler sistemi" şeklinde ideolojiyi değerlendiren çalışmalardan söz edilmektedir. İkinci olarak, "kapitalizmin günlük, olağan görünümleri olarak ifade edilen ideoloji" son olarak, "kapitalist üretim ilişkileri için gerekli olan öznelerin yaratılması veya konumlanması, öznel kimliklerin kurulması" ile açıklanmaktadır (Hackett, 1998: 48-49).

Bu değerlendirmeler incelendiğinde ideolojinin toplumsal koşullar içinde konumlanması ortak bir nokta oluşturmaktadır. İdeolojinin kapitalizmin bir süreci ve bu sürecin oluşmasında gerekli bir olgu olması, onun üretim için gerekli bir unsur olduğuna işaret etmektedir (Terkan, 2005: 59).

Medyanın niçin bazı sorunlarda muhafazakâr ve bazılarında ise liberal olduklarını anlama düşüncesinde özetlenebilecek medya ve ideoloji konusundaki çalışmalarda çoğunlukla kapitalist eğilimlerin eleştirisi ve medyanın liberal yanlılığı tartışılmıştır. Medya ve ideoloji konusundaki çalışmalara bakıldığında Marksist eleştirel yaklaşımın hâkimiyet dikkat çekmektedir (Yüksel, 2001: 73). Eleştirel yaklaşımın ilk dönemlerinde yapılan çalışmalarda medya araçlarının etkileri genel olarak yanlış bilinç oluşturmaları ve azınlıkların çıkarlarına karşı bir tutum sergilemeleri şeklinde değerlendirilmiştir (Terkan, 2005: 59).

Althusser'in ortaya koymuş olduğu ideoloji kavramı, özellikle medyaya yönelik yapılan yapısalcı çalışmalarda önemli bir yerde bulunmaktadır. Althusser'in ideoloji anlayışına göre medya, ideolojinin egemenliğinde üretilmektedir. Bundan dolayı kitle iletişim araçları, kurum başında yer alan genel yayın yönetmeni ya da

başka herhangi bir yöneticinin tutum veya düşüncelerine göre değil, dış faktörlerin etkisiyle bir zemine oturtulmaktadır denilmektedir. (Terkan, 2005: 60).

1.5.2. Kamu gündemi

Kitle iletişim araçları meydana gelen olayların bazılarını önemlilik açısından daha değerli görmekte ve öne çıkarmaktadır. Bu önemlilik derecesi ile medya ele aldığı konuların toplum tarafından dikkat çekiciliğini artırarak kamunun gündemini oluşturmakta ve hangi konulara dikkat etmeleri ve hangilerinin önemli olduğunu bilmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi Gündem Belirleme Yaklaşımı ile ilgili pek çok araştırmacının yaptığı çalışmalar sonucunda medya ve kamu arasındaki ilişki göze çarpmaktadır (Terkan, 2005: 64).

Genel olarak değerlendirildiğinde kamu gündemini, meydana gelen herhangi bir olayda toplumun o olaylara ilişkin göstermiş olduğu ilgisi ya da önceliği olarak tanımlamak mümkündür (Terkan, 2005: 64). Kısacası kamu gündemi, bireylerin problemleri ile medyada yer alan problemler arasındaki ilişkiyi kapsamaktadır.

Medyanın ortaya koyduğu haberlere dikkati artırması kamunun gündemini belirlemede etkili olmaktadır. Gündem Belirleme çalışmalarında kamu gündemi ile ilgili olarak okuyucu/izleyicilerin medyanın vermiş olduğu bir haberin büyüklüğü ve yeri ile o habere dikkat çekmeleri ve bu yöntemle o haberin ne kadar önemli olduğunu görmeleri üzerinde durulmaktadır (Atabek, 1998).

Kamu gündeminin belirlenmesi ile ilgili yapılan araştırmalarda genel olarak kamunun hangi etkilerden kaynaklı bir gündem oluşturdukları, kamu gündeminin belirlenmesinin araştırılması için ne gibi yöntemlerin kullanılması gerektiği konuları üzerinde durulmuştur. Bu açıdan değerlendirildiğinde kamu gündemi ile ilgili Gündem Belirleme Yaklaşımı adı altında yapılan çalışmalarda iki tür alandan söz edilmektedir. Birinci yaklaşımı, kamunun gündeminin oluşmasında ne gibi etkilerin olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmalar oluşturmaktır. İkinci yaklaşım ise, kamu gündeminin oluşmasında etkili olan unsurların zaman içerisinde etkilerinin boyutlarının araştırıldığı uzun dönemli araştırmaları içermektedir (Terkan, 2005: 65).

1.5.3. Siyasal gündem

Hükümetin yapmış olduğu siyasi eylem ve söylemler ile karar alıcıların, çıkar gruplarının veya medyanın kabullendiği problemlerin toplumun genelinde de bir sorun teşkil etmesi siyasal gündem üzerinde etkili olmaktadır. Söz edilen tüm etkiler yani karar alıcılar, çıkar gruplarının liderleri veya medya yöneticileri birbiriyle ilişki içindedir ve bu ilişkiler hem teorik anlamda hem de deneysel çalışmalarla ortaya koyulmuştur. Bu nedenle siyasal gündemin oluşmasında önemli bir süreci temsil etmektedirler (Terkan, 2005: 91).

Genel anlamda, demokrasinin egemen olduğu toplumlarda karar alıcıların eylemleri ya da söylemlerinin ile kamuoyu oluşumu arasında bir ilişkiden söz edilmektedir. Bundan dolayı siyasal gündemin oluşmasıyla ilgili çalışmalarda bulunan araştırmacılar bu konu üzerinde de durmuşlardır. Yapılan çalışmalarda toplumu ilgilendiren ve onlar için önemli olan konuların, politikacılar açısında da öneminin ne denli olduğu araştırılmıştır. (Atabek, 1998).

Gündem Belirleme Yaklaşımının siyasal gündem ayağı ile ilgili pek çok araştırmacı tarafından çalışmalar yapılmıştır. Bu bilim insanları arasında Bernard Cohen, Roger Cobb, Charles Elder, John Kingdon gibi isimler sayılabilmektedir. Yaptıkları çalışmalar ile siyasal gündemin oluşmasında ne gibi etkilerin söz konusu olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Ancak siyasal gündemin ne gibi etkiler altında kalarak oluştuğunu bulmak araştırmacılara göre komplike bir sürece işaret etmektedir. Çünkü siyaset kendi içerisinde geniş bir alanda karmaşık bir yapıya sahiptir (Terkan, 2007).

Kitle iletişim araçları, siyasal gündemin oluşmasında etkili olan unsurlardan birini temsil etmektedir. Siyaset ve medya karşılıklı etkileşim içinde olan kik alana işaret etmektedir. Kitle iletişim araçları bir konuya dikkat çekerek onun önemi artırmakta böylece siyasal gündemi de etkileyebilmektedir. Karar alıcılar için medya, kamuoyu oluşumunda önemli bir araçtır. Bundan dolayı karar alıcılar yaptıkları ve söylediklerini topluma en iyi şekilde ulaştırabilmek için medya ile sıkı ilişkiler kurmayı tercih etmektedir (Terkan, 2007). Bu durumun tersi bir durum da söz konusu olabilmektedir. Kitle iletişim araçları kamuoyu oluşturma işlevi ile bazı konuları kamu için önemli hale getirebilmekte ve böylece siyasal karar alıcıların da o konuyu kendi

gündemlerine almalarına yol açabilmektedir. Kısacası, medya siyasal karar mercilerine etki edebilme yetisine sahiptir (Atabek, 1998).

Siyaset bilimleri adı altında yapılan Gündem Belirleme çalışmaları genellikle hükümet organlarını önemli gördüğü dikkatini çeken konuları gündeme taşıdığı değer konuları ise geri planda bıraktığı doğrultusundaki süreci incelemeye almaktadır. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda siyasal kara alıcıların konuları nasıl ele aldığı, sermaye gruplarının ne gibi etkileri olduğu gibi durumlar da siyasal gündemin belirlenmesinde önem arz etmektedir (Terkan, 2005: 93).

Medyanın siyasal yaşamda göz ardı edilemeyecek bir yaptırım yetisi bulunmaktadır. Medya organlarının siyasal gündem üzerindeki etkilerini ölçmek adına yapılan deneysel çalışmalarda genellikle seçimler ve siyasi adayların etkileri üzerinde durulmaktadır (Borguez 1993: 31, Akt. Terkan, 2005: 94).

1.5.3.1. Siyasal gündemi etkileyen unsurlar

Genel olarak devlet kuruluşları, karar alıcılar ya da yasama organlarınca değerlendirilen sosyal sorunlar ile bu sorunların kitle iletişim araçları içeriği ya da süreçleriyle bağlantılarının incelendiği siyasal gündem araştırmalarında, medya gündeminde yer alan konuların üç aşamadan geçerek siyasal gündemi etkilediği varsayılmaktadır.

Şekil 1.3. Siyasal gündem belirlemenin temel tezi

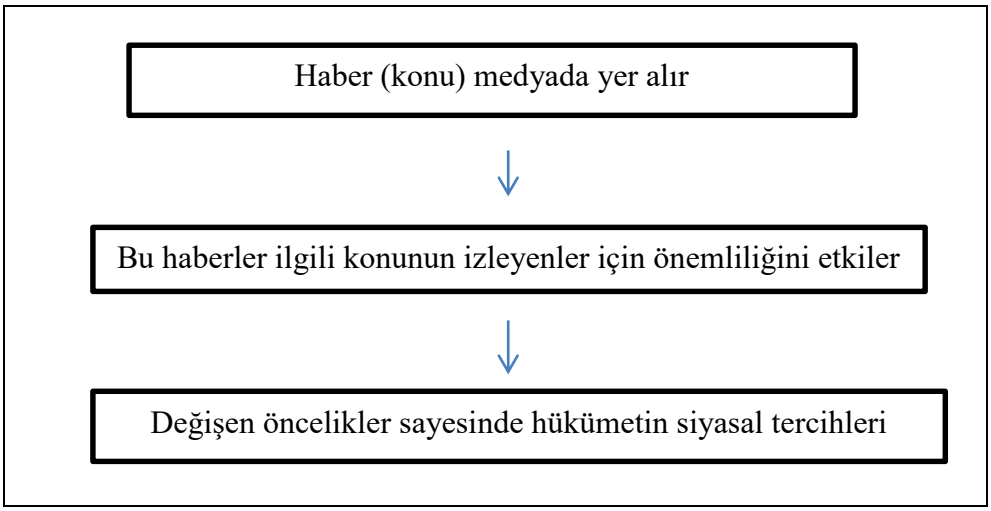

Kaynak: *Fay Lomax Cook ve diğerleri, "Media And Agenda Setting: Effects on the Public, Interest Group Leaders, Policy Makers And Policy",* ***Public Opinion Qarterly 47,*** *1983, s.17'den uyarlanmıştır,* Akt. Yüksel, E.(2001), *Medyanın Gündem Belirleme Gücü,* Konya: Çizgi Kitapevi Yayınları, 1. Baskı, s. 140.

Şekil 1.3.'te, haberin medyada yer almasından başlayarak izleyenlerin önemliliğinin etkilendiği ve daha sonrada hükümetin siyasal tercihlerini etkilediği şeklinde bir sıralama görülmektedir. Eş deyişle, medyanın gündemini belirlediği kamuoyunun, siyasal yaşamda hissettirdiği etkisi siyasal karar alma sürecini de yönlendirmektedir (Yüksel, 2001: 139).

Soroka, medya, kamu ve siyasal gündem arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere genişletilmiş gündem belirleme süreci modelini geliştirmiştir. Bu modele göre, siyasal gündem ile kamu gündemi arasında doğrudan bir ilişkinin olmadığı, karar alıcıların kitleler aracılığıyla kitle iletişim araçlarından dolaylı bir şekilde etkilendikleri ileri sürülmektedir. Aynı zamanda gerçek yaşam unsurlarının tüm gündem unsurlarını etkilediği ve siyasal karar alıcılarda da etkilendiği görülmektedir (Terkan, 2005: 105).

Şekil 1.4. Gündem belirleme sürecinin genişletilmiş bir modeli

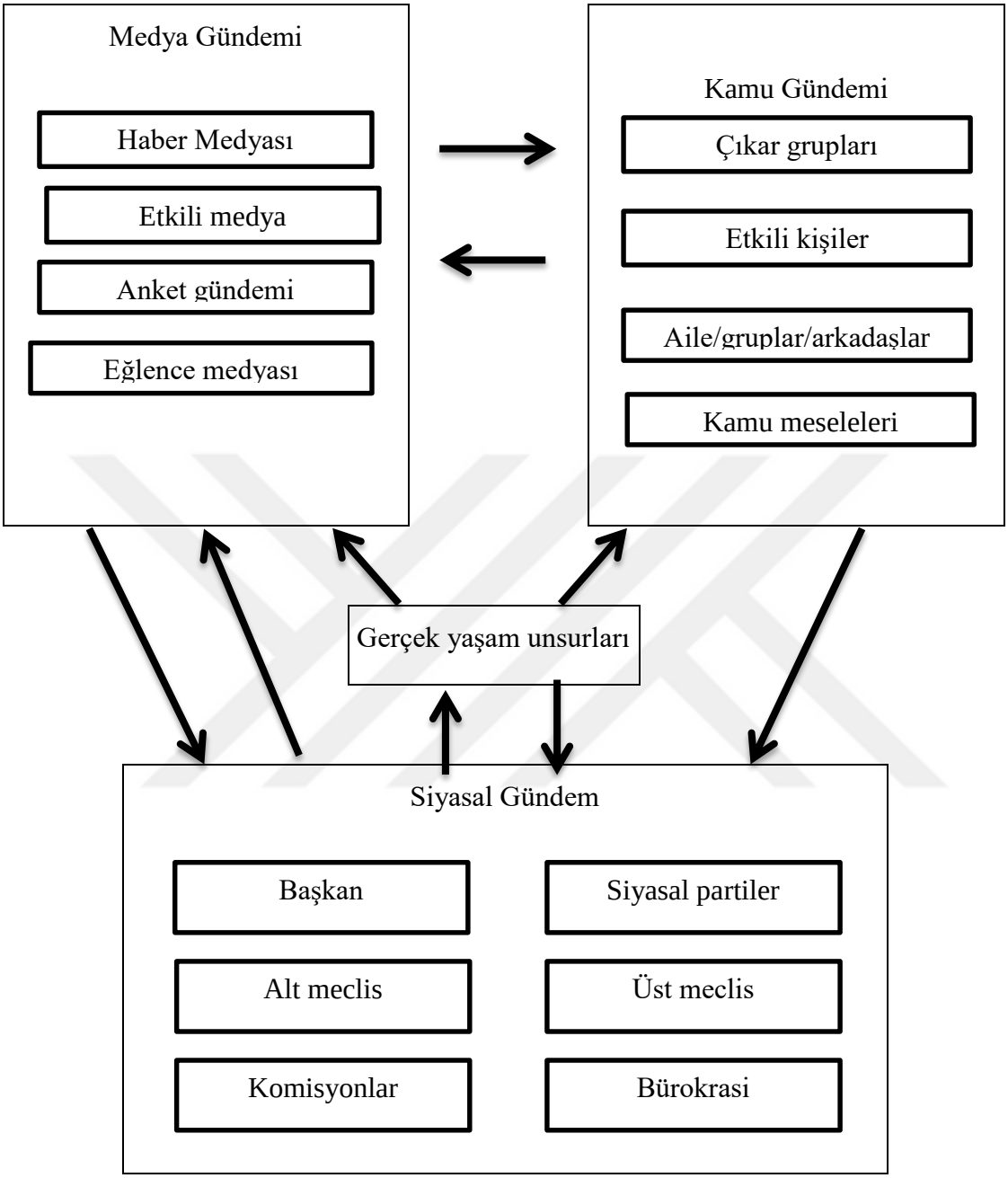

Kaynak: Soroko, S.N. (2002), *Agenda Setting Dynamics in Canada,* UBC Press, Canada. Akt. Terkan, B. (2005), *Türkiye'de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Siyasal gündemin oluşmasında pek çok unsur etkili olmaktadır. Sosyal hayatta genel olarak ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlarla ilgili bekleyen çözümler siyasal gündemin oluşmasına etki eden durumlardan biridir. Aynı zamanda toplumun karar alıcılardan çözüme kavuşmasını bekledikleri durumların varlığı siyasal gündem

üzerinde etkili olmaktadır. Daha önce de bahsedildiği gibi medyanın siyasal süreçleri ve karar alıcıların yaptıklarını ve söylediklerini öğrenmek, bazı durumlarda da onları etkilemek istemesi bir diğer etki mekanizmasını oluşturmaktadır. Siyasi liderlerin var olan bir sorun hakkındaki çözüm önerileri, düşünceleri ya da eylemleri siyasal gündem açısından önemli görülmekte ve onu etkilemektedir (Atabek, 1998):

Siyasal gündemi etkileyen faktörler aşağıda alt başlıklar halinde verilerek açıklanmaya çalışılmıştır.

1.5.3.1.1. Konuların özellikleri

Siyasal gündemin oluşmasında ele alınan konunun siyasi bir hal alması ve göze çarpması için bazı kriterlere ve değerlere sahip olması gerekir. Örneğin; çatışma ve bu çatışmaların belirtileri, haber kaynaklarının mevkileri, ele alınan konunun büyüklüğü, önemi ve beklenmedik bir yapıda olması siyasal gündemin oluşmasında konu olarak önemli yere sahiptir. Özellikle olayların beklenmedik bir şekilde gerçekleşmesi dikkat çekiciliği artıracağından değerli görülmektedir. Ancak eğer bir konu dikkat çekiciliğinin de sınırları aşarak gündemde var olmaya devam ediyorsa kamuoyuna etkisini kaybetmemektedir (Gökçe, 1996: 217-219).

Herhangi bir olayın siyasal gündeme nasıl yerleştiği ile ilgili Cook tarafından birtakım araştırmalar yapılmıştır. Bu doğrultuda Cook birleştirici ses modeli adını verdiği bir sistem geliştirmiştir. Ortaya koyduğu bu modelde Cook, devletin içinde ve dışında var olan pek çok grubun ve kanaat önderlerinin birbiriyle ilişkili ya da özgür olarak ortaya çıkan problemleri açıklamaya çalışmaktadır. Birleştirici ses modeline göre en başta, meydana gelen bir olayın kamunun ilgisini çekecek çarpıcı bir boyutta olması gerekmektedir. Daha sonra kitle iletişim araçlarının söz konusu problemin ciddi boyutlarını ortaya koyarak kaygılanması, bu olayın alışılmış bir hale getirilerek özümsenmesi, son olarak da bu gidişata uygun bir politikanın geliştirilmesi gerekmektedir (Terkan, 2005: 109).

Hilgartner ve Bosk da ortaya koydukları çalışmalar ile medya, kamu ve siyasal gündemin oluşmasında konuların özelliklerine vurgu yapmışlardır (Terkan, 2005: 113). Yaptıkları çalışmalar sonucunda Kamu Arenaları olarak adlandırılan bir model geliştirilmiştir. Bu model daha çok nesnelerin tanımının yapıldığı "arenalar" üzerine odaklanmaktadır. Bu araştırmacılara göre arenalar sadece kitle iletişim araçlarının ele

alınan konuları kamunun bilgisine sundukları yerler değil, aynı zamanda hükümet, parlamento, meclis ve tüm siyasi aktörleri de kapsayabilmektedir.

1.5.3.1.2. Medya etkisi

Medya, demokrasinin işlediği toplumlarda, kamuoyu oluşturma işlevine sahiptir. Bu işleviyle medya, siyasal kararların kamunun istekleri doğrultusunda verilmesinde etkili olmaktadır. Bu şekilde halkın siyasal uygulamaları denetleyebilmelerine yardımcı olunmaktadır (Oktay, 2002: 21).

Medya halkın en önemli haber alma ve onların fikirlerini siyasal gruplara ileten bir araçtır. Bu özelliğiyle medya, kamuoyu için en önemli enformasyon kaynağıdır. Medyanın sahip olduğu bu işlevler sayesinde kamuoyu ve siyasetçiler arasında kilit bir rol oynadığı söylenebilmektedir. Karar alıcılar herhangi bir seçim söz konusu olduğunda bizzat halka seslenmelerinin yanında daha geniş kitlelere ulaşma noktasında medyadan büyük ölçüde yararlanmaktadırlar ve bundan dolayı medya siyasetçiler için göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir (Waldahl, 1994: 77).

Kitle iletişim araçları hem yurt içinde hem de dünyada olup bitenlerden haberdar olmamıza, olayları algılamamıza yardımcı birer araç olarak işlemektedir. Bu araçlar sayesinde kamuoyunun oluşumuyla birlikte siyasal anlamda halk arasında bir toplumsallaşma da oluşmaktadır. Medyaya yönelik önyargılı olmamak ve siyasal gelişmeleri takip ederek bilinçlenmek özellikle demokratik toplumlarda kamunun bir parçası olmayı büyük ölçüde artırmaktadır (Terkan, 2005: 116).

Siyasal gündem araştırmalarında, kitle iletişim araçlarının önem verdiği herhangi bir konunun karar alıcıların o konuya aynı derece önem verip vermemesi konusunda bir etkisi olup olmadığı konusu üzerinde durulan başka bir noktadır. (Yüksel 2004: 261). Şöyle ki, bir konu medyada kendine yer edinmekte sonrasında kitle iletişim araçları aracılığıyla topluma sunulmaktadır. Bu sunuluş biçimiyle medya konunun önem derecesinin kitleler tarafından algılanış biçimine etki etmektedir. Son olarak da medya önceliklerinin değişiklik göstermesi ile karar alıcıların seçimlerinde etkili olmaktadır (Terkan, 2005: 117).

Kitle iletişim araçları toplumun siyasal gündemini belirlemede de etkili olmaktadır. Bunun için, siyasi bazı çatışmaların varlığı ve bunların çözümü, özellikle toplumu birinci dereceden ilgilendiren konularda halkı harekete geçirmesi, karar

alıcıların eylem ve söylemlerini kitlelere ulaştırması gibi çalışmalar yürütmektedir (Çaplı, 2002: 31).

1.5.3.1.3. Kamuoyunun etkisi

Kamuoyu siyasi hayatta siyasi bir güç gibi etkili olmakta ve karar alıcılar üzerinde önemli bir rol oynamaktadır (Kışlalı, 1991:139). Demokratik toplumlarda, devletin organları, siyasi partileri ve sendika kuruluşları Demokrasilerde, kamuoyuna yönelik hassasiyet beslemektedirler ve halkın tepkisine göre tutum ve davranışlarını belirlemektedirler (Daver, 1993: 254).

Karar alıcılar kamuoyunun mevut gücünden dolayı onlara karşı büyük bir hassasiyetle yaklaşmaktadır. Bu, kamuoyuna bazı konularda karar alıcıları istekte bulunmaları için ve bazı sorunların çözüme kavuşturulması için baskıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Karar alıcılar politik tercihlerinde kamuoyunun isteklerini göz önünde bulundururlar. Hatta herhangi bir kanun yapımı ya da madde değişikliğine gidilmesi durumlarında kamuoyunun arzularını değerlendirmek üzere seçim yoluna bile gitmektedirler. Kamuoyunun desteğini arkasına alan karar alıcıların yaptıkları politik tercihler daha etkili olabilmektedir (Kapani, 1989: 157).

Kamuoyunun siyasal gündem üzerindeki etkisi, baskı gruplarının kamuoyunu hedef almasıyla doğrudan ilişkilidir. Kamuoyu siyasal gündemi etkilemede tek başına yeterli olmasa da karar alıcılar açısından kamuoyunun gücü her zaman önemli derecede dikkate değer görülmüştür (Terkan, 2005: 121).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KÖY ENSTİTÜLERİ ve TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Cumhuriyet Rejiminin Eğitim Politikası

Cumhuriyet döneminden önce eğitimde belli bir birlik yoktu. En büyük amacı eğitimde birliği sağlamak olan Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğu döneminde uygulanan tüm eğitim politikalarını reddetmiştir. Cumhuriyet'in hemen başında, 3 Mart 1924 tarihinde Öğretim Birliği (Tevhid-i Tedrisat) Yasası getirilmiştir. Bu yasayla Osmanlı İmparatorluğu'ndan beri sürüp gelen dini eğitim ve batı modelinde eğitim ikiliğine son verilerek eğitim birliği sağlanmıştır. ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'den John Dewey, Almanya'dan Kühne, Belçika'dan Omar Buyse gibi yabancı eğitim uzmanları ülkeye çağırılarak görüşleri alınmıştır (Gazalcı, 2018: 31-32). Bu görüşler neticesinde karma ve tek tip bir eğitim sistemine geçilmiştir.

1927 yılında teknik eğitim üzerinde incelemeler yapmak üzere ülkemize davet edilen Omer Buyse tarafından Ankara, Kütahya, Adana, Konya, Mersin, İzmir, Aydın ve İstanbul gibi sanayi bölgelerinde yapılan araştırmaların sonucu olarak 1939 yılında yayınlanan raporda, hâlihazırdaki teknik eğitimin Türk sanayisine katkı sağlayacak nitelikte olmadığı vurgulanmıştır. Buyse, eğitimi ülkenin ekonomisi için geleceğe dönük bir yatırım olarak ele almıştır. Bu nedenle teknik eleman yetiştirecek okullar aynı zamanda çevrenin sanayisi ve tarımı ile uyumlu olmalıdır. Teknik okulların yanı sıra, öğrencilerin öğrendiklerini tatbik edebilecekleri araziye ve imkâna sahip olan ve aynı zamanda üretilen ürünler aracılığı ile kendi gereksinimlerini karşılayan tarım okulları da açılmalıdır diyen Buyse, ordudan da eğitim alanında yararlanabileceğinin altını çizmiştir (Başgöz, 1995, Akt. Güler, 2015: 190). Bunun sonucu olarak yeni rejimin yeni bir insan modeli yaratılacağına vurgu yapmıştır.

Yeni insanı yetiştirmek için öncelikle yapılacak olan, Osmanlı eğitim anlayışını kırmaktı. Ancak Cumhuriyet'in kuruluşunun üzerine yıllar geçmesine rağmen bu anlayışın etkileri okullarda ve toplumda devam etmiştir. Osmanlı'daki anlayışa göre; eğitim demek "iş"ten, iş yapmaktan kurtulmak demekti. Okullu için, okumuş için, "iş" olarak, kendi işini görmek olumsuz bir şekilde karşılanmaktaydı (Türkoğlu, 2019: 170). Kısacası, kas gücü gerektiren işleri eğitimsiz insanlar yaparken, iş yapmak istemeyen insanlar eğitimli olur "oturdukları yerden iş yaparlar" anlayışı hâkimdir.

Gerek yurtdışından çağırılan uzmanlar, gerekse yerli eğitimciler tarafından o zamana kadar dikkat edilmeyen bir nokta göze çarpmaktadır: Kuran buyruğuna göre düzenlenmiş din eğitimi, öğretim birliği yasasıyla programdan çıkarılınca, yerine "ulusal eğitim" olarak ulusun, laik toplumun yaşamsal gereksinimlerini karşılayacak içerikten yoksun, ezberci bir "müfredat" getirildiği ortaya çıkmıştır. Böylece laik eğitim, "işe el sürmeyen eğitim" anlamına gelmiştir. Oysaki Türkiye'nin hızlı bir şekilde bayındırlaşmaya, ekonomisini güçlendirmeye ve demokratlaşmaya, bu yollardan geçerek uygarlaşmaya ihtiyacı vardır. Bundan dolayı yeni insanın bu bilinç ve donanımla yetiştirilmesi zorunlu bir ihtiyaç olarak görülmüştür (Türkoğlu, 2019: 171). Yapılan değişiklikler sonucu toplumda yeni rejimin eğitim politikasına karşı önyargılar oluşmuştur. Bu önyargılar sonucu hedefe ulaşılamamış ve o dönemde birçok Milli Eğitim Bakanı değişmiştir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanları'nda aranan en büyük özellik Cumhuriyet'in eğitim politikasında ve yapılacak devrimlere uyumlu bir yapıda olmalarıdır. Bu nedenle 1922'den 1938'e kadar çok sayıda Milli Eğitim Bakanı göreve gelmiştir. "İsmet İnönü'nün Başbakanlığında Milli Eğitim Bakanları; İsmail Safa Özler (1922), Vasıf Çınar (1925), Mustafa Necati (1925), Dr. Reşit Galip (1932), Saffet Arıkan (1935) dönemlerinde eğitimde köklü yenilikler getirilmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilköğretim ve eğitimin bütün alanlarını etkileyen önemli adımların bazıları şunlardır" (Gazalcı, 2014: 51):

- 3 Mart 1924'te Öğretim Birliği Yasası'nın (Tevhid-i Tedrisat) çıkarılması,
- 1926'da ilköğretim programının çağdaş ve bilimsel anlayışla yeniden düzenlenmesi,
- 1 Kasım 1928'de, yeni alfabenin kabul edilmesi,
- 1 Ocak 1929'da halka okuma-yazma öğreten Millet Mekteplerinin açılması,
- 29 Şubat 1932'de Halkevleri ve Halkodalarının açılması.

Bu yapılan düzenlemelere rağmen, Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı görevine getirilmesine kadar eğitimde istenilen sonuçlar elde edilmemiştir. Kurtuluş Savaşı'nı gerçekleştiren yoksul halk kesiminde, özellikle köylerde, yeterince bir canlanma olmamış, bütün çabalara karşın eğitimin ışığı köylere götürülememiştir. 1935 yılına gelindiğinde, ülke nüfusunun yaklaşık yüzde 80'ni köylerde yaşamaktaydı

(Gazalcı, 2018: 32-33). Yapılan nüfus sayımları ve istatistiklere göre; 1935 yılı nüfus sayımında Türkiye'de erkek nüfusun yüzde 23,3'ü, kadınların yüzde 8,2'si okuma-yazma bilmektedir. Tüm yurttaki köylerin sadece yüzde 15'inde okul varken; bu okullara atanacak öğretmenlerin yetiştirileceği okul sayısı sadece 13'tür (Gazalcı, 2014: 52). Cumhuriyet rejimi, bu sayıyı artıracak yenilikler ve köylerdeki okullaşmayı yükseltecek politikalar yapma yoluna gitmiştir. Bunun ilk adımı olarak "eğitmen" düşüncesine gidilmiş, *"eğitmen"* düşüncesi Mustafa Kemal Atatürk'ün küçük köylere, öğretmen bulma sıkıntısı çeken Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'a söylediği şu sözler sonrası ortaya çıkmıştır (Uyar, 2000: 77, Akt. Gazalcı, 2018: 34):

> "Cumhuriyet sonrasında askere giden, orada yüzlerce askerin içinden yeteneğiyle sıyrılıp çıkan, okuma-yazma öğrenen, onbaşı hatta çavuş olan gençlerden isteyenleri kurstan geçirip onlardan yaralanabiliriz. Bunlara "Eğitmen" adını veririz."

Böylelikle Atatürk eğitim alanında eksik görülen eğitimci sayısının artırılması yönünde kısa vadede önemli bir çözüm bulmuştur.

2.1.1. Tek parti dönemi eğitim politikaları (1938-1950)

Başlanılan eğitmen politikası devam ederken, Mustafa Kemal Atatürk'ün hayatını kaybetmesi sonucu İsmet İnönü Cumhurbaşkanlığı görevine getirilmiştir. İnönü göreve geldikten bir buçuk ay sonra, Hasan Ali Yücel'i Milli Eğitim Bakanı yapmıştır. İnönü, yeni Milli Eğitim Bakanı Yücel'den, eğitmen kurslarının sürdürülmesini ve ilköğretim işlerine hız verilmesini istemiştir (Gazalcı, 2014: 53).

Hasan Ali Yücel göreve geldikten sonra, Saffet Arıkan döneminde İlköğretim Genel Müdürlüğü Vekili olan İsmail Hakkı Tonguç'u asaleten atamış ve "Milli Şef" dönemi eğitim politikasını resmen başlatmıştır (Gazalcı, 2018: 35-36). Bu dönemde Milli Şef İsmet İnönü'nün yönlendirmeleriyle, Köy Öğretmen Okulları projesi başlatılmıştır. Hasan Ali Yücel'in direktifleriyle, tarım ülkesi olmanın verdiği avantajlar eğitim politikalarına entegre edilmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı ile Tarım Bakanlığı arasında protokoller imzalanmış, eğitmen kurslarından çıkanların (öğretmenlerin), yeni bir kursa alınarak köyde hem yaşamını idare ettirmek hem de köy çocuklarına okuma-yazma öğretmek projesi ortaya çıkmıştır. Bu maksatla hazırlanan Köy Eğitmenleri Kanunu Yasası, 11 Haziran 1937'de yasalaşmıştır. 3238 sayılı yasaya göre; "Nüfusları öğretmen gönderilmesine elverişli olmayan köylerin öğretim ve eğitim işlerini görmek, tarım işlerinin fenni bir şekilde yapılması için

köylülere rehberlik etmek üzere köy eğitmenleri çalıştırılacağı bunların Milli Eğitim ve Tarım Bakanlıkları tarafından tarıma elverişli okul ya da çiftliklerde yetiştirilecekleri, kurs giderlerinin iki bakanlıkça ödeneceği, eğitmenli köylerden bölgeler oluşturularak her bölgede bir Gezici Başöğretmen bulunacağı, eğitmenlere Tarım Bakanlığı'nca karşılıksız tohum, fidan, damızlık ve tarım araçları verileceği, bunların köylüden yana nasıl kullanılacaklarının iki bakanlıkça birlikte kararlaştırılacağı" belirtilmiştir (Tonguç, 1946: 298-304, Akt. Tonguç, 2009: 209-210).

2.1.2. Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un eğitime katkıları

"Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği'ne (Milli Eğitim Bakanlığı'na) atanması, Atatürk'ün ölümünden 48 gün sonra, 28 Aralık 1938'de, Celal Bayar kabinesindeki Saffet Arıkan'ın istifa ettirilmesiyle gerçekleştirilmiştir. Bu ivedi karar, 26 Aralık 1938'de toplanan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Büyük Kurultayı'nda İsmet İnönü'nün "Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef" ilan edilmesiyle yakından ilgilidir" (Sakaoğlu, 1992: 86).

Hasan Ali Yücel'in bakanlığı, memleketin milli güvenliği ve ekonomik durumu bakımından çok büyük güçlüklerle karşılaşıldığı çetin bir döneme rastlamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın başladığı ve hızla üç kıtayı içine aldığı, etkilerinin yurdumuzun her köşesinden duyulduğu yıllarda, idarenin dar bir bütçeden eğitime ayırabildiği sınırlı ödeneklerle Hasan Ali Yücel, çok problemli büyük bir bakanlığı yalnız yürütmekle kalmamış, eğitim ve kültür alanında önemli atılımlar yapmanın yollarını bulabilmiştir (İnan, 1995: 15-22, Akt. Özodaşık, 1999: 158).

Hasan Ali Yücel'in çalışmaları, öncelikle toplumda yaygın olan cehaletin ortadan kaldırılması noktasında yoğunlaşırken, var olan bütün eğitim kurumlarının nicelik ve nitelik açısından da büyük gelişmeler kaydettiği görülmektedir. Yücel'in eğitim anlamında yapmış olduğu çalışmalardan biri, birçok batı ve doğu klasiklerini Türkçeye çevirterek, Türk çocuklarının ufkunun açılmasını ve farklı kültürler hakkında bilgi edinmelerini sağlamasıdır. Ayrıca kendi eseriyle de Türk Eğitim Tarihine önemli katkılarda bulunmuş, bir ilk olmak üzere, Doğu İslam klasiklerinin yayınını başlatarak gerçek bir yol açıcılık rolü üstlenmiştir. İslam Ansiklopedisi,

Mevlana'nın Mesnevi'si ve daha nice eserler Hasan Ali Yücel'in bakanlığı sırasında yayınlanmıştır (Özodaşık, 1999: 160).

"1938 yılı sonunda ülkede 6 bin 700 ilkokul, 13 bin 500 öğretmen, 546 eğitmen, 864 bin 590 öğrenci bulunmaktaydı. Ancak Hasan Ali Yücel'in dönemi biterken ilkokul sayısı yüzde 100 artışla 13 bin 655'e, öğretmen sayısı yüzde 50 artışla 19 bin 658'e, eğitmen sayısı yüzde 1500 artışla 8 bin 751'e, öğrenci sayısı da yüzde 70 çoğalma ile 1 milyon 360 bine çıkmıştır. 1938'deki 43 Erkek ve Kız Meslek Okulu sayısı 1946 yılında 227'ye, köy kursları da 1'den 309'a ulaşmıştır" (Sakaoğlu, 1992: 88).

Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, iyileştirmeler ve yenilikler yaptığı öğretim, yayın, güzel sanatlar ve eski eserler alanlarına ek olarak yükseköğretim de birtakım katkılarda bulunmuştur. Eski üniversite binalarına yenileri eklenerek geliştirilmesine yardımcı olmuş, bunun yanında birçok yeni okullar açılmasında da etkisini göstermiştir (Özodaşık, 1999: 159). Üniversite özerkliği, Yücel'in yükseköğretime dönük ödeşilmez bir hizmeti olarak önemli bir yere sahiptir (Sakaoğlu, 1992: 88).

Yücel'in bakanlığı döneminde mesleki ve teknik eğitim de göz önünde bulundurulmuş ve bu anlamda da büyük gelişmeler kaydedilmiştir. Aynı zamanda köylünün kalkındırılması amacıyla kurulmuş ve Cumhuriyet dönemi eğitimin önemli yeniliklerinden biri olarak kabul edilen Köy Enstitüleri onun döneminde faaliyet göstermeye başlamıştır (Akyüz, 1993: 339).

Hasan Ali Yücel'in Bakanlığı öncesi, Cumhuriyet'in hedeflediği eğitim skalasına yaklaşılamamış, yurtdışından gelen bilim insanlarının raporları da göz önünde bulundurularak eğitimde bir reform yapılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu reformların ne olacağı mecliste görüşülen CHP grup toplantılarında sık sık tartışılmış, Milli Şef İsmet İnönü'nün de dikkatini çekmiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, yazılan raporlar ve kendi fikirleri doğrultusunda CHP grubuna eğitmenleri köyde yetiştirmek ve onları köylerde görevli birer eğitmen olarak faaliyet göstermelerini sağlamak projesini ortaya koymuştur. Birçok milletvekili verilen örnek projede sadece köy çocuklarının olmasının ve eğitimin sadece köylerde yapılmasının farklı sonuçlara yol açacağını düşünerek Yücel'in öne sürdüğü eğitim projesine

olumlu bakmamışlardır. Hali hazırda bulunan öğretmen okullarının artırılarak bu sorunun çözüleceği düşünülmüştür. Ancak İnönü'nün rejimin devam ettirilmesi konusundaki endişeleri nedeniyle Yücel'in projesi bir komisyona sevk edilmiştir. Bu komisyonda yapılan görüşmelerde tarım ve sağlık eğitimine önem verilmesi istenilmiş ancak, Amerika'daki köy öğretmenliği sisteminin tarım okullarında, Bulgaristan'da tarım öğrenimine dayalı öğretmenliğin tarım okullarında ve Rusya'da *"her köy emek okulunda bir agronom ve onun yönettiği bir örnek tarla vardı"* örnekleri verilerek eleştirilmiştir. Yücel'in projesinde köyde verilen eğitim sonrasında eğitmenlerin yazın köyde kalması, eğitim ve sosyal hayat anlamında rejime olumlu katkılar sağlayacağı savunulmuş ve bu düşüncesi İnönü'ye aktarılmıştır (Tonguç, 2009: 157-159).

CHP'nin 1935 yılında yapılan IV. Büyük Kurultayı'nda alınan kararlar ışığında göreve getirilen Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç ile Yücel'in köyde eğitmen yetiştirme fikirleri belli bir noktada ortaklık kazanmıştır. 1927'de başlayan 1939 yılına kadar süren eğitim raporları doğrultusunda, rejimin halka kabul ettirilmesi ve Cumhuriyet'in sanayileşmesi bağlamında önem arz eden eğitim sorununa çözüm arayışları bu ortak düşünce çerçevesinde başlamıştır. Yücel'in göreve gelmesi ile asaleten Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Müdürlüğü'ne atanan İsmail Hakkı Tonguç'un birlikte gerçekleştirdikleri çözüm arayışı bu şekilde başlamıştır. Böylece Köy Enstitülerinin temelleri atılmıştır.

İsmail Hakkı Tonguç, Gazi Eğitim Enstitüsü ve Gazi Lisesi Müdür Vekili iken Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) başlatmış olduğu eğitim anketlerine ulusal eğitim politikası çözümleri vererek taşrada eğitim kalitesinin yükseltilmesi ve öğrenci sayısının artırılması yönünde çözümler önermiştir. Bu önerilerinden bazılarında bakanlığın eğitim politikalarının değişmesi gerektiğini söylemiştir. Ona göre; bakanlıktaki işler ikiye ayrılabilirdi: 1. Günlük ve geçici işler, 2. Ulusal amaçlar, yeni yaşam görüşleri, yaşam gereksinimleri göz önünde bulundurularak ve "düşünülerek" yapılması gereken sürekli işler. Liselerin düzeltilmesi konusu ancak ikinci işler arasında ve genel bir eğitim sistemi içerisinde ele alınırsa akılcı bir sonuca varılabileceğine vurgu yapmıştır. Bu şekilde doğru bir eğitim politikası belirlenirse ulusal amaçlara uygun isteklere yanıt verebilecek bir sistem içerisinde eğitim sorununa çözüm bulunabilecekti. Bu yapılırsa "eğitim işlerini klasizmin, göreneğin, spekülatif pedagojik teorilerinin ezici ve zayıflatıcı etkilerinden kurtarmak olanağının" doğacağı

fikrine sahipti. Liselerden mezun olanların teorik bilgiye sahip olduğunu ancak, nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı köylerdeki pratik yaşam bilgisine sahip olamadığını vurgulamıştır. Kentten köylere giden öğretmenlerin hedeflenen seviyeye ulaşamamasının teori ve pratik arasındaki çelişkiden kaynaklandığını savunmuştur (Tonguç, 2009: 164).

Tonguç, Cumhuriyet rejiminin devamı, sanayileşmesi ve modernleşmesi için her gencin belli bir iş eğitimi almasını, bu iş eğitiminin yaygınlaştırılması için nüfusun çoğunlukta olduğu köylerdeki gençlere ulaşılması gerektiği kanısındadır.

Tonguç'a göre; köylü gençliği eğitim psikolojisi ve sosyal psikoloji yönünden incelenmeli ve gözlemlenmelidir. Çocuğa ve gence olağanüstü gücü ve yaratıcılığı olan bir birey olarak bakıldığında topluma yararlı olacağını savunmuştur. Herkesin bir işi yapabileceğini ve bir mesleği olabileceğini savunan Tonguç, bunun ancak eğitimle sağlanabileceğine inanmaktadır. Cumhuriyetin ilk onuncu yıl hedefinde bahsedilen "köylü milletin efendisidir" prensibinin 1938'e kadar ilerletilemediğinin ve noksanlarının olduğunu vurgulamıştır. Gençlerin yalnız tarımla değil bilimle de yoğurularak cumhuriyete katkılar sağlayacağına inanmıştır. Geçmişten gelen "iş" algısının toplumdaki karşılığının angarya olmasını reddetmiştir (Türkoğlu, 2019: 173).

Tonguç, okul ve eğitmen sayısının yetersizliği, okullara ayrılan bütçelerin azlığı ve kentten köye giden öğretmenlerin köyde hayatını devam ettirmeme isteğini, yapılacak düzenlemelerle değiştirilebileceğini savunmuştur. Bu nedenle, köye giden öğretmenlerin halkı yönlendiremediğini, idareyle halk arasında kopuklukların yaşanmasına neden olduğunu savunmuştur (Sakaoğlu, 1992: 90-91).

Çözüm olarak, "iş ve teknik, kaçılacak, küçümsenecek, el sürülmeyecek, bir angarya olmaktan çıkacak", tersine en önemli yere, eğitimin koynuna okulun kalbine girecek, tüm eğitim yaşamını biçimlendirecektir. İş ve teknik sanatlar, güzel sanatlar kültürü, kişiliğin bir boyutu olacak, onsuz insan eksikli sayılacaktır. Öğretmenlik, tarımcılık, sağlıkçılık ve teknik alışkanlıklar okulda iş içinde öğrenilecektir. Böylece öğrenci, edilgenlikten kurtularak, durmadan yapan, yaparken öğrenen, güzelleştiren, öğrenirken öğreten, düşüncede üreten bir varlık olacaktır. Zengin bir iş eğitimi ortamında yeteneklerini geliştirerek davranışlarını değiştirecektir. Okulu yöneten düzen, iş olacaktır. Tonguç'un iş eğitimi görüşünün bir amacı da sağlıklı bir meslek

vermektir. Ona göre; “mesleğin işleri içinde meslek kazandırmak bir eğitim işidir. Tüm meslekleri okula sokmak, eğitim biliminin ışığında, iş içinde tüm bilgi ve becerileriyle kazandırmaktır. İşi iyi yapmak mesleği iyi yapmak demektir. İş çalışmaktır, çalışkanlıktır. Yaratmaktır, keşfetmektir, değiştirmektir, eylemdir.” (Türkoğlu, 2019: 173, 175).

Tonguç’a göre Atatürk’ün hedeflediği kolektif şuuru Türk gencine sorumluluk vermek ve eğitmenleriyle omuz omuza çalışarak meslek sahibi olmasıyla sağlanabilecekti. Köy öğretmen okulları projesi bunun ilk adımı olarak görülmüştür. İdari anlamda elde edilemeyen verimler neticesinde köy öğretmen okulları projesi daha kapsamlı bir şekilde değiştirilmiş ve idari anlamda eksik olan noktalar iyileştirilerek tüm yurda yayılması amaçlanmıştır.

Tonguç’un ideali, köylere eğitmen ve öğretmen yetiştirirken devlet ekonomisine bir yük getirmeyecek ve yaşayabilmek için kendisine gereken bütün ihtiyaçları yine kendisi karşılayabilecek üretici bir okuldu. Bu okul aynı zamanda öğrenciye köy hayatının gelişmesine vesile olacak yan meslekler de öğretmeliydi (Özer, 2013). Bu amaçla, Köy Enstitüleri adı altında köylerde okul kurma fikri doğmuştur.

2.2. Köy Enstitülerinin Kurulma Süreci

1940 yılına gelindiğinde eğitim alanında birçok proje ortaya atılmıştır. Gerek halkın bu projelere olumsuz bakması gerekse taşradaki yöneticilerin eğitim sorununu birincil öncelikleri olarak görmemeleri istenilen sonuçları vermemiştir.

Hasan Ali Yücel’in ve İsmail Hakkı Tonguç’un köy öğretmen okullarında istenilen verimi idari sebeplerle elde edemeyeceklerini anlamaları üzerine 1940 yılının Mart ayında 3803 sayılı Köy Enstitüleri yasa tasarısı Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne (TBMM) verilmiştir. Oluşturulan komisyona İsmail Hakkı Tonguç, Hasan Ali Yücel, MEB Bürokratları ve İsmet İnönü’nün de çalışmaları izlemesi ile başlamıştır. Yasa tasarısı kimi milletvekillerinin okulların adının Enstitü olması ve yalnız köy çocuklarının bu okullara alınmasının köy-kent ayrımı yapacağı eleştirilerine rağmen, 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Yasası kabul edilmiştir. Köy Enstitüleri Yasası meclisten geçerken 100 milletvekili mecliste değildir, 38 milletvekili bilinçli olarak bu tasarının oylamasına katılmamıştır. Toplam 278

milletvekilinin oyuyla Köy Enstitüleri Yasası kabul edilmiştir. Yasa toplumsal bir mutabakatla kabul edilmemiştir (Gazalcı, 2018: 37).

İlk aşamada başlayan köy çocuklarının eğitimi konusunun mecliste engellenmesi ile vekiller ve halk arasında farklı enformasyonlar ortaya çıkmıştır. Ancak, Hasan ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç ortaya atılan bu karşıt görüşlere rağmen bir an önce mektep inşaatlarının başlatılması için çaba sarf etmişlerdir. 1939-1941 yılları arasında eski Amerikan Koleji binaları, Tarım Bakanlığı'na ait metruk binalar MEB'e devredilmiştir. Yücel, bu devredilen binaların hepsini köy öğretmen okullarına tahsis etmiş, dönemin Milli Eğitim Müdürü Tonguç'a emanet etmiştir. Tonguç, yetkisine verilen binaların eğitim-öğretim hayatına başlayabilmesi için büyük çaba göstermiştir. Yücel'in politikası beş yıllık bir planla belirlenmiş ve enstitüye giden ilk adım atılmıştır (Altunya, 2014: 26-30).

2.2.1. Köy enstitülerinin kurulmasındaki yasal süreç

Köy Enstitülerinin kurulmasındaki ilk amaç, köy çocuklarına eğitim vermekti. "Köy Enstitüleri için henüz yasal bir dayanak bulunmadığından 22 Mart 1926 tarih ve 789 Sayılı Maarif Teşkilatı'na Dair Kanun'daki "Köy Muallim Mektepleri" geçici bir okul olarak görüldü. Ancak istenilen eğitim modeli elde edilemeyince "Köy Enstitüsü" kavramı 1935'te ortaya atılarak geliştirildi" (Altunya, 2014: 29).

Köy kursları, Köy Eğitmen Okulları, halkevleri vb. teşkilatlanmalarla öğretmen açığının kapatılamayacağını Hasan Ali Yücel'e aktaran İsmail Hakkı Tonguç mecliste görüşülen Eğitim Şurası Kararları ve Eğitim Planlama Raporları'nın komisyonlarda görüşülmesini 15 yıl içerisinde de 15-20 bin öğretmenin ortaya çıkarılmasının hedeflendiği bir yasa taslağını oluşturulması gerektiğini savundular. İlk amaçta üç-dört vilayette 12 okul açılacak ve buradaki öğretmenler köy okullarında eğitime gönderilecekti. 17 Nisan 1940'ta TBMM'de onaylanan "3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası" bu bağlamda kabul edildi (Türkoğlu, 2019: 163-164).

Dönemin Cumhurbaşkanı İnönü'nün yüksek onaylarını da aldıktan sonra faaliyete geçirilen 3803 Sayılı Yasa bünyesinde şu maddeleri barındırıyordu (Türkoğlu, 2019: 164-166):

- Madde 1: Köy öğretmeni, köye yarayışlı meslek elemanı yetiştirilmek üzere tarıma elverişli toprağı bulunan yerlerde, Milli Eğitim Bakanlığı'nca "Köy Enstitüleri" açılır.

- Madde 2: Bu enstitülerin aylıklı öğretmen ve memurların ücretleri Milli Eğitim Bakanlığı'nca ödenir.

- Madde 3: Enstitülere, tam devreli köy ilkokulunu bitirmiş, sağlıklı ve yetenekli köy çocukları seçilerek alınır. Öğrenim süresi en az beş yıl olur… Öğretmen olmayacağı kanısına varılan öğrenciler başka mesleklere ayrılır, bunların öğrenim süresi bakanlıkça saptanır.

- Madde 4: Öğrenciler, sağlık nedeni dışında bir nedenle kurumdan ayrılırlarsa, kaldıkları sürenin bedeli kendinden ya da kefilinden alınır.

- Madde 5: Bu kurumlarda öğrenimlerini bitirerek öğretmen olanlar, 20 yıl çalışmak zorundadır… Ayrılanlar devlet kurumlarına ve memurluğuna alınmazlar.

- Madde 6: Köy Enstitüsü çıkışlı öğretmenler atandıkları köylerin her türlü eğitim öğretim işlerini görürler. Örnek bağ-bahçe, atölye gibi tesisiler kurarak köylüye önderlik ederler, bunlardan yararlanmalarına yardımcı olurlar.

- Madde 7: Öğretmenler, ayda 20 Lira aylıkla Milli Eğitim Bakanlığınca atanır. Başarı gösterenlerin aylığı altıncı öğretim yılında 30; on beşinci yılında 40 liraya çıkarılır. Aylıklar üç ayda bir peşin olarak bakanlık bütçesinden ödenir.

- Madde 8: Öğretmenler hastalanınca 788 Sayılı yasa uyarınca aylıklarını alırlar.

- Madde 9: Enstitü çıkışlılar askerliklerini asteğmen olarak yapar. Bu süreye kadar geçen askerlik hizmetinde ücretlerinin üçte ikisini alırlar.

- Madde 10: Göreve başladıklarında özel donatım bedeli olarak 60 Lira verilir.

- Madde 11: Öğretmenlere üretim için ve öğrencilerin uygulama yapacağı araçlar, tohum, çiftlik, fidan, vb. araç-gereçler okul demirbaşına geçirilerek, devletçe verilir.

- Madde 12: Köy öğretmeninin atandığı okula, köy sınırı içinde ve tarım işlerine yarayacağı topraklardan, köy kanuna göre satın alınarak öğretmen ve ailesinin

geçimine, okul öğrencilerinin uygulama derslerine yetecek kadar toprak verilir. Köyde devlet toprağı varsa bu amaçla okula devredilir.

- Madde 13: Köy okulu işletmesinde, kuraklık, sel, yangın, hastalık, vb. nedenlerle ortaya çıkacak zarar için işletmenin yeniden kurulması amacıyla, bakanlık bütçesinden yardım edilir.

- Madde 14: İşletmedeki her türlü eşya, hayvan, vb. okulun malıdır, işletmeden elde edilecek ürün öğretmenin olur…

- Madde 15: Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilköğretim müfettişlerince kovuşturulup, denetlenir ve yardımcı olunur.

- Madde 16: Köy okulu ve öğretmenevi bakanlıkça verilecek planlara göre, köy yasasına dayanılarak, bölge ilköğretim müfettişi ve gezici başöğretmen denetiminde köy kurulunca yapılır. Öğretmen atanacak köylere durum üç yıl önceden bildirilir. Okul ve öğretmenevi, öğretmen işe başlamadan bitmiş olur. Köy okulunun onarımı vb. gideri köy kurulunca karşılanır.

- Madde 17: Köy Enstitülerine şu kurumları bitirenler atanır:

- Yüksekokullar ve Üniversite Fakülteleri
- Gazi Eğitim Enstitüsü
- Öğretmen Okulu
- Ticaret Lisesi Ve Orta Ziraat Okulu
- Erkek Sanat Okulu, Kız Enstitüsü
- Köy Enstitüleri
- İnşaat Usta Okulu
- Bunlardan başka her türlü Teknik Meslek Okulu çıkışlılar

- Madde 18: Milli Eğitim Bakanlığınca “Köy Öğretmenleri Emekli Sandığı” ve “Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığı” kurulur.

- Madde 23: Bu Yasa yayın tarihinden başlayarak geçerlidir.

- Madde 24: Yasayı yürütmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

Yukarıda verilen maddelerce kabul edilen 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Kanunu meclisten geçtiğinde bazı milletvekillerinin tepkisine neden olmuştur. Hasan Ali Yücel mecliste yaptığı konuşmalarla yapılan eleştirilere son vermiştir.

2.3. Köy Enstitüleri Öğrenci Seçimi

Köy Enstitüleri'ne seçilecek öğrencilerin önemi oldukça yüksekti. 1938 yılına kadar belirlenen eğitim politikalarında istenilen seviyeye gelinememişti. Türkiye nüfusunun önemli bir kısmının kırsal alanda yaşaması ve tarımla uğraşması öğretim çağına gelmiş vatandaşların okullara ulaşmasına engeldi. İnönü döneminde eğitim politikaları cumhuriyetin ilk yıllarına göre daha farklı bir yol izlemişti. İnönü okur-yazar oranının artırılması ve rejime bağlılığın sağlanması için zorunlu eğitime katılımı yer yer baskıyla sağlamıştır (Sakaoğlu, 1992: 87-90).

3803 Sayılı Kanun'un kabul edilmesinden iki ay sonra, enstitü müdürlerinin göreve başlamalarından üç ay sonra öğrenci seçimine başlanmıştır. Soysal ve onun gibilerin savlarına göre, öğrenci alımında baskı kullanılmıştır. Sorumlu müdürler ve öğretmenler bazı yerlerde baskı ve zorunluk kullanmışlardır. Gezici öğretmenler dâhil subaylar, köy köy gezerek her bir enstitü için 50 öğrenci bulmuştur. Ancak, İkinci Dünya Savaşı ortamında Türkiye'de birçok hastalık bulunmaktadır. Bu nedenle, köylerinden enstitülere getirilen öğrenciler orduya katılımı sağlanmışçasına cinsiyet fark etmeksizin saçları kökünden kesilmiş ve bulaşıcı hastalıkları karşı önlemler alınmıştır (Kirby, 2018: 293-295).

Öğrenci seçiminde yaşanan bu olaylar ve toprak ağalarının ellerinden alınan çocukların okullara gitmesi sonucu enstitü karşıtları bu durumu olumsuz propaganda olarak ortaya atmışlardır.

İsmail Hakkı Tonguç, enstitülere öğrenci seçilmesi bağlamında genelgeler ve direktifler düzenlemiştir. Tonguç bir yazısında konuyla ilgili olarak şöyle demektedir (Altunya, 2014: 73):

> Kars'tan Edirne'ye kadar memleketin türlü bölgelerine yayılan Köy Enstitülerine her çeşit köyden talebe alınır… Bunları seçmek üzere köylere giden öğretmenlerle ilköğretim müfettişleri, çocuk velilerine enstitülerin amaçlarını, mahiyetlerini, buralarda okuyacakların kavuşacakları hakları uzun boylu anlatırlar. Buna rağmen, gerçekçi çocuk babalarından mühim bir kısmı müesseseyi görmeden çocuklarını vermek istemezler. Bölgelerindeki enstitüleri gördükten veya okumakta olan çocuklarla konuştuktan sonra kati kararlarını verirler. Ondan sonra, çeşitli kıyafetlere bürünmüş, düşünceleri, tahayyülleri

> birbirinden ayrı, çoğu köydeki çetin iş hayatından kurtulmak ve böylece beden rahatlığına kavuşmak isteyen çocuk kafileleri Köy Enstitülerine doğru akmaya başlar…

Tonguç'un bu fikirlerine rağmen, özellikle enstitü karşıtı milletvekilleri, öğrencilerin seçiminde baskı kurulduğu, ailelerinden zorla alındığı, çocukların götürüldüğü enstitülerde hijyen koşullarının kötü olduğunu aktarmakta ve Köy Enstitülerinin toplumun ahlak ve milliyetçi duygularını zedelediğini, halka angarya olduğunu belirtmişlerdir (Sakaoğlu, 1992: 99).

Her türlü olumsuz şartlara rağmen özellikle İsmail Hakkı Tonguç'un köy köy enstitü enstitü dolaşmasıyla bazı bölgelerde köylü ve enstitü arasındaki ilişki giderek ilerlemiştir. Köy Enstitüleri özellikle kurulduğu bölgelerde halka ilişkilere önem verdiği, köylü ile okulları kaynaştırmak ve enstitülerin eğitim ortamından köylülerin de faydalanabilmesini sağlamak amacıyla çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Özellikle seçilen öğrencilerin köy yaşamını tanıyor olması ve enstitüde aldıkları eğitim sayesinde köylülerle iletişimde olmaları gübreleme nadas, aşılama, hayvan bakımı, ekim-dikim, terzilik gibi kurslarla köyün gelişmesine de katkı sağlamıştır (Gazalcı, 2018: 119-120).

2.3.1. Köy enstitüsü öğrencilerinin özellikleri

Köy enstitülerine öğrenci seçimleri başladığında öğrencilerin hemen hemen hepsi okuma yazmayı öğrenememiş, bakımsız ve hastaydı. Kedilerine sorulan sorulara özgüvenle cevap veremeyip daha önce görmüş oldukları davranışları sergiliyorlardı. Tonguç'un hedefi ise, enstitüye gelen çocukların okuma-yazma seviyesini çoktan geçmesi, bir enstrümanı tanıyor olması ve sağlıklı bir Cumhuriyet vatandaşı olacak insanlar olmasıydı. Öğrencilere farklı yemekler verilecek, en az bir enstrüman çalmayı öğrenecekler ve yurtdışından çevrilen kitapları okuyacaklardı. Böylelikle rejim, köyden başlayarak kolektif şuura sahip entelektüel nesiller yetiştirecekti (Altunya, 2014: 75-77).

Ancak Köy Enstitüsü'ne gelen öğrenciler yoksul kesimi temsil ettikleri için üzerlerinde doğru düzgün bir kıyafetleri bile yoktu. Özellikle köyden enstitüye gelen öğrencilerin akıllarında vilayetlerdeki ilkokul ve ortaokuldaki gibi bir okul düşüncesi vardı. Ancak bu düşünce enstitüde verilen programları görünce değişti. Bir kısmı enstitülerden kaçtı bir kısmı da kovulmak için çaba sarf etti. Bir kısmının ise

belgelerinin eksik olması enstitülerdeki müdürlerin öğrencileri kabul edip etmemeleri konusunda endişe yaşamalarına neden oldu. Ancak kilometrelerce uzaktan gelen yoksul köy çocukları eğer geri gönderilirse okuma azimlerinin eksileceği düşünülerek çoğu yerlerde eksik belgeler yenileniyordu. Kabul edilen öğrenciler ilk aşamada okuyacakları okulların bina inşaatlarında çalıştırılıyor, kendi yatacakları ve eğitim alacakları yerlerin inşasında emek harcıyorlardı. Bu inşaatlar sırasında birkaç okulda ölüm olaylarının yaşanması enstitü muhaliflerinin olumsuz propaganda yapmasına neden oluyordu. Köyden çocukların bir kısmında da feodal izler görülmekteydi. Örneğin; enstitüye gelen bazı öğrencilerin evli olması o günkü yasalara göre evli bir öğrencinin eğitim almasını zorlaştırıyordu. Ancak yapılan evliliklerin hemen hemen hepsinin dini nikâhla yapılması öğrencinin okula kaydolması için göz ardı ediliyordu. Enstitüye gelen öğrencilerin köy yaşamını direkt olarak yansıtıyor olması o dönemki köy kent arasındaki çelişkiyi de ortaya çıkarıyordu (Kirby, 2018: 293-296).

2.4. Köy Enstitülerinde Verilen Eğitim

İsmail Hakkı Tonguç, dönemin birçok aydınıyla köy çocuklarına verilecek eğitimin diğer okullardan farklı olmasını planlamıştı. Bütünsellik, çok yönlülük gibi konuların yanında öz yönetim, sorgulama gibi pratiklerle de öğrencilere eğitim verilecekti.

Enstitülere atanan müdürler okullara gittiklerinde klasik tarzda müfredatla karşı karşıya kalacaklarını düşünüyorlardı. Ancak 3803 Sayılı Kanun köyleri canlandırma “seferberlik hali” veya “cahillikle savaş” olarak ortaya çıkmıştı. Verilen müfredatı gören birçok müdür, işleyişi nasıl devam ettireceklerini bilmemekle birlikte köy kalkınmasını sağlamak için kendilerine verilen görevin farkındaydılar. Müfredata göre, on beş yılın sonunda her köyün bir ziraatçısı, ebesi, öğretmeni olacak, köyde kalkınma enstitüyle başlayıp entelektüel bir birikimle devam edecekti. Bilinen derslerin dışında kültür, sanat, zanaat, mimarlık, kentleşme, tarımda makineleşme gibi birçok ders öğrencilere verilecekti (Türkoğlu, 2019: 209-210).

Enstitülerde verilen eğitim görsel eğitime, çizerek ve resimleyerek ders konularının anlatılmasına önem veriyordu. Örneğin; coğrafya dersinde bir yıl boyunca her ilin özelliklerine göre çizimler yapılmış ve öğrencilerin anlaması sağlanmıştır. Yine aynı dönemde enstitülerde, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik, ruh bilimsel

çalışmalar yapıldığı gözlemlenmiştir. Öğrencilerin sosyoloji derslerinde aldıkları notlar akademik bir birikimin özelliklerini yansıtmaktadır. Aynı şekilde enstitünün bulunduğu bölge ile bağlantılı olarak tarım, hayvancılık, balıkçılık, biçki-dikiş gibi derslerin de verildiği gözlemlenmiştir. Bu derslerde, kadın-erkek fark etmeksizin eğitim verilmiştir (Gümüşoğlu, 2019: 276-278).

Çizelge 2.1. Arifiye Köy Enstitüsü'nün Bir Günlük Zaman Çizelgesi

DERS VE İŞLER	SAAT	DAKİKA	SAAT	DAKİKA
ÖĞLEDEN EVVEL				
Kalkma, temizlik, yatak düzelmesi	6	00	6	45
Jimnastik	6	45	7	15
Kahvaltı	7	15	7	45
Toplanma	7	45	8	00
Mütalaa	8	00	8	45
Dersler	8	45	12	15
İş	8	00	12	15
Öğle Yemeği	12	15	13	15
ÖĞLEDEN SONRA				
Koro ve orkestra	12	45	14	00
Toplanma	14	00	14	15
Dersler	14	15	18	00
İş	14	15	18	00
Akşam yemeği	18	00	18	30
Milli oyun ve spor	18	30	19	00
Teneffüs	19	00	19	10
Serbest okuma	19	10	20	00
Teneffüs	20	00	20	10
Mütalaa	20	10	21	10
Temizlik ve yatma hazırlığı	21	10	21	30
Uyku	21	30	6	00
Not: Sabah toplantılarında 10 dk. Müzik temrini yapılacaktır.				

Kaynak: S. Edip Balkır. *Dipten Gelen Ses: Arifiye Köy Enstitüsü: 1940-1941*. 1974: 354. Akt. Altunya, N. (2014), *Köy Enstitüsü Sistemi: Toplu Bakış,* İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 4. Basım, s. 108.

Temel derslerin dışında Cumhuriyet aydınlanması gibi derslerin de olduğu, öğrencilere kolektif şuurun aşılandığı enstitülerde, öğrenciler yer yer okul yönetimine ve idareye de katılabiliyor, sorguluyor ve söz hakkı elde ediyordu. Bu durum bazı enstitü muhaliflerince ideolojik bir eğitim verildiği algısına neden olmuştur (Özodaşık, 1999: 234-235).

Tonguç enstitülerdeki öğrencilerin alması gereken eğitimi kuramsal olarak vurgulamış ancak, pratiğe önem vermiştir. Çocuklara sade, mütevazı, memleket uğruna harcanmış emek dolu bir hayat, inzivaya çekilmeye reddeden bir anlayış, doğa sevgisi, havyan sevgisi ve insan sevgisinin yanı sıra her daim cumhuriyetin geleceği için çalışan bir yaşamı eğitim yoluyla aktarmayı tercih etmiştir. Onun anlayışına göre, enstitüde öğrenciler adaleti, iş hayatını, ailenin önemini ve emek harcamanın asil duygusunu öğrenecekti (Altunya, 2014: 104-106).

Enstitülerin eğitim dışında en önemli özelliği de rehberlik hizmetiydi. Şu an bile eksikleri olduğu düşünülen rehberlik servisleri o dönemde eğitimciler vasıtasıyla sağlanmıştır. Örneğin; her okulda bir "küme öğretmenliği" oluşturuluyor, öğretmen öğrencinin ailesinden uzakta olmasından dolayı yaşayabileceği sorunları çözmeye odaklanıyordu. Küme öğretmenliği projesiyle eğitimciler, samimiyet sağlayarak öğrencinin enstitüye alışmasını ve eğitimine devam etmesini sağlamıştır (Altunya, 2014: 106-107).

Bu eğitsel faaliyetlerin yanı sıra milli oyunlar, sportif faaliyetler, halk türküleri, saz ve mandolin dersleri veya çalışmaları da öğrenciler arasında oldukça popülerdi. Öğrenciler teşkilatlanmış nöbetçi öğrenci faaliyetlerini yürütüyordu. Her hafta bir sınıf nöbetçi seçiliyordu, sınıfların başkanları vardı, aynı sınıftan veya kıdemli sınıftan seçimle belli olan bu başkanlar iş bölümünü nöbetçiler ile beraber yapar nöbet yerlerini belirler, öğrencilerin çalışmalarını takip ve kontrol ederek yardımcı olurlardır. Enstitü bir nöbetçi öğretmen kontrolünde öğrencilere teslim edilmişti. Hafta sonu öğleden sonra öğrenciler ve eğitmenler okul meydanında bir toplantı düzenler, yapılan işlerle yapılacak işler tartışılırdı. Toplantıda bulunanlar başarılı görünenleri takdir eder alkışlarlardı. Eksik görülen veya ihmal edilen konular ise daha iyi olması için konuşulurdu. Toplantılarda öğrencilerle birlikte nöbetçi öğretmenler de eleştirilirdi. Bu toplantıların sonunda öğrencilere sorumluluk verilmiş olur, enstitü benimsetilir, bir

aile ferdi olarak başarılı hizmet etmiş olmanın zevki tattırılırdı. Ayrıca eleştirme, eleştirileri iyi karşılama, iyi ve kötüyü kolayca ayırt edebilme, kalabalık önünde rahatça konuşabilme, soru sorma, konuşma adabı gibi eğitimler de bu toplantılarla sağlanmış olurdu. Öğrencilere enstitülerin bulundukları coğrafi özelliklere göre fotoğrafçılık, kır gezileri, kayak, atıcılık, güreş, yüzme gibi sportif faaliyetler aşılanmış, milli bayramlarda şehir merkezlerinde kutlamalara katılmaları sağlanmıştır (Güneri, 2018: 116-117).

Enstitülerde verilen eğitimin dışında Sabahattin Ali, Âşık Veysel ve pek çok Alman bilim insanı okullarda ders veriyordu. Ayrıca Hasan Ali Yücel'in çevirmiş olduğu başyapıt batı eserlerinin okutulmasına özen gösteriliyordu. Her öğrenci için periyodik olarak belirlenmiş serbest okuma saatleri ve serbest enstrüman çalışma saatleri mevcuttu.

2.5. Köy Enstitüleri ve İdeolojik Ayrılıklar

Köy Enstitüleri daha kuruluş aşamasında birçok muhalefete maruz kaldı. Özellikle tarım toplumu bir coğrafya ve köy ağalarının olduğu topraklar düşünüldüğünde Enstitüler hayata geçtikleri anda oldukça önemli bir eğitim adımı atılmış oldu.

Kuruluş tarihinden itibaren Köy Enstitüleri aleyhine muhalefeti dört gruba ayırmak gerekmektedir: Siyasal muhalefet, yerel muhalefet, kurumsal muhalefet ve ideolojik muhalefet. Gerek çıkış noktaları açısından gerekse izledikleri davranış kalıpları açısından Köy Enstitülerine karşı yapılan muhalefeti bu dört grup içinde ayrıştırmak mümkündür. Sonuç olarak muhalefetin farklı noktalardan ve farklı zeminlerde hareket etmesi Köy Enstitüleri deneyiminin sonunu daha –başlangıç aşamasında tartışabilecek ölçüde- hızlandırmıştır (Ateş, 2011: 113).

Köy Enstitülerinin 1940 yılında dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün köy çocuklarının Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ideolojisine sahip çıkması için kurulmasına dayanmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı ortamında Köy Enstitülerine kimse karışmamış, altı yılın sonunda enstitüler kısmen de olsa Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un istediği seviyeye gelmişti. Ancak, savaş sonrası dünyada demokratikleşme, komünizm ve kapitalizm gibi kavramlar ortaya çıkmıştı. Enstitüler de bu kavramlardan payını almış, bazı okullarda sağ-sol tartışmaları alevlenmişti.

İsmet İnönü, ya batı dünyasının demokrasisini tercih edecek ya da demir perde ülkelerine katılacaktı. Savaşın son zamanlarında savaşa katılan ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD), İngiltere gibi ülkelerin yanında yer alan Türkiye; 1946 yılına gelindiğinde çok partili hayata geçmiş ve farklı ideolojilere tartışmalı da olsa bir özgürlük vermiştir. Bu dönemde Köy Enstitülerinde Türkçülük, Turancılık, ırkçılık, anti Kemalizm, sosyalizm, devrimcilik gibi akımlar ortaya çıkmıştır. 1946 yılında CHP'nin büyük oy kaybı sonrası parti içindeki muhalefet İnönü'yü sağ görüşe yaklaştırmış ve enstitüler için yapılan komünistlik suçlamaları ağır basmıştır. 1946'da açıklanan hükümet programında Milli Eğitim bölümünde enstitüler için "milli bir çizgiye sokulacak" ifadesi kullanılmıştır (Kirby, 2018: 431-438).

Bu ifade enstitü öğrencileri arasında büyük bir şok yaratmıştır. Ayrıca kısa zaman önce Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyaret eden İnönü'nün bu tavrı birçok enstitüde toplantılara neden olmuş ve eleştirilmiştir.

Demokrat Parti'nin (DP) kurulmasıyla birlikte Köy Enstitüleriyle ilgili eleştiriler meclise daha çok taşınıyor, vatandaşlar enstitülerin komünist olduğunu, kız-erkek bir arada eğitim yapılışından doğan dedikoduları dile getiriyordu. Ayrıca, köylülerin okul inşaatına zorlanması ile köye görevli gelen öğretmenlerin köy ağalarıyla ve mollalarla yaşadıkları olaylar Ankara'ya aktarılıyordu. Fevzi Çakmak bir anısında İsmet İnönü'ye, *"Paşam bu komünist yuvalarını ne zaman kapatacaksın?"* diye soruyordu. CHP içindeki muhafazakâr kanat Recep Peker etrafında şekilleniyor, enstitülerin bir an önce kapatılasını savunuyorlardı.

DP'nin meclise getirmiş olduğu tartışmalarla ön plana çıkan enstitüler için denetleme kararları alınmış, başta Kazım Karabekir olmak üzere birçok milletvekili enstitüleri gezerek enstitüde iddia edilen olayların ve ideolojik kamplaşmaların olup olmadığını tespit etmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda DP'nin köy enstitüleri için; *"öğretmenler için gerekli bilgileri vermemek, gelenek ve görenekleri hiçe sayıp ahlak töresini tahrip etmek, halkın çocuğunu zorla çalıştırmak, halka angarya yükleyip ceza etmek, milliyetçiliği öldürmek…"* gibi suçlamaları giderek halk tarafında itibar kazanmıştır. Ayrıca CHP içindeki muhafazakâr kesim Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un komünist düşünceleri öğrencilere empoze ettiğini iddia etmiştir (Sakaoğlu, 1992: 98-100).

1946 yılına gelindiğinde öğrenciler arasında kutuplaşma artmış, bu kutuplaşma halka kadar ulaşmıştır. Yine köy enstitülerinin içinde çıkan Turancılık fikri ile sol fikirler, 1940'lı yıllarda başlayan "Cadı Kazan'ının kaynamasıyla giderek alevlenmiş ve 1946'da Kenan Öner'in Hasan Ali Yücel'i komünistlikle suçlaması üzerine tartışma fikir tartışmasından fiziki kavgalara, basın üzerinden atışmalara ve mahkeme koridorlarına taşınmıştı. Bu siyasi tartışmadan dolayı Hasan Ali Yücel kendi partisi tarafından yalnız bırakılmış ve aynı zamanda Köy Enstitülerine olan kamuoyu desteği azalmıştır (Ateş, 2011: 114).

Yine aynı dönemde Çifteler Köy Enstitüsü ile Hasanoğlan Köy Enstitüsü arasındaki ideolojik farklılıklar Milli Eğitim Bakanlığı koridorlarında başlayan bir sağ-sol çatışmasına dönüşmüştür. İsmail Hakkı Tonguç- Rauf İnan ile Halil Fikret Kanad-Emin Soysal arasındaki gerilim giderek öğrencilere yansımış ve öğrenciler arasında da sağ-sol tartışmaları ortaya çıkmaya başlamıştır. Buradan yola çıkarak şunu söylemek mümkündür. Bu dönemde yaşanan ideolojik ayrılıklar bir yandan kurum içi tartışmalar bir yandan da öğrenciler arasındaki tartışmalar olarak gerçekleşmiştir (Ateş, 2011: 115). Bu tartışmalar odak olarak tek bir noktaya Köy Enstitülerine zarar vermiştir.

1946 yılına gelindiğinde enstitülerin faaliyetlerini anlatan ve köylülerin gelişmesini hedefleyen dergilerin içeriği milliyetçi muhafazakâr düşünce ile sosyalist düşünce arasındaki tartışmalara şahit olacaktır. Dergiler kuruluş amacından uzaklaşarak bir nevi karşılıklı cevap ve fikir mücadelesi verme aygıtları olarak çalışmışlardır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de değişen atmosfer Köy Enstitülerinin bir kesimce hedef haline gelmesine neden olmuştur. DP'nin kurulma aşamasında Celal Bayar'ın yeni partinin onayını almak için İsmet İnönü'nün yanına gittiğinde İnönü Bayar'a iki soru sormuştur. Birincisi, dini inançları siyasette kullanıp kullanmayacaklarıdır. İkincisi, Köy Enstitüleriyle eğitim seferberliğiyle uğraşıp uğraşmayacaklarıdır. Bayar her iki soruyu da "hayır" olarak cevap vermiştir. Ancak, DP kurulduktan sonra geçmişten gelen bazı sorunlar tekrar gün yüzüne çıkmıştır. Bu sorunlar maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir (Altunya, 2014: 133-134):

- Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte sinen rejim karşıtı dincilerin su yüzüne çıkması,

- Ülkede, Almanya'daki Nazizm'e koşut olarak baş kaldırıp tek parti yönetimince bir süre sindirilen milliyetçi hareketin yeniden canlanması,

- Cumhuriyetin başından beri gündeme gelen ancak 1945'te kanunlaşan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu'na muhalefet eden toprak ağalarının siyasal güç kazanması,

Yoğun eleştiriler ve ideolojik ayrılıkların giderek şiddet olaylarına dönüşmesi sonucu bir komisyon hazırlanmış ve Hasanoğlan Köy Enstitüsü denetlenmiştir. Bu denetlenme sırasında Kazım Karabekir, Feridun Fikri Düşünsel, Şemsettin Güraltay, Kemal Cemal gibi politikacılar öğrencilere bazı sorular sorarak ortaya atılan iddiaları kanıtlamaya çalışmışlardır. Özellikle komünist yuvası olarak görülen Köy Enstitüleri bu aşamada kapatılma evresine gelmiştir. Özellikle 1946 yılında Hasan Ali Yücel'in Milli Eğitim Bakanlığı görevinden alınması ile enstitüler ideolojik kavganın kurbanı olmuştur. 4 Eylül 1947 yılında kabul edilen 5129 sayılı yasa ile 3803 Sayılı Köy Enstitüleri Yasası'nın 11, 12, 13 ve 18. Maddeleri değiştirilmiş; 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Yasası'nın 28 ve 66. Maddeleri kaldırılmış, aynı yasanın 64. ve 65. Maddeleri ise değiştirilerek Köy Enstitüsü mezunu olan öğretmenlere ve sağlık memurlarına geçimlik toprak verme uygulaması kaldırılmış, daha önce dağıtılan topraklar ise geri alınmıştır (Güler, 2015: 200).

2.6. Yeni Dünya Düzeninde Köy Enstitülerinin Yeri

İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçlanmasıyla dünya iki kutuplu bir düzene geçmiştir. Savaşın son anına kadar tarafını belirleyemeyen Türkiye ABD'nin baskısıyla ve Sovyetler Birliği'nin Kars-Ardahan vilayetlerini ilhak etme düşüncesine karşı kendisini batı bloğunda bulmuştur. Batı Bloğunun temel prensibi liberal bir ekonomi ve çok partili bir siyasi yaşam olarak benimsenmiştir. Savaş sonuna kadar müdahalede bulunulmayan enstitülere özellikle Türkiye'de çok partili hayata geçiş ile birlikte enstitüler hedef haline getirilmiştir. Toprak sahiplerinin ve batı siyasetine yakın aydınların Batı Bloğunda bulunan bir ülkede Doğu Bloğu ürünü Köy Enstitülerinin olmasını eleştirmesi enstitülerin kaderini belirleyecektir. Hasan Ali Yücel'in 1946 yılında görevden alınmasıyla başlayan süreç ve okullar için her gün yapılan polis ihbarları da eklenince Köy Enstitüleri yenidünya düzeninde kendisine yer bulamayacaktır. DP ile başlayan Amerikan yardımları ve tüketim toplumuna dönüşme evresi Köy Enstitülerinin kurulma prensiplerine tam anlamıyla ters

düşmüştür. 1940 yılında başlayan 1946 yılına kadar kısmen de olsa meyvelerini veren Köy Enstitüleri yıkım sürecine girmiş ve yavaş yavaş ortadan kaldırılmıştır (Altunya, 2014: 133-139).

Köy Enstitüleri programının radikal bir şekilde değiştirilmiştir. Recep Peker Hükümeti ile başlayan ve sonraki CHP hükümetleriyle devam eden politika ve bu bağlamda ilk olarak köy enstitüleri kurucu kadroları yeni dönemdeki CHP'ce devre dışı bırakılmıştır. CHP'li bakanlar ve DP'lilerin ittifakıyla bu kadrolar her türlü saldırıların hedefi haline gelmişlerdir (Kaya, 2010, Akt. Yeşil, 2018: 82). Özellikle bu saldırıların temel noktası Batı Bloğuna yanaşan ve yenidünya düzenini kabul eden Türkiye'nin Batı Bloğundan aldığı direktiflere uygun hareket etmesi olarak tanımlanmaktadır.

Batı bloğuna ve yenidünya düzenine adapte olmaya çalışan CHP yönetimi 1949 yılında din derslerini müfredata yeniden koymuştur, yine aynı yıl ilahiyat fakültelerini yeniden açmıştır. Bu eğitim politikasındaki değişiklik çok partili rejimde iktidarı kaybetme endişesi olarak görülmektedir. Ayrıca yine aynı yıllarda Köy Enstitüleri gözden çıkarılmış olup eğitimde yeniden "ilköğretim okulu" geleneğine geri dönüş başlamıştır. Özellikle öğretmenler için 20 yıl zorunlu çalışma, köylülerin okul yapımında çalıştırılması, toprak ağalarının elindeki toprakların alınması gibi Köy Enstitülerini ortaya koyan özellikler çıkartılınca enstitüler, boş birer binaya dönüşmüştür. 1950 yılına gelindiğinde enstitülerin tasfiyesi hızlanmış, enstitüler birer birer isim değiştirmiştir. Kızılçullu Köy Enstitüsü'nün NATO'ya tahsis edilmesiyle birlikte enstitüler yenidünya düzeninde sona doğru yaklaşmıştır. 1953 yılında Köy Enstitüleri ilköğretim okullarıyla birleştirilmiştir. 27 Ocak 1954 tarihinde çıkarılan 6234 Sayılı Kanunla Köy Enstitüleri, "ilköğretim okullarına" dönüştürülmüştür. 1960 yılında kısmen karma eğitime geçilmiştir. 1973 yılında çıkarılan 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu dayanak gösterilerek 1974'te "öğretmen lisesine" dönüştürülmüş ve buralarda öğretmen yetiştirmekten vazgeçilmiştir. 1982 yılında öğretmen yetiştirme yetkisi üniversitelere devredilmiş, 1989'da enstitülere ait bina, altyapı ve araziler Milli Emlak tarafından satılmış, binaları yıkılmaya terk edilmiştir (Altunya, 2014: 136-140).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÖY ENSTİTÜLERİNİN KAPATILMASINDA YAZILI BASININ ROLÜ: "ULUS VE VATAN" GAZETELERİNİN İNCELENMESİ

3.1. CHP Dönemi Basının Siyaset Üzerindeki Etkisi

Çağdaş toplumlarda enformasyon sadece aktarmakta değil, aynı zamanda toplumların hareket etmesinde ve bu hareket kapsamında kendilerini yöneten otoritelere şekil vermesinde önemli rol oynamaktadır. Demokrasilerde hükümetler kamuoyunun ortaya çıkardığı sonuçlara önem vermektedir. Fransız filozof Fenelon, bu konuyla ilgili olarak şöyle bir görüş belirtmiştir: "Atina'da her şey halka bağlıydı. Halk da söze bağlıydı." Bu hükmü günümüze göre yorumlarsak "halk gazeteye bağlıdır, fakat her şey gibi gazete de halka bağlıdır" (Başkut, 1966: 11). Bu kapsamda kurulan cumhuriyet rejiminin basın yoluyla yeni yönetim şeklini kontrol altında tutma ve rejimin partisi olan CHP 'ye desteği artırmaya yönelik adımları 2. Dünya Savaşı sonuna kadar sürmüştür. Bu dönemde, gazete sahibi olanların veya gazetecilik yapanların büyük bir kısmı ya CHP üyesidir ya da partinin milletvekilidir (Ayten, 2011: 58).

Gazetecilerin CHP üyesi olması veya milletvekili olmaları CHP'nin eleştirilmesinin engellenmesine zemin hazırlayacak ve özellikle Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra değişmez ''Milli Şef'' olan İsmet İnönü'nün politikalarının sorgulanması engellenecekti. Ancak CHP üyesi veya milletvekili olmayı kabul edenlerin yanı sıra muhalefette kalanlar basın üzerinden siyasete devam edeceklerdir. Bu kabullenilmeyen muhalif gazeteler ya bir telefonla kapatılacak ya da yayın hayatları zorlaştırılacaktı. (Ayten, 2011: 57-58).

Tek Parti döneminde gerçekleştirilen basına yön verme çabalarına bazı otoriteler ''Sansür'' ismini vermekten kaçınmamıştır. Ayrıca 1881 Sayılı Kanun ile yasalaşan ve basının 2. Dünya Savaşı bahanesi ile susturulduğu bu dönemde Milli Şef basın organlarını istediği gibi kapatabiliyor veya bir telefon ile yayın hayatına devam edebilirsin denilebiliyordu. 1881 Sayılı Kanun 1950 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 1881 Sayılı Basın Kanunu 50. Maddesi şöyleydi: "Memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyattan dolayı İcra Vekilleri Heyeti(Bakanlar Kurulu) kararı ile gazete veya mecmualar muvakkaten(geçici) tatil olunabilir." (Ayten, 2011: 60-62).

İkinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye'ye ''Demokratikleşme'' baskıları yapılmıştır. Bu bağlamda özellikle batı demokrasisi tek parti yönetimine bazı direktiflerde bulunmuştur. Özellikle Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu görüşülürken CHP içindeki bazı isimlerin muhalif tavırları batı demokrasisinin istediği bir sisteme geçişin ilk adımlarını atmıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, gibi isimler muhalefet kimliğinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamışlardır. Yine bu döneme kadar ''Muhalif'' olan bazı gazeteler CHP içinde çıkan muhalif grubun etkisiyle taraflarını belirlemişlerdir. (Ayten, 2011: 63).

1945 yılında tartışılan Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu basında da tartışılmıştır. Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü bu yasaya olumsuz baktıklarını belirtmiş ve tarihe "Dörtlü Takrir"[1] belgesini oluşturan kadrolar olarak adlarını yazdırmışlardır. Bu yasaya muhalifliklerini anlatırken ''Milli Şef'' politikaları da eleştirilmiş ve parti içinde bu durum ele alınmıştır. Ayrıca dönemin muhalif gazeteleri Vatan ve Tan gazetelerinde de eleştiriler yapılmıştır. 12 Haziran ihraçları olarak da bilinen bu olay sonucu Adnan Menderes ve Fuat Köprülü partiden ihraç edilmişlerdir. (Ayten, 2011: 63-64).

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, Varlık Vergisi, Köy Enstitülerinin Kurulması Kanunu gibi kanunlarda basın ikiye ayrılmıştır. "Milli Şef" politikalarını destekleyen ve desteklemeyen gazeteler olarak ikiye ayrılan basın kamuoyu oluşturma ve halkı belirli bir hedefe doğru yönlendirme çabasına bürünmüştür. Cumhuriyet'in ilk yıllarında rejimin ve devrimlerin yayın organı durumunda olan yazılı medya batı tarzda kamuoyu oluşturma görevini 2. Dünya Savaşı sonrası oluşan demokratikleşme ortamında sağlamaya çalışacaktı. (Ayten, 2011: 58-64).

1945 yılında Beyazıt'ta yaşanan Zekeriya Sertel ailesine ait gazete, dergi ve mecmuaların bazı üniversite öğrencilerince tahribe uğratılması olayı sonucu İstanbul'da Sıkıyönetim İlan edilmiş ve gazetelere kısmi olarak sansür uygulanmıştır. Sertel'in gazetesinde yazdığı yazıları nedeni ile hakkında soruşturma başlatılmış ve

[1] Dörtlü Takrir grubu CHP içinde bulunan ve CHP politikalarına muhalif olan bir oluşumdur. 7 Haziran 1945'te CHP'li Celal Bayar, Refik Koraltan, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile ortaya çıkan bu oluşum 1946 yılında Demokrat Parti ismi ile anılacak ve seçimlere girerek CHP'nin seçim kaybetme kaygısı yaşamasına neden olacaktır.

davalar icra edilmiştir. Yine aynı dönemde Celal Bayar tarafından 1881 Sayılı Basın Kanunu'nun 50. Maddesi'nin gazeteleri kapatmayı hükümete değil mahkemelere vermesine dair değişiklik reddedilmiş ve bu basın organlarınca CHP'ye karşı bir tutum oluşturmuştur. Bu süreç son unda 1950 yılında yapılan seçimleri Demokrat Parti kazanmıştır. DP'nin seçimleri kazanmasında CHP'ne olan politik muhalefetin dışında gazete ve mecmuaların ''Sansür ve Oto sansür'' karşıtı duruşları sonucu artan DP destekli yayın organlarının artması gösterilmektedir. (Ayten, 2011: 73).

3.2. Demokrat Parti Dönemi Basının Siyaset Üzerindeki Etkisi

27 Yıllık tek parti iktidarından sonra Demokrat Parti'nin iktidara gelmesi önemli bir gelişme olarak nitelendirilir. Bu bağlamda siyasette, ekonomide, eğitimde ve diğer tüm ülke sorunlarında köklü bir çözüm ve özgürlük geleceği iddia edilmiştir. CHP iktidarından sonra Demokrat Parti sansürü kaldırmış ve basın alanında önemli özgürlükler getirmiştir. Adnan Menderes basın bürolarını sık sık ziyaret etmiş ve gazete sahipleri ile arasını iyi tutmuştur. DP yönetimi ve basın arasındaki ilişki kısa süreli bir bahar havası sonrası giderek bozulmaya başlamıştır. (Ayten, 2011: 79-80). "Dörtlü Takrir" adı altında 1940'lı yıllarda muhalefete başlayan DP, 1947 sonrası basın ile iyi ilişkiler yürütmüştür. Ancak bu durum 1950'li yıllarda basının DP üzerinden gündem oluşturmaya çalışması ile şekil değiştirmiştir.

15 Temmuz 1950 yılında DP basın özgürlüğü alanında olumlu adımlar atmak için bir kanun tasarısı verir. Tasarı 21 Temmuz tarihinde kabul edilerek yasalaşır. Bu kanun ile birlikte bazı otoriteler basın için ''Altın Çağı''nı yaşamıştır diyeceklerdir. (İnuğur, 1992: 268, Akt. Öngel, 2017: 43). Bu yasa ile basının üzerindeki baskı azaltılmıştır. Gazete, dergi ve mecmua çıkartmak için hükümetten ruhsat alınmayacak, hükümete bildirimde bulunmak yeterli olacaktı. Gazete sahibinin yazılan yazılar için hukuki sorumluluğu ortadan kaldırılacak ve patronlar sadece ekonomik açıdan denetlenecekti. Ayrıca gazete çalışanlarının özlük hakları içinde birçok çalışma yapılmıştı.(Öngel, 2017: 43-44)

Yapılan bu yasal düzenlemeler ve Adnan Menderes'in basın bürolarını ziyaretleri kısa sürelide olsa meyvesini verdi. Ancak özellikle 1951 yılına gelindiğinde basın ile iktidar arasında ipler kopma noktasına geldi. Ekonomik göstergelerin kötüye gitmesi, bazı DP'li siyasetçilerin CHP dönemi icraatları basında yer buldu ve DP ile

basın arasında gerilim yaşandı. Özellikle o yıllarda Türkçe Ezan, Atatürk'ün evine saldırı ve Kore Savaşı'na Türk Askeri'nin gönderilmesi, üniversite öğrencilerinin protestoları gibi konular basında uzun uzun eleştirilere neden oldu. (Ayten, 2011: 79-84)

DP yayınlanan bu haberlerin basın eli ile kendisinin yıpratılması olarak gördü. Bu aşamada 1955 yılından başlayarak 1960 yılına kadar kanunda sürekli değişiklikler yapacak 1960 yılında da ''Tahkikat Komisyonu'' nu kuracaktır. Ekonomik ve hukuksal baskılarla basının siyasete yön vermesine engel olmaya çalışacaktır. (Ayten, 2011: 85-89)

3.3. Basında Köy Enstitüleri

1946 yılından sonra Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında mecliste tartışmalar yaşanmış bu tartışmalar yer yer yazılı medyada da kendinden bahsettirmiştir. ''Demokratikleşen'' Türkiye'de basın iktidar ve muhalefetin söylemlerini manşetlerine almış ve vatandaşlara atılan adımları aktarmıştır. Bu bağlamda dönemin en büyük sorunlarından biri olan eğitim hayatının şekillendirilmesi yönünden ortaya atılan düşünceler ve yapılan işleri gazeteler manşetlerine taşımıştır. Özellikle Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkarılması ve 2. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan siyasi çekişmeler nedeni ile enstitüler haber değeri haline gelmiştir. Sonraki bölümde Vatan ve Ulus gazetelerinin Köy Enstitülerine bakış açıları incelenerek ele alınan dönemde basının konu üzerindeki etkisi tartışılacaktır.

3.3.1. Ulus gazetesi ve köy enstitüleri

Ulus Gazetesi 10 Ocak 1920'de Ankara'da Hâkimiyeti Milliye adıyla çıkmaya başlamıştır. Önceleri haftada iki gün çıkan gazetenin ilk sayıları eski yazıyladır. 1935-1970 yılları arasında adı Ulus Gazetesi olmuştur. Bizzat Atatürk tarafından kurulan gazetenin 11 Ekim 1923'deki başyazı işleri müdürü Recep Peker'dir. Bu dönemde CHP'nin yayın organı olarak hayatını sürdürmüştür. (Boybeyi, 2002: 65)

Ulus Gazetesi, Köy Enstitüleri'nin kuruluş aşamasından itibaren projeye destek vermiştir. Köy Enstitüleriyle ilgili Ulus gazetesinde yer alan haberler incelemeye alındığında karşımıza ilk olarak 18 Nisan 1940 yılında manşette yer alan Köy Enstitülerine ilişkin kanun tasarıyla ilgili bir haber çıkmaktadır: *"B. Millet*

Meclisinin dünkü toplantısı: Köy Enstitüleri Kanunun ilk müzakereleri yapıldı. Maarif Vekilimiz bu münasebetle Türkiye'de ilk tahsil vaziyeti hakkında beyanatta bulundu."

Haberin devamında Mili Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in düşüncelerine yer verilmiş, Köy Enstitüsü projesinin hangi hedeflere ulaşacağı belirtilmiştir. Hükümetin eğitim politikasına ve Milli Şef'in Köy Enstitülerini destekleyen söylemlerine uzun uzun yer verilmiştir. Köy öğretmenlerinin iki mühim vazifesinin olduğu ifade edilmiş, bunların köy çocuklarını ve köylüyü eğitmek olduğu söylenmiştir. Tarımla eğitimin nasıl birleştirileceği açıklanmıştır (Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1940).

Yine Ulus gazetesine ait 19 Nisan 1940 tarihli sayısında "Köy kalkınmasının baş çaresi" olarak nitelendirilen Köy Enstitüleri hakkında bir başka habere yer verilmiştir. Haber gazetenin manşet sayfasında şöyle yer almıştır (Ulus Gazetesi, 19 Nisan 1940):

> Köy Enstitüleri ile 15 yılda köylerimiz öğretmene kavuşacak. İstatistiklere göre memleketin öğretmen ihtiyacı 20.000'dir.
>
> Memleketin umumi bilgi seviyesini yükseltecek ve kültür hayatımızda tarih başı olacak büyük, büyüklüğü nispetinde ehemmiyetli bir hadisenin ilk günlerini yaşıyoruz. Köy Enstitüleri kanunu daha iki günlüktür ve ilk irfan meyvelerini ancak üç sene sonra verebilecektir. Türkiye'nin 40 bin köyü de ancak 15 sene sonra birer okula kavuşmuş bulunacaklardır. Bugün, o büyük ve güzel hakikatten oldukça uzak sayılırız. Değerli Maarif Vekilimiz kanun layihasının müzakeresine henüz başlanmadan evvel bunu şöyle ifade etmişti: Bu kanun en aşağı 15 sene sonraki bir hakikati bugün bize tatlı bir hayal olarak düşündürmektedir. Ben kendi hesabıma milletimin naçiz bir hizmetkarı olarak bu hayalin büyük zevki içerisindeyim..
>
> Ümitsiz ve hatta sahipsiz asırlar dolduran bu millet, kendisini her gün biraz daha ışıklandırarak büyük hakikate kavuşturacak olan cumhuriyet hükümetinin emrinde ve hizmetinde on beş yılı on beş saniye kadar kısa bulacaktır. Çünkü bu millet bilir ki, devleti kendisine yaptığı her vaadi tutmuş, her havali hakikat yapmıştır. Bu da onlardan biri ve belki de en mühimidir…

Bu haber metninin devamında beşinci sayfada dönemin istatistiklerinden okuryazar oranından ve köy kent arası okuma yazma farkından bahsedilerek enstitülerin kuruluşunun ne kadar önemli olduğu vurgulanmaktadır. Milli Eğitim Bakanı'nın söylemlerinden de sık sık yer veren haber metninde gazete yeni yasaya tam destek vermektedir.

Yine aynı gün sayılı gazetenin manşet sayfasında Falih Rıfkı Atay'a ait bir köşe yazısında Köy Enstitüleri hakkında ''En Büyük İşlerimizden Biri Başlıyor'' başlığıyla şunlar aktarılmıştır (Ulus Gazetesi, 19 Nisan 1940):

> Büyük Millet Meclisi'nde Çarşamba günü Köy Enstitüleri Kanunu ilk müzakeresi nihayet bulmuştur. Bu Enstitüler Refik Saydam Hükümetinin büyük ve şerefli bir eseri olduğu kadar, milli kalkınma davamızın tarihinde başlıca dönüm noktalarından birini teşkil etmektedir: köy terbiyesinin sırrını bulmak, hayallerimizdeki mesut, kuvvetli ve zengin garp Türkiye'sinin maddi manevi inşa meselesini halletmek demektir.
>
> Milli devletin İlk işlerinden biri, köyü aşardan kurtarmak olmuştur. 17 seneden beri köyün iktisadi, sıhi, içtimai, terbiyevi her türlü dertleri ile uğraşıyoruz. Kendi köyümüz hakkındaki fikir ve kararlarımız, uzun ve çetin tecrübeler içinde olgunluğa ermiştir. Ve bütün bu fikir ve kararları, en iyi Milli Şef'in dört kelimesi ile hülasa edebiliriz. –Köylüye toprak ve terbiye vermek!.. Her şeyi hür, toprağının, yuvasının, hayvanının ve her türlü istihsal vasıtalarının sahibi olan köylünün en yeni teknik ve telakki ile çalışmasını temin etmekliğimize bağlıdır. Bir mucize ile, hepiniz Anadolu köyünü ileri bir garp köyünden ayıran bütün zahiri fakları kaldırınız. Gözlerinizi avutan …

İsmet İnönü'nün sözlerine de yer veren Atay, Köy Enstitüleri projesini köylüyü eğitmek olarak görüyordu ve 5. Sayfadaki köşe yazısının devamında da, dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel gibi köylüyü eğitmekten ve köylerde yaşanılan sorunlardan bahsediyordu. Atay köy ve köylüyü eğitilmesi gereken sorunlu yığınlar olarak tasvir ederken Hasan Ali Yücel köylünün eğitilmesinin Cumhuriyet'in temel görevi olarak görüyordu. Aydınlanma hareketinin bir parçası olarak görüyordu. Bu anlamda Milli Şef ve ona yakın gazetecilerin eğitim ve köyde yaşayan vatandaşlara bakış açısı ile Yücel'in bakış açıları farklı idi.

20 Nisan 1940 sayılı Ulus Gazetesi'ne bakıldığında ise Milli Şef'in direktifleri ile Köy Enstitüleri konusunda üç farklı yazardan olumlu yazılar görmekteyiz. Falih Rıfkı Atay, Kemal Ünal ve Yunus Nadi eğitim alanında atılan bu adımı destekleyen yazılar yazmışlardır. Atay manşette verdiği köşe yazısında şunları aktarmıştır (Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1940):

> Hepimizin tenkit ve şikâyetlerimiz, tavsiye ve arzularımız, ümit ve hayallerimiz var. Memleketi fakir ve kederli buluruz. Bütçemizi milyara doğru koşturmak isteriz. Fabrikalar kurmak, bol ihracat yapmak, iğmal ve istihsal ettiğimiz malları arttırmak, sürmek halk ihtiyaçlarını çeşitlendirmek için tedbirler düşünürüz. Ankara'da aylarca gündelik alarak çalışan bir köylünün yamalı pantolonu hoşumuza gitmez…

Atay, köşe yazısında Köy Enstitülerinin köy halkına şekil vereceğinden bahsetmiştir, ancak Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un köy kalkınması ile Cumhuriyet'in kalkınması idealleri ile yine bağdaşmamıştır. Atay yazısında, köylünün kılık kıyafetinden bahsederek bir nevi enstitülerin toplum mühendisliği yapması gerektiğini savunmuştur.

Kemal Ünal "Köyde Yeni Bir Unsur Öğretmen" başlıklı 2. Sayfadaki yazsında ise köyde eğitim projesine biraz eleştirel bakmıştır. Ancak prensip olarak Atay tarzı bir bakış açısı ile şunları aktarmıştır (Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1940):

> Kanunun 6. Maddesinde öğretmenler tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler deniliyor. Bu nasıl olacaktır? Yukarıdaki fıkradan sonra verilen vazife şu-ziraat işlerinin fenni bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ, bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik ederler ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler- Görülüyor ki öğretmen, köyde yalnız çocuğun değil istihsalinde sahibidir…

Bu yazısında Köy Enstitüleri Projesine olumlu bakmakla birlikte öğretmenlere ağır bir görev verildiğini iddia ederek bu projenin kısmen başarısız olabileceğinden bahsedilmiştir. Bu varsayımlarda dönemin CHP içinde dahi köy enstitüleri projesinin başarısız olacağına inanan bir kesimin olduğu görülmektedir.

Yine aynı sayılı gazetenin 4. Sayfasında Köy Enstitülerinin nerelerde kurulacağı ve nasıl çalışacakları hakkında bilgi verilmiştir. Burada vatandaşa müjde gibi aktarılan bu haberin altında Yunus Nadi'nin Enstitülerle ilgili bir yazısı da bulunmaktadır. "Büyük Zafer" adlı bu yazısında Köy Enstitüleri'ni cehalete karşı verilecek bir savaş olarak nitelendirmiştir (Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1940):

> Bu herhangi bir harp meydanında kazanılmış müsellah bir muzafferiyet değildir. Fakat ehemmiyetçe onun en parlaklarından asla geri sayılmamak lazım gelen bir zaferdir. Bir harp zaferinden geri sayılması şöyle dursun, ileri sayılması da hata olmayan bu zafer Dr. Refik Saydam hükümetinin evvelki gün T.B.M.Meclisinde müdafaa ve intaç ettiği köy enstitüleri kanunu ile tahakkuk etmiştir.

Ayrıca dönemin kır kent nüfus oranlarından da bahsederek bu projeye olumlu baktığını aktarmıştır.

22 Nisan 1940 sayılı Ulus gazetesinin 2. Sayfasında Köy Enstitüleri hakkında geniş bir yazıya yer verildiği gibi o dönemki gazetelerin Köy Enstitüleri Kanunu hakkında haber yapmalarına da ithafta bulunulmuştur. Vedat Nedim Tör'ün kaleme aldığı "Bütün Yollar Köy'e Gider: Sanatkâr Köy" adlı yazıda bu duruma açıklık getirilmektedir. Tör yazısında şöyle aktarmaktadır (Ulus Gazetesi, 22 Nisan 1940):

> Türk İnkilabında –bütün yollar köye gider diyenler- bugünlerde sevinç içindeler. Gazetelerin nabzı hep köy davasının halline doğru giden müsbet adımların heyecanı ile atıyor. Köy enstitüleri, istihsali artırma hamleleri ve Yüksek Ziraat Enstitülerindeki köy elişleri müzesi köyün hayat standardını yükseltmek meselesi üzerinde daima azim ve sabırla duran Milli Şef'imiz, Yüksek Ziraat Enstitüsü'ndeki köy elçileri müzesini ziyaret ettiler.

Ancak Köy Enstitüleri projesinin ve eğitim politikasının yararlarından çok Milli Şef'in projeyi ve ortaya çıkan sanat eserlerini beğenmesini konu alan bu yazıda görüldüğü gibi gazeteler enstitülerin başarısı ve hedefinden çok Milli Şef'i merkezlerine almışlardır.

Haziran ayına gelindiğinde ise Köy Enstitüleri Kanunun nasıl uygulanacağına ilişkin haberler çıkmaya başlamıştır. Özellikle enstitülere ne kadar öğrenci alınacağı ve nasıl bir işleyiş belirleneceği konusundaki çalışmaların devam ettiğine ilişkin haberler dikkat çekmektedir. Lipmann'ın kamuoyu adlı eserinde de belirtildiği gibi medya bizim bildiklerimizi değil, iletişim araçlarının bize vurguladıkları kadarını öğrenmemizi ister prensibine örnek bir haber tarzıdır. Ulus Gazetesi'nde durum şu şekilde aktarılmaktadır (Ulus Gazetesi, 25 Haziran 1940):

> Köy Enstitüleri Kanunu Nasıl Tatbik Edilecek? İsimsiz Kadrolar Vilayetlere Bildirildi. Maarif Vekaleti, Köy Enstitüleri teşkili hakkındaki kanunun tatbik şeklini gösterir nizamname ve talimatnamelerle enstitülerin müfredat programlarını hazırlamaya devam etmektedir. Vekalet, bu hazırlıklar ikmal edilinceye kadar enstitü idareleri tarafından yapılacak muameleleri tesbit etmiş ve alakalılara göndermiştir. Enstitülere hangi vilayetlerden ne miktar talebe alınacağı vekaletçe tesbit olunacaktır.

25 Haziran 1940 sayılı gazetenin 2. sayfasında yer alan bu haber, enstitülerin işleyişi ve nasıl öğrenci alacakları yönünde sorulara cevap niteliğindedir.

Ağustos ayına gelindiğinde ise Köy Enstitülerinin neye hizmet ettiği açıklanmaya çalışılmıştır. 8 Ağustos 1940 sayılı Ulus Gazetesi manşetinde "Köy Enstitülerinin Büyük Hizmetleri" başlıklı bir haber yayınlanmıştır. Haber şu şekilde devam etmektedir (Ulus Gazetesi, 8 Ağustos 1940):

> Köye Giden Işık-Enstitülere bu sene 2.000 köylü çocuğu alınmıştır.-Bütün tesisat tamamlanmış ve her yerde tedrisata başlanmıştır. Üç ay evvel çıkarılan bir kanunla memleketimizde açılması kanunlaşan 14 Köy Enstitüsü'nün sonuncusu da tam teşkilat ve kadro ile çalışmalara başlamıştır. Böylece Kars, Trabzon, Kastamonu, Samsun, Kayseri, Malatya, Seyhan, Eskişehir, Balıkesir, Isparta, Antalya, İzmir, Kocaeli ve Kırklareli mıntıkalarının Köy Enstitüsü açılmasına en müsait yerlerinde birer büyük müessese faaliyete geçmiş bulunuyor. Türk köyünün istikbali için bütün ümitlerimizi içinde toplayan bu Enstitülerin bütün memlekette uyandırdığı geniş alaka, bunların ayni zamanda köylümüz tarafından dane samimi bir arzu ile beklendiğini ve karşılandığını gösteriyor.
>
> Köy Enstitülerine bu sene 2000 köy çocuğu alınmıştır. Bunlardan 300'ü kızdır. Enstitülerin bina tesisatı ve eşyaları bu mevcuda göre tamamlanmış ve leyli ihtiyaçları tamamen temin olunmuştur. Öğretmenler bu yaz devresi tedrisatına göre tamamlanmış ve vazifelerine başlamış bulunuyorlar.

Ayrıca manşette verilen bu haberin yanına öğrencilerin Enstitülerde ne kadar mutlu olduğunu gösteren ve kız erkek herkese eğitim verileceğine işaret eden fotoğraflar paylaşılmıştır.

Aynı gazetenin 2. sayfasında ise Köy Enstitülerinin öneminden bahsedilmektedir. Ayrıca öğrencilerin okuyacakları okulları nasıl inşa ettiklerine dair detayların yanı sıra öğrencilerin okulları için çalıştıkları fotoğraflar sergilenmiştir. Yazıda öğrencilerin okul ihtiyacı için şunlar aktarılmaktadır(Ulus Gazetesi, 8 Ağustos 1940):

> …Bütün Enstitülerde bu sene alınacak 2000 talebe için gereken binalar bazı yerlerde barakalar şeklinde, bazı yerlerde –Arifiye'de olduğu gibi- esaslı binalar şeklinde Enstitülerde bulunan eğitmenler, Enstitü talebesi ve Enstitülerin inşaat öğretmenleri tarafından yapılmıştır.
>
> Yeni alınan talebe ile yapılan temaslarda şu anlaşılmıştır ki gelen çocuklar köylerden seçilen en sıhhatli ve müsteit çocuklardır ve Enstitü muhitine gayet çabuk alışmaktadırlar. Enstitülerin faaliyet esaslarını teşkil eden hayvan bakıcılık, ameli tarla işleri, atölye işleri gibi işler bu çocuklara sempatik gelmekte, kültür derslerinin açık havada atölyede veya tarladaki işlerin mevzularına göre verilmesi hususu da talebeyi ayrıca memnun bırakmaktadır….

14 Ağustos 1940 sayılı Ulus Gazetesi'nde ise manşette direk Köy Enstitüleri hakkında haber yapılmasa da köylerde açılan kurslar ve eğitim hakkında haberlere yer verilmiştir. "Köylünün kendi ihtiyaçlarını kendisinin temin edilmesi için iyi bir teşebbüs" başlıklı haberde köylerde kurulan kurslar hakkında vatandaşa malumat verilmiştir. Aynı gazetenin 2. Sayfasında ise dönemin Milli Eğitim Müdür Vekili İsmail Hakkı Tonguç'un köy hakkında kaleme aldığı yazı bulunmaktadır. Tonguç'un "Köy Terbiyesi ve Köy Enstitüleri 1, Türk Köyüne Toplu ve Umumi Bir Bakış" isimli yazısında şunları aktarmaktadır (Ulus Gazetesi, 14 Ağustos 1940):

> Halkımızın yüzde sekseni köylerde oturur; çiftçilik yaparak, hayvan besleyerek geçinir. Köy halkına birer yuva ve geçim kaynağı teşkil eden köylerimizin sayısı 40.000'i bulur. Binlerce yıl önce, tabiatın içine serpilen bu köylerin çoğunda yaşamış, üremiş olan insanlar, o zamanın hayat şartlarına ve zaruretlerine uyarak öyle yerlere köy temelleri atmışlardır ki kendilerinden sonra gelen bütün nesiller ilk atılan bu temellerden kolay kolay uzaklaşamamışlardır. Her nesil kendinden önce gelenlerin yaptıklarına bir şeyler daha katarak, etkileyerek bugünkü köylerin bir çoğunun kenarlarında gördüğümüz asırlık ve tarihsel höyüklerin, abidelerin meydana gelmelerine neden olmuşlardır. Tabii ve tarihi mukadderatın insana boyun eğdiren her türlü aksiyonuna çarpmış veya katılmış olan bu köylerin sakinleri, mukadderin alın yazısını nesilden nesile devrederek kendilerine has bir karakter kazanmışlardır…

Yazının devamında da köy 'ün ve köylünün kalkındırılması ve kolektif bir şuurun oluşturulması için eğitimin öneminden bahsetmiştir. 15 Ağustos 1940 sayılı

Ulus Gazetesi'nde de bu yazının 2. bölümünü yazmıştır. "Köy Terbiyesi ve Köy Enstitüleri 2" başlıklı yazısında şunları aktarmıştır (Ulus Gazetesi, 15 Ağustos 1940):

> Eğitim Ordusunun Köydeki Vazifesi…Köy eğitmenleri köyde doğup büyüyen, ekmeğini köyde köylüler gibi çalışarak kazanan, köyün saadet ve felaketlerine ortak olan, mezar taşı köyün mezarlığına dikilen, anketin, harcırahın, nazariyenin ne olduğunu bilmeyen insanlardır. Eğitmenler işten hiç yorulmayan, icabında geceyi gündüze katarak köy şartları içinde rahat rahat çalışabilen, hiçbir müşkülden korkmayan, engelleri yenebilen, fanteziler peşinde dolaşmayan, adam olmayı şık giyinmekte aramayan, müspet işleri başarmaktan hoşlanan insanlardır. Onlar halkın içinde halkla bir arada yoğrula yoğrula yetişmişlerdir. Köylerimizin bu tip elemana ihtiyacı vardır. Onlar köylerde Cumhuriyetin hakiki koruyucuları, kurucuları olmaktadırlar. Bu karakterlerini hiç değiştirmeden, kibarlaşmadan, marazileşmeden kalacaklardır.

Tonguç köy ve köylünün kalkınmasının Cumhuriyetin ayakta kalması olarak görmüş ve zihniyet olarak Cumhuriyetin koruyucusu ve kurtarıcı gençlerin aydınlanmayı ilerleteceğine vurgu yapmıştır. Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un ortak hedefleri bilinçli bir toplum ve güçlü bir cumhuriyettir. Bu amaçla Enstitülere verdikleri önem buradan anlaşılmaktadır.

Tonguç'un 16 Ağustos 1940 günü Ulus Gazetesi'nde kaleme aldığı 3. yazısında enstitülerdeki öğretmen adaylarının nasıl bir eğitim aldıklarını ve gelecekte köylere nasıl hizmetler vereceklerini anlatmıştır. Öğrencilerin sosyal ve fen bilimleri derslerinin yanı sıra; tarım, hayvancılık, avcılık, sanat, zanaat gibi dersler ile köy kalkınmasına katacakları etkiyi aktarmıştır. "Köy Terbiyesi ve Köy Enstitüleri 3" adlı yazıda şunlar aktarılmıştır (Ulus Gazetesi, 16 Ağustos 1940):

> … Bu öğretmenlerin her biri, bisiklet, motosiklet, otomobil veya motor kullanmasını bir musiki aletini çalmasını icabederse havalarda uçmasını bilen canlı ve yeni insan olacaklardır. Bunlar: babaları olan bugünkü köylüler gibi zamanın ve mesafenin esiri olmayacaklar, zaman ve mesafeyi yenebilen münevver köylüler olacaklar ve türlü müşkülleri yenerek köyleri canlandıracaklardır. Türkiye'nin en büyük ideallerinden biri en zengin tabiat parçalarının içine serpilen, sahillere dirili köylerinin ve muasır medeniyete adapte olmak bakımından bütün meziyetleri nefsinde toplamış köylülerinin, memlekette tesisine çalışılan modern hayatta rol sahibi olabilmelerini ve bu sayede memleketin en yüksek kültür hayatını yaşayan bir ülke haline getirilmesi teminidir. O zaman Türkiye'de sıkıntılı, perişan, harap köy, mustarip insan kalmayacaktır. Türkiye öyle bir memleket olacaktır ki, her bacağından hayatiyet, saadet neşe ve şetaret fışkıracaktır. Köy Enstitüleri işte bu ideali tahakkuk ettirmek üzere kuruşmuş müesseslerdir.

Eylül ayına gelindiğinde Ulus Gazetesi'nde Maarif Vekili'nin yurt içinde yaptığı gezilere yer verilmiş ve enstitülerin yapacaklarını, yaptıklarını kaleme almıştır. 1 Eylül 1940 tarihli Ulus Gazetesi'nin haberi "Maarif Vekili Köy Enstitülerinin

Faydasını Anlatıyor" adlı başlıkla manşetten verilmiştir. Haberin detay şöyledir (Ulus Gazetesi, 1 Eylül 1940):

> Enstitüler birer insan fabrikasıdır, buralarda arı kovanı gibi çalışılıyor. İzmir Belediye Reisi Dr. Behçet Uz, dün Maarif Vekili Hasan Ali Yücel şerefine deniz gazinosunda hususi bir öğle yemeği vermiştir. Vekil, İzmir gazetelerine beyanatta bulunarak son seyahatinin intibalarını anlatırken bilhassa demiştir ki- Gittiğim her yerde yurttaşları sakin ve emin bir hava içinde görmüş bulunuyorum. Bizi İzmir'e getiren tren istasyonlardan yurdumuzun bu güzel parçasına kalabalık bir halk kütlesi taşıyordu. Dün gece fuarda eğlenen ve memleketin her tarafından geldiği muhakkak olan halk içinde büyük bir neşe duymamak kabil değildi.
>
> 30 Ağustos Bayramını İstiklal Mücadelesi'nin parolası olan İzmir de kutlamak bütün bu söylediğim hisleri bende bahtiyarlık haline getirdi. Hele geçit resminde teçhizatı mükemmel bakışları ve yürüyüşleri, bu topraklar her zaman benimdir diyen bir manayı söyleyen zabit ve askerlerimizin bütün yüreklere en büyük bir itimat ve emniyet telkin ettiğini görmemek kabil midir?...Yeni kurduğumuz Köy Enstitüleri tam bir faaliyetle ve buralarda vazife almış arkadaşların takdire laik dikkatleri ile işe başlamışlardır. Ziyaret ettiklerim, bende bu kanaati ciddi surette hasıl etmiştir. Teşri evvel sonunda alınacak 3000 talebe ile beraber önümüzdeki ders yılında 6000 köylü çocuğundan mürekkep bir kadro mevcut olacaktır. Bu müesseslerde nasıl çalışıldığını anlatmak için gördüğüm şu manzarayı söyleyebilirim. Bir kısım çocuklar atları tımar ediyorlar, bir kısım tarih dersinde eskilerin Mısır'ı istilasını anlatıyorlar, bir kısmı tabiat bilgisi dersinde gelinciğin nasıl bir bitki olduğunu tarladaki zararını, bundan korunma çarelerini öğreniyor. Bir kısmı kışın yiyecekleri lahananın yaprağındaki kurtları öldürmekler meşgul bir kısmı hocalarının evlerine çatı yapmakla uğraşıyor, bir kısmı da o gün yiyecekleri sebzeyi ayıklamaktadır. Bu müesseseler bir arı kovanı halinde tam bir aile görünüşü ile bütün ihtiyaçları kendi ihtiyaçlarına cevap vermek mihveri etrafında işleyen bir insan fabrikasıdır. Böyle yetişen ve alacakları vazifeyi küçük cüsseleri ile kıyan edilmeyecek ciddiyetle yapan köylü çocuklarımızın yarın yetiştireceğin nesilleri tahayyül etmek çok küçük bir şey değildir.

Yücel, bu yazısında Enstitülerin nasıl çalıştığına dikkat çekmiş ve köye kattıklarını aktarmıştır. Gelecekte köy hayatına nasıl etkileri olacağını ve İstiklal Savaşı'nın aslında silah ve askerle değil eğitim neferleri ile kazanılacağını vurgulamıştır. Enstitü çocuklarının çalışma prensibini anlatırken de, herkesin bir görev ve sorumluluğu olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda köy halkının da ilerde bu kültüre alışacağını anlatmak istemiştir.

1940 Kasım ayında ise Kemal Turan bir köşe yazısı ile Köy Enstitülerinin çehresini anlatmıştır. Enstitü öncesi köylere sadece müfettiş ve vergi memurlarının geldiğini, ancak Enstitüler sonrası hayatın ve temponun değiştiğini bununla birlikte de gelen misafirlerin de değiştiğini anlatmıştır. Ayrıca kurulmuş bir Enstitünün yakınlarına yeni bir Enstitü kurulabileceğini anlatan bir ifadeye de yer vermiştir. "Bir Enstitüde Müşahedeler" başlıklı bu yazı şöyledir (Ulus Gazetesi, 9 Kasım 1940):

> Köyün başındaki çeşme ve harman yeri oldukça kalabalıktı. Gençler, ihtiyarlar, hatta çocuklar; otomobil geçişini kısa birer bakışla takipten sonra işlerine koyuldular. Bu hallerine bakarak Gönenlilerin yağmura yaşa uğramadan acele harmanı kaldırmak istediklerine hükmedersiniz. Ancak gene bu günlerde otomobille girişin yayla köylerinde yarattığı hareketi bilenler, Gönen'deki bu sakin karşılamada bir sebep ararlar. Bunu bulmak için nihayet kendi ziyaretimizin de sebebini hatırlatmak lazım. Burada bir enstitü açılmıştır. Kırk bin Türk köyü 'nün iş ve bilgi rehberi olacak gençlerin bir kısmı da burada hazırlanacak, uzak, Ankara'dan, Isparta'dan birçok vazifeliler köyün tabii ve devamlı ziyaretçileridir….Köy Enstitüleri açılmak kararı verilmiştir. Köy çocuğu, gene köyde ve daha çok toprak üstünde yetişecek, gittiği köyde de çocukları toprakla beraber yetiştirecek. Gönen böyle bir terbiye müessesesi için ideal bir yer olmuştur. Dağınık binalar arasında haki renk elbiseleri ile dolaştığını gördüğümüz çocuklar enstitünün ilk talebeleridir. Yakında dersler başlayacaklar, ancak şimdiden enstitünün kuruluşuna yardım ediyorlar, onlar iş esasına göre yetiştirileceğinden enstitünün yapı hazırlıkları en iyi bir mümarese mevzuudur.
>
> Kârgir binanın bodrum katından birbiri ardınca omuzlarından ikişer tahta ile çıkan çocuklar var.. Biraz yaklaşınca bunlardan bazılarının bellerindeki kayış kemerlere birer marangoz keseri astıklarını gördük. İçerideki çalışmaları daha meraklı olacaktı, girdik. Bir çoğu boylarına göre ayarlanmış tezgâhlarda tahta rendeliyor, ara sıra durup işin düzgünlüğünü yokluyorlar. İşlenmiş tahtaları takip ettik, bunlar, büyük kârgir binanın yanında kışa yetiştirilecek kerpiç duvarlı bir yapıya taşınıyordu. Burada da başka küçükler iskeleler üzerinde usta işçilerin yanında idi. Bir arkadaş uzakta sekiz on kişinin bir şeyler yaptığı bir kümeye işaret etti, bunlar kerpiç hazırlığına yardım eden çocuk grubu idi….
>
> Enstitünün genç müdürü, köyle dağ arasında kalmış hafif bir meyli göstererek, -Yeni Enstitü orada kurulacak, dedi. İrili ufaklı kırk kadar bina ile bu sırtta yeni bir mahalle kuruluyor, ancak bunun bir mahalle olmayacağını sizde tahmin edersiniz. Laboratuvarlar, atölyeler, ders ve jimnastik salonları, kütüphane, yatak yerleri, idare ve öğretmen evleri. Hepsi de göreceği işe göre şekil alacak, yeknesak olmaktan uzak zarif bir mecmua. Meylin ilerisindeki biraz çukurda kalan derede bize elektrik verecek kadar su da var. Mini mini şehrimiz geceleri çok aydınlık olacak.

Ünal, burada ziyaret ettiği bir enstitü ile öğretmenin aktardıklarını anlatıyor. Hasan Ali Yücel'in ve İsmail Hakkı Tonguç'un hedeflerine yakın bir konuşma yapan genç öğretmen kurdukları okulun gelecekte bir şehir olacağını ve modern hayata ışık tutacağını vurgulamıştır. Dönemin genç öğretmenlerinde de bu aydınlanma hareketinin vücut bulduğunu görmekteyiz. Gazetede bu hareketi yazıları ile vatandaşlara ve CHP yöneticilerine aktarmaktadır.

Köy Enstitülerinin Kanunlaştırılması ve seçilen vilayetlerde kurulması aşamasından sonra 1940 yılı içerisinde özellikle CHP taraftarı birçok gazeteci ve yazar Enstitülerin kurulmasının olumlu yönlerini anlatan yazılar kaleme almıştır. Bunun yanı sıra gazetelerde kurulacak Enstitüler hakkında bilgiler veren haberlerde yer almıştır. Yukarıda örnekleri verilen 1940 yılı içerisindeki önemli gazete manşet ve

haberleri ile Köy Enstitülerinin kuruluş evresi anlatılmıştır. Özellikle 1940-1944 yılları arasında 2. Dünya Savaşı Türkiye'nin iç siyasette önemli adımlar atmasına yön vermiştir. Milli Şef İsmet İnönü 17 Nisan 1940 yılında kurulan Köy Enstitülerini CHP rejiminin devamı için desteklemiştir. 1944 yılına kadar Enstitüler kendi haline bırakılmış ve hedeflenen politikaların ortaya çıkıp çıkmayacağı beklenmiştir. İşte bu aşamada 1940-1944 yılları arasında çok gündem oluşturmayan Enstitülere 1944 yılındaki gazetelerin ve karar alıcıların bakış açıları ile bakmaya devam edeceğiz.

Enstitülerin kuruluşundan dört yıl sonra 17 Nisan 1944 yılında Milli Şef Ankara'da bulunan Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nü ziyaret etmiştir. Ulus gazetesi bu ziyareti "Köy Enstitülerimizin Kuruluşlarının Yıldönümünde" başlığı ile vermiştir. Gazetenin manşet sayfasında Milli Şef'in ziyareti ve Maarif Vekil'inin 4 yıllık Enstitülerin kazanımları hakkındaki söylemlerine de yer vermiştir. Ayrıca Falih Rıfkı Atay Enstitüler hakkında bir köşe yazısı da kaleme almıştır. 18 Nisan 1944 tarihli Ulus Gazetesi şöyle devam etmektedir (Ulus Gazetesi,18 Nisan 1944):

> Hasanoğlan Köy Enstitüsünde İnönü'nün yüksek huzurlarıyla dün parlak bir tören yapıldı- Öğle yemeğini enstitüler arasında yiyen Milli Şef öğrencilerin türlü çalışmalarını gözden geçirdiler ve verilen müsamereyi şereflendirdiler.
>
> Bugün Millet Meclisi Köy Enstitülerini kuran kanunu 17 Nisan 1940 tarihinde kabul ettiğinden dün bütün Köy Enstitülerinde kanunun yıl dönümü kutlandı. Bu törene Milli Şef, Hasanoğlan'da iştirak etmek üzere dün sabah saat 9 buçukta şehrimizden ayrılmıştır. Törende Sayın Bayan İnönü Reisicumhurumuzla beraberdi.
>
> Büyük Millet Meclisi Reisi Abdülhalik Renda, Başvekil Şükrü Saraçoğlu, Maarif Vekili Hasan Ali Yücel, CHP Grup Reis Vekilleri General Kazım Özalp ve Hasan Saka, Müstakil Grup Reis Vekili Ali Rana Tarhan, CHP Genel Sekreteri Memduh Şevket Esendal, bazı mebuslar ve İlköğretim Umum Müdürü de hususi trende idiler.
>
> -Milli Şef Hasanoğlan'da- Milli Şef'in trenleri bir saat içinde Hasanoğlan Köy Enstitüsü yakınındaki makasa varmış ve burada kendileri bütün öğrencilerle, öğretmenleri ve yakın köyler halkı tarafından karşılanmıştır.

18 Nisan 1944 tarihli bu habere göre özellikle Toprak Kanunu ve Vergi kanunları görüşmelerinde Milli Şef'e muhalefet eden Dörtlü Takrir gurubuna karşı Milli Şef Enstitüleri savunan bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Burada Enstitülerin hangi aşamada olduğunu bizzat görmek istemiştir. Ulus Gazetesi özellikle Milli Şef'in Enstitüleri kuruluş yıl dönümünde CHP'li birçok vekil, Meclis Başkanı ve Baş Vekil ile ziyaret etmesine dikkat çekmiştir.

Aynı sayılı gazetenin bir diğer haberi de Maarif Vekili Hasan Ali Yücel'in radyoya verdiği mülakat vatandaşlara aktarılmıştır (Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1944):

> Ankara Radyosundaki Konuşmasında Maarif Vekilimiz köy enstitülerinin dört yıllık verimli çalışmalarını anlatan bir bilanço yaptı. Köy Enstitüleri Kanunun kabul edildiği 17 Nisan günü, köy enstitülerinin bayram günüdür. Bugünde köy enstitülerinde ve köy okullarında üşütün başarı göstermiş olan öğretmen ve eğitmenlerin isimleri radyoda ve gazetelerle yayınlamaktadır. Bu münasebetle Maarif Vekili B. Hasan Ali Yücel dün akşam 21:30 da radyoda aşağıdaki konuşmayı yapmıştır. Sevgili Yurttaşlarım, 17 Nisan bizim büyük bayram günlerimizden biridir. Köy Enstitüleri Kanunu Büyük Millet Meclisi'nde dört yıl önce bugün kabul edildi. İlköğretim işinin yüzde yüz Halil Cumhuriyet İnkılaplarının en önemlilerinden biri olacak. Türk köyüne ve köylüsüne, öğretmeni ile ebesi ile sağlığına bakan insanı ile gitmenin yolundayız. Bu davanın durağı olan köy enstitüleri dört sene önce bugün kuruldu. Köy enstitüleri şuanda beş yaşına girmiş bulunuyor. 45. 000 öğretmen yetiştirmeye canlı ve verimli olmaya devam edecektir. Toplu mezunlarını önümüzdeki yıl, köylerimize, karanlığı gideren birer ışık gibi yollayacağız. Öğretim ve İlköğretim bakımında şark milletlerinin üstünde ve garp milletlerinin gerisinde olduğumuzu hiç unutmamalıyız. Ülkümüz garplı milletlerinde vardıkları yüksek amaca ermektir…

Yücel'in bu mülakatı bir nevi 4 yıldır geliştirilen enstitüler projesinin hangi evrede olduğunun ve halka yahut Milli Şef'e hesap verme yönünde bir açıklama olduğunun göstergesidir. Yücel gelecekte köylü vatandaşları nasıl bir hayatın beklediğini anlatırken batının gelişmişliğinden ve ülkenin bulunduğu coğrafi koşullardan da bahsetmiştir. Doğu dünyasına göre bir adım önde olan Türkiye, Batı dünyasına göre bir adım geride olan Türkiye söylemi ile aslında o günkü koşulları anlatmaktadır.

Yine aynı gün sayılı gazetenin bir başka köşe yazısında ise Falih Rıfkı Atay 4. Yıl kutlamalarına ve Enstitülere "16.000 in bayramı" başlıklı yazı ile bakmaktadır (Ulus Gazetesi 18 Nisan 1944):

> Dün Köy Enstitülerinin kuruluş yıl dönümü idi. Cumhur Reisimiz ve Sayın Eşleri, yanlarında Büyük Millet Reisi, Başvekil, Maarif Vekili, Grup Reis Vekilleri, Müstakil Grup Reis Vekili ve Parti Genel Sekreteri ile Hasanoğlan'a giderek, bu bayram gününü 600 köy çocuğu arasında geçirdiler. Devlet bu davaya nasıl sarılmıştır, nasıl ümit bağlamıştır, dünkü tören bunun pek manalı bir timsalidir. Hasanoğlan Enstitüsünün kuruluşundan bir müddet sonra görmüştük. Buradaki çocuklar kardeş enstitülerden gelen yardımcı takımlarla beraber, yüz on yapının 52 sini tamamlamışlar, yollarını ve bahçelerini kısım kısım ağaçlamışlar, bağlarını kazıp dikmeğe, açık hava tiyatrolarını hazırlamağa başlamışlardır. Enstitü bu sene Ankara ve Kırşehir köylerine 60 öğretmen verecektir. 19 enstitüde okuyan köy çocuklarının sayısı 16 bin dört yüzü bulmuştur. 5. Yılsonunda bunlardan 2219'u vazife başına gidecektir. 1700'ü köy okullarına, gerisi bölge okullarına yerleşeceklerdir. Köy okullarından her birinin, yeni usulleri bütün köye ve etrafına yaymak için tatbikat tarlası hizmetini görecek bir toprağı ve bir atölyesi olacaktır. Bölge okullarının şimdiye kadar

> gazetelerimizde pek belirtilmeyen hususi bir ehemmiyeti vardır. Bu okullara ayrı ihtisaslı birkaç öğretmen gidecek ve birinde altı atölye bulunacaktır. Bu atölyelerin üçünde erkek çocuklara demircilik, dülgerlik ve yapıcılık, kız çocuklarına dikiş ve biçki, dokuma ve örgü ve türlü ziraat zanaatları öğretilecektir. Bölgede her köy ikişer çocuğunu bu okullara yollamak zorundadır. Gene bu okullar enstitülerin sağlık kolundan çıkacak olanlarla da kuvvetlendirilecektir. Hasanoğlan'a daha bu yıl alınan sağlık kolu talebeleri, dün yakınındaki köyde çiçek aşısı yapmakta idiler. Enstitülerin yanı başına kurulmak üzere bulunan diş panserli, doğum ve bakım daireli bir revir, hem etraf köylere yardım edecek, hem de sağlık kolu talebesinin tatbikat görmesine yarayacaktır…

Atay, bu yazısında kız ve erkek çocukların neler öğreneceklerinden başlayarak, köylere ve çevresine nasıl bir hizmet götüreceğini aktarmıştır. Bir nevi hükümet işlerinin ve halka hizmet görevlerinin nasıl yapılacağını anlatarak, Milli Şef ve hükümetinin politikalarına destek vermektedir. Ayrıca köylülerin enstitülere öğrenci vermek zorunda olduklarını aktararak dönemin eğitime bakış açısını göstermektedir.

Ağustos ayına gelindiğinde artan muhalefet söylemlerine cevap niteliğinde Milli Şef İsmet İnönü Ulus Gazetesine "İlköğretim Davamız" başlıklı bir yazı yazmıştır. 20 Ağustos 1944 sayılı Ulus gazetesinde çıkan yazı şöyledir (Ulus Gazetesi, 20 Ağustos 1944):

> 1943-44 yılının ilköğretim devri sona erdi. İlk neticeleri aldım. Beş sınıflı, yani tam teşkili, şehir ve köylerdeki tüm okullarımızın beşinci sınıftan mezun verdikleri sayı 75.286 dır. Ders yılını başında bütün beşinci sınıfların toplamı 97.000 idi. Geçen ders yılında beşinci sınıfların toplamı 91.000 ve aldığımız mezun, 67.300 idi. Bu sene için hafif bir terakki elde etmiş oluyoruz.
>
> Birinci sınıflara giren kız ve erkek çocuklarımızın sayısı geçen sene 224.500 ve bu sene 247.000 idi. Dört beş seneden beri bu sayılarda dolaşan, ilk sınıf rakamları ile son senede aldığımız 75.000 karşılaştırılırsa, çocuğun beş senelik ilköğretim devresinde yüzde 65'den fazla fire veriyoruz demektir. Bu fark korkunç bir şeydir. İlköğretime verdiğimiz bütün emeklerin ve yaptığımız, yapacağımız bütün masrafların beyhude olmaması için, ilk önce büyük davanın bu cephesini, yani devam meselesini halletmek görüşüne vardık. Bu kanaatle iki senedir şehir şehir, köy köy ilkokullarda devam işini takip etmeye çalışıyoruz.
>
> Bu takipler sayesinde daha iyi neticeler bekliyordum. Fakat evvelki sınıfların, bugünkü üçüncü, dördüncü sınıfların mevcudu yaklaşık olarak gelecek mezunların sayısını kararlaştırdığından büyük iyi neticeleri asıl gelecek iki seneden sonra alacağız diye teselli buluyorum.
>
> …Valiler, kaymakamlar, Maarif Müdürleri, öğretmenler, müfettişler, kendi bölgelerinin şehirde ve köyde bütün okullarını tanıyacaklar; her sınıfın kız ve erkek bütün çocuklarının sayısını bilecekler; devamsızlık başlayan bölgeleri sen sonunu beklemeden evvel derhal fark edecekler; yangın söndürmeye koşar gibi, hadise yerine gidecekler ve sene nihayeti büyük müspet neticeyi alıncaya kadar heyecan içinde bulunacaklar. Devamsızlık hastalığı ancak bu süratle tedavi olunur ve eğer arkadaşlarım kendi sahalarındaki bu ile uğraşmak için benim bulunduğum kadar vakit ve heves ayırabilirlerse, biz devam meselesini yakın zamanda tamamı ile hallederiz…

> …Köy Enstitülerine altı senedir verdiğimiz heyecanlı emeklerin büyük ölçüde ilk verimini önümüzdeki son baharda alıyoruz. Her sene başı binler sayısı ile öğretmen ve okul elde etmek hayali ile senelerden beri çalıştık. Öyle zamanlar oldu ki, büyük sayıda okulların kurulacakları senelere kavuşmak müyesser olacak mı diye dayanılmaz üzüntüler geçirdik. İşte nihayet büyük davanın hasat mevsimi geldi. Şimdi de en ağır vazife yıllarının birincisini ve gelecek sene ikincisini geçirmeğe mecbur bulunuyoruz. Üç dört aylık kısa bir zamanda, çividen cama kadar, her şeyin dar ve pahalı zamanında biz, bin yedi yüz elli okulu bir çırpıda açabilecek miyiz? Gelecek yılın üç bin okulunu, yine dar zamanlarda, şimdiden hazırlamak lazımdır…

İnönü bu yazısında devam meselesine dikkat çekmiştir. Ayrıca ilk zamandan bu zamana okullara katılan öğrenci sayısına ve mezuniyetlere dair bilgi vermiştir. Ayrıca Hasan Ali Yücel'e bürokratik destek vermeyen yöneticileri kastederek tüm bürokratların Maarif Vekil'ine ve eğitim davasına destek vermeye çağırmıştır. Nitelikli okul sayısının ve öğrenci devam sorununun nasıl çözüleceğine, sorunun Reisicumhurun nasıl çalıştığına dikkat çekerek çözüme yer vermiştir.

23 Eylül 1944 tarihine gelindiğinde Kemal Turan "Köy İçin" başlıklı bir köşe yazısı kaleme almıştır. Bu yazısında Milli Şef'in direktiflerini ön plana alarak atılan adımlara dikkat çekmiştir. Yazı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 23 Eylül 1944):

> Yüce Şef'imizin direktifleri ile hızını alan köy eğitim davasının yer yer gerçekleşme safhalarını; memleket, günlük haberler arasında, alaka ile takip etmektedir. Devamlı gelen haberlerden öğreniyoruz ki yurdun hemen her yanında köy okulu ve öğretmen evi yapmak için şevkli bir çalışma var. Telgraflarda Köy Enstitülerinden bu yıl çıkacak öğretmenlere köylerde ayrılan tarlaların yüz ölçümleri de bildiriliyor. Bütün bunlar şunu anlatıyor; önümüzdeki kış binden fazla köyde çocuklar enstitü bitirmiş öğretmenlere kavuşacaklar. Bu öğretmenler gittikleri yerlerde, okul, ev ve tarla bulacaklar. Türk yavrusunu ders sıraları üstünde, atölyelerde ve kırlarda yetiştirmeye koyulacaklar. Son yıllar, ılık bir heyecan içinde sabırsızlığını duyduğumuz hep bu başlama günleri idi.
>
> Köy Enstitülerinin kısa bir zamanda Türkiye'de en ücra yerlerde de öğretmensiz çocuk bırakmamak davasını çözecek bünyede olmasını, ona bağlılığımızın engin sebeplerinden biridir. Buna ekleyeceğimiz büyük bir bağlılık sebebi de, enstitülerin, öğretmeni ve o yolla Türk çocuğunu şimdiye kadarkilerden başka bir tarzda yetiştirmesidir. Bu sistem köy çocuğunu topraktan işten ayırmaz. Ona toprağı daha iyi işlemeyi, evini aletlerini onarmayı, hayvanlarına bakmayı öğretir. Ancak köy çocukları bu bilgileri tarlada ve atölyede edinirlerken, kitap denilen sessiz ve mütevazı şeyinde bunları tavsiye ettiğini görürler. Öğretmen onlara her işte kitaptan faydalanmak mümkün olduğunu öğretir. Ve hepsini buna alıştırır.
>
> Köyde yaşayanı kitapla devamlı bir alaka içinde tutacak bir yetiştirmenin neler sağlayacağını tahmin güç olmaz. Burada kitap denince basılı olan her şey kastedilmiş oluyor. Okuduğu şeylerle memleketin ekonomisine, sağlığına ve bayındırlığına ait bilgilerini boyuna tazeleyen idareye politikaya ait ana kararları günü gününe vuzuhla kavrayan yirmi milyonun vatanı Türkiye'ye yakında erişilecek hedefe; bu yıl ilk büyük adımı atmış oluyoruz. Köy enstitülerinin bu yıl memlekete bağışladığı binden fazla genci böyle engin bir yaratılışın ilk müjdecileri olarak selamlıyoruz…

Köy Enstitülerinde verilen eğitim sayesinde atanacak öğretmenlerin gelecek senelerde köy halkına da tesir edeceğine vurgu yapan Turan, Milli Şef'in direktifleri ile neler elde edileceğine değinmiştir. Yurt genelinde köy halkının öğretmenler ve okul için gönüllü çalıştıklarını vurgulanmıştır. Ancak dönemin muhalefeti bu durumun tam tersi olduğunu dile getirmektedir. Buradan da anlaşılıyor ki Milli Şef'in direktifleri doğrultusunda bir yazı kaleme alınmış ve vatandaşın Enstitülere bakış açısı bu yönde verilmiştir.

25 Eylül 1944 tarihinde yeni Eğitim- Öğretim yılı başladığı haberlerinin yanı sıra Enstitülerden mezun olan öğretmenlerin ihtiyaçları gibi konularda da haber yapılmıştır. "50 Köy Enstitüsü Mezunu İçinde Okul, Ev, İşlik ve Arazi Hazırlandı" başlığında bir haber verilmiştir. Haberin detayı şöyledir (Ulus Gazetesi, 25 Eylül 1944):

> Bugün orta dereceli bütün okullarda 1944-1945 ders yılına başlanmaktadır. Maarif Vekilimiz her yıl olduğu gibi bu öğretim yılının ilk dersinde de öğrenciler okunmak üzere bir tamim göndermiştir. Bu tamim ilk okulların son sınıfları ile orta dereceli bütün okullarda ve meslek okullarında Sayın Milli Şef'imiz, Cumhur Reisimiz İsmet İnönü'nün19 Mayıs 1944 Gençlik ve Spor Bayramı günü irade buyurdukları nutuk okunup öğrencilere anlatıldıktan sonra okunacaktır.
>
> -Maarif Vekilimiz 'in Tamimi-1944-45 öğretim yılına öğrencilerimizin dinlenmiş dimağları ve bir yaş daha gelişmiş varlıkları ile girdiklerini düşünüp derin bir mutluluk duymaktayım. Biraz evvel Aziz Milli Şef'imiz ve Cumhur Reisimiz İnönü'nün1944 Mayıs'ında size hitap ederek söyledikleri nutuk öğretmeniniz tarafından okundu, anlatıldı. Bu nutuktaki esasları, kendinize mal ederek yaşayışınızın düsturu yapacaksınız; vatanımızın yüksek menfaatlerinin hangi yolda ve hangi yönde olduğunu anlayacaksınız; günlük ödevinizi severek ve tam olarak yapmanın ilk vatanseverlik hareketi olduğunu bileceksiniz. Ülkümüz milletimizi her alanda dünyanın en ileri memleketi haline getirmektir. Gerektiği gün onu en ileri vasıtalarla ve en kuvvetli bir kalp ile müdafaa etmektir. Hayatımın ve menfaatimizin asıl büyük hayata büyük menfaate vatanım hayatıma ve menfaatime feda etmek, onun için yaşamak, onun için ölmektir…

Hasan Ali Yücel, öğrenciler ile iletişime önem veren bu tamiminde, milli bir şuuru aşılamak istemiş ve ülke için yapılacak en önemli vazifenin verilen ödev ve sorumlulukları yerine getirmek olduğunu aktarmıştır. Enstitülerin kuruluş amacına baktığımızda kolektif bir şuur ve aydınlanma olduğunu göstermeye çalışmıştır.

Ekim ayına gelindiğinde Kemal Turan köşe yazısı ile Köy Enstitülerine ve katkılarına tekrar dikkat çekmiştir. Bu dönemde Milli Şef'in sık sık at yarışlarına gitmesi ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin askeri ilerlemeleri

haberleştirilirken Turan'ın köy politikasına dikkat çekmesi önemlidir. 2 Ekim 1944 Ulus Gazetesi'nde köşe yazısı şöyledir (Ulus Gazetesi, 2 Ekim 1944):

> Köyün Kazandıkları-İlk Öğretim seferberliği, köye yalnız enstitüden yetişmiş bilgili ve duygulu bir insanı kazandırmakla kalmıyor. Köyde kurulacak bir okulun yanında, sağlık kaidelerine uygun yapılmış öğretmen evini ve bunun içini mütevazı döşeniş şeklini muhit için faydalı bir örnek saymaz mısınız? Demir ve tahta işlerinin yapıldığı okul atölyeleri, çift aletlerini ve arabasını onartmak için köylüyü çokluk kasabaya gitmekten alıkoyacaktır. Burada geçirilecek birkaç saat köylüye, bazı basit alet edinerek kendi evinde de kırık döküğü onarmak gayretini vermeyecek mi? Okulun bahçesine devletin verdiği ümitli fidanlar dikilecek, tarıma ıslah istasyonlarının geçtiği arı tohumlar ekilecek. Toprak işlenirken, harman yapılırken yeni ziraat aletleri kullanılacak, bütün bunlar köylüdeki topraktan çok faydalanma arzusunu bir kat daha arttırmayacak mı?...

Turan, köyde başlayacak bir bayındırlık ve teknik eğitimin ilerleyen dönemlerde köylüye bir kültür aşılayacağını vurgulamıştır. Enstitülerden mezun giden öğretmenlerin ulaştıkları köylerde asgari bir yaşam koşulunu elde etmesi ile her şeyin ilk adımının atılacağına dikkat çekmektedir.

8 Kasım tarihinde ise Ankara'da köylerde göreve başlayacak enstitülüler hakkında bir haber verilmektedir. Haberin başlığında "Ankara Köylerinde Çalışacak Olan Köy Enstitüsü Mezunları İş Başına Gittiler" yer verilmiştir. Devamı ise şöyledir (Ulus Gazetesi, 8 Kasım 1944):

> Hasanoğlan Köy Enstitüsünden bu yıl mezun olan 48 genç öğretmen dün sabah Vilayet Maarif Müdürü ve Hasanoğlan Köy Enstitüsü Müdürü ile birlikte Valimizi ziyaret ettiler.
>
> - Vali kendileri ile aldıkları ödevin önemini anlatan bir hasbihal yapmış ve başarılar dilemiştir.
>
> - Ankara Vilayeti köylerinde çalışacak bu öğretmenler için lazım olan arazi, okul, ev ve işlik işleri tamamlanmıştır.
>
> - Genç köy öğretmenleri yarından sonra köylerine hareket edecekler ve hemen işlerine başlayacaklardır.
>
> - Bizde kendilerine başarılar diler ve bu başlangıcın yurt ve ulus için uğurlu ve devamlı olmasını dileriz.

Yer verilen bu haberde genç öğretmenlerin öğretmene ihtiyacı olan köylere hemen ulaşacağına dikkat çekilmiştir. Ayrıca köylere giden öğretmenlerin geçmişte yaşadıkları en büyük sorun olan barınma, okul binası gibi sorunlara çözüm bulunduğu hatta öğretmenler gitmeden ihtiyaçlarının karşılandığı aktarılmaktadır. Ancak bu ihtiyaçların çıkan yasalar doğrultusunda köylülerden nasıl elde edildiğine dair bilgi verilmemiştir. Özellikle "Dörtlü Takrir" grubunun bu konularda yaptıkları eleştiriler habere yansıtılmamıştır. Dörtlü Takrir grubu o dönemde CHP içinde muhalefet yapan ve sonraları DP'yi kuran kadroların temelidir. Lazarsfeld'in medyada gündemi

kimlerin belirlediği ve topluma ne gibi etkileri olduğu savına örnek teşkil eden bu tutum ile Ulus Gazetesi muhalefetin eleştirilerini yok saymış veya gündem belirleme kuramı çerçevesinde haberin sınırlılıklarını ve çerçevesini belirleyerek muhalefeti gündeme almamıştır.

8 Aralık 1944 tarihine gelindiğinde ise Köy Enstitülerinden istenilen verimlerin alındığı gözlemlenmiştir. Bu aşamada bizzat İsmet İnönü'nün desteği ile yeni enstitülerin açılacağının müjdesini veren bir manşet atılmıştır. "Gelecek yıl 300 Yeni Köy Okulu Açılacak" başlıklı haberde enstitülülerin görevlerine başlayacaklarına dair detaylarda bulunmaktadır. Haberin içeriği şöyledir (Ulus Gazetesi,8 Aralık 1944):

> Maarif sahasındaki fedakârlıklar ilk ve teknik öğretim sahalarında meyvelerini vermeye başladı. Enstitü mezunu 1996 öğretmen 1760 köyde işe başladı. Ortaokul ve liselerde randıman arttırılacak, kaliteli öğretmenler ve müdürler yetiştirilecek.
>
> Ankara Politeknik Okulu inşaatı bahara başlıyor. Maarif kalkınması için göze alınan büyük fedakârlıkların ilk meyvelerini, ilk ve teknik öğretim politikalarında devşirmeye başlamış bulunuyoruz….Köy Enstitüleri bu ders senesi başında 1996 mezun vermişti. Bu mezunlar 1760 köyde vazifelendirilmişlerdir. Köy Enstitüleri mezunlarının gönderildikleri okullar beş sınıflıdır. Eğitmenli veya tek öğretmenli iken beş sınıflı hale konan bu okulların ve yeniden açılanların binaların ve öğretmen evleri ve işlikleri yaptırılmıştır. 1944-45 ders yılı başında yeniden 781 okul inşa ettirilmiştir…

Haberden de anlaşıldığı gibi yeni mezunların yanı sıra ihtiyaç nedeni ile yeni okulların açılacağı haberi verilmiştir. Ancak haberin en önemli yeri diğer birkaç haberde de bahsedildiği gibi köye gidecek öğretmenlerin ev ve işliklerinin yapıldığıdır. Yer yer eleştirilen öğretmenlerin evsiz ve okulsuz köyleri gönderildiği haberine karşı haber yapıldığı görülmektedir.

1945 yılı sonuna doğru Türkiye tekrar Batı Bloğunun dikkatlerini üzerine çeken bir ülke haline gelmiştir. Bu dönemden 1948 yılına kadar Köy Enstitülerine karşıt söylemler artmıştır ve "demokratikleşmenin" ancak bu okulların kapatılması ile gerçekleşebileceği Türkiye'ye sürekli dayatılmıştır. (Altunya, 2014: 133-140). 1944 ve 1947 yılları arasında basında Köy Enstitüleri çok yer bulmamıştır. Ancak özellikle demokratikleşme çabaları sonucu 1947 yılında tekrar gündeme gelmiştir.

17 Nisan 1947 tarihli Ulus Gazetesi'nde Milli Şef'in iktidarı kaybetme kaygısına rağmen Enstitülerin yıl dönümü haberleştirilmiş ve halka enstitülerin kapatılmayacağı algısı yaratılmıştır. Grossberg ve arkadaşlarının medyada gündem belirlemede veya öne çıkarmada psikolojik modellerin algıya etkisi vurgulanmıştır. Bu

bağlamda Ulus Gazetesi psikolojik olarak enstitülerin kapatılmayacağını ifade ederek, psikolojik bir algı yürütmektedir. "Köy Enstitülerinin Yıl Dönümü Bayramı" başlığı ile verilen manşet haberin devamı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 17 Nisan 1947):

> Hasanoğlan'da Pazar günü bir kutlama töreni yapılacak.-Kültür hayatımızda yeni bir çığır açan Köy Enstitülerinin kuruluşuna dair kanun bundan yedi yıl önce bugün kabul edilmişti. Bu münasebetle 17 Nisan, memleketimiz için Köy Enstitüleri Bayramı sayılır ve bir yıl içinde alınan verimli çalışmalarında gözden geçirilmesine vesile olan 17 Nisan günü her yıl köy enstitülerinde bir bayram neşesi içinde kutlanır. Nitekim Hasanoğlan Köy Enstitüsünde bugün bir şenlik tertip edilmiş ve geniş bir program hazırlanmıştır. Fakat havanın açık bir meydanda toplanılmasına elverişli olmaması yüzünden bu tören 20 Nisan Pazar gününe bırakılmıştır.
>
> Yurdun okuma davasında büyük başarılar sağlayan köy enstitülerimiz maddi ve manevi kadrosu her yıl biraz daha genişlemekte ve gelişmektedir. Yüzyıllarca irfan nimetinden mahrum bırakılmış olan yurt çocuklarını okutmak milli davalarımızın en büyüğü ve memleket kalkınmasının baş şartıdır.
>
> Köy enstitülerine, tuttukları ışıklı yolda sonsuz başarılar diliyor ve vatanın karanlık köşelerine birer meşale taşıyan adsız kahramanları sevgi ile selamlıyoruz
>
> Yukarıdaki resimde, ilköğretim meselesini adım adım takip eden ve bunun halini kendisine baş dava edinmiş olan Sayın Cumhurbaşkanımız İnönü'ye, Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencileri arasında görüyoruz.

Bu haber metninde en çok dikkat edilecek unsur birincisi 2. Dünya Savaşı sonrası artık Milli Şef ifadesinin kullanılmamasıdır. Ayrıca 1940 yılından itibaren ailece 17 Nisan kutlamalarına katılan İnönü 1947 yılındaki kutlamalara hava durumu bahane edilerek, 3 gün sonra ertelemeli olarak katılmıştır. Bu dönemde Batı bloğundan "tarafınızı seçin" baskıları köy enstitüleri bayramına katılımı bile etkilemiştir. Her yıl enstitüler hakkında ne kadar önemli olduğu haberleri yapan Ulus gazetesi bu sene enstitüleri normalleştirmiş ve sade bir haber ile vermiştir. Medyanın gündem belirleme ile insanların "ne hakkında" düşüneceklerini medya tarafından belirlenmesi temelinde bakıldığında, Türkiye'nin o dönemde batı bloğuna yakınlaşma çabalarının medya üzerinden halka yansıtıldığı görülmektedir.

18 Nisan tarihine gelindiğinde manşette ABD yardımları dikkat çekmektedir. Ayrıca Köy Enstitüleri ile ilgili haber iç sayfalarda verilmektedir. Hasan Ali Yücel ile Kenan Öner arasında geçen dava haberleştirilmektedir. Kenan Öner'in Yeni sabah Gazetesi'nde kaleme aldığı ve Hasan Ali Yücel ile Köy Enstitülerini "komünist" olmakla suçlaması üzerine görevden alınan Hasan Ali Yücel'in kendisini mahkemeye vermesi haberleştirilmiştir. "Hasan Ali Yücel-Kenan Öner Davası Başladı" başlığı ile verilen haberin devamı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1947):

> Kenan Öner'in mukabil dava açtığı yolundaki dilekçesi kabul olunmadı- Dün öğleden sonra şehrimiz Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesinde eski Milli Eğitim Bakanı ve İzmir Milletvekili Hasan Ali Yücel'e yayın yolu ile hakarette bulunmaktan sanık İstanbul avukatlarından Kenan Öner ve Yeni sabah Gazetesi sahibi Yazı İşleri Müdürü Cemalettin Saraçoğlu'nun yargılanmasına başlanmıştır.
>
> Davayı dinlemek için iki üç saat önceden adliye binasına büyük bir kalabalık toplanmaktaydı. Duruşmadan önce ise polisler ve jandarmalar tarafından düzen altına alınması oldukça güç bir kalabalık her tarafı doldurmuş bulunuyordu.
>
> Davaya Yargıç Saffet Ünan bakmakta ve Savcılık makamına, Savcı Yardımcılarından Abdullah Polat Gözübüyük işgal etmekte idi.
>
> Adeta balık istifi denecek şekilde dolmuş olan küçük mahkeme salonuna konan ve böylece salonu ikiye bölen bölmelerin önünde sıkışık bir vaziyette sıra ile sanık Kenan Öner, Cemalettin Saraçoğlu, avukatı Mahmut Even ve Hasan Ali Yücel'in avukatı Profesör Bülent Esen oturmakta idi…

Gazetenin iç sayfalarında dava hakkında detaylar verirken "komünistlik" suçlaması sonucu oluşan veya oluşabilecek asayiş olaylarına da dikkat çekmektedir.

21 Nisan 1947 tarihli Ulus Gazetesi'nde ise Köy Enstitüleri Bayramında daha çok meclis tarafında görevlendirilen Kazım Karabekir'in öğrencileri denetlemesi ve bazı tavsiyelerde bulunulmasına dikkat çekilmiştir. "Hasanoğlan'da Köy Enstitüleri Bayramı Dün Güzel Mânalı Bir Törenle Kutlandı." Başlıklı haberde güzel ve mânalı ifadeleri dikkat çekmektedir. Haberi detayı şöyledir (Ulus Gazetesi, 21 Nisan 1947):

> General Kâzım Karabekir değerli öğütler verdi- Bütün öğretmenler enstitülerde vazife nöbeti tutacaklar. Memleketin kalkınmasında büyük ve şerefli bir vazife yüklenmiş olan Köy Enstitülerinin kuruluşunun 7. yıl dönümü dolayısı ile dün Hasanoğlan Köy Enstitülerinde güzel bir tören yapılmıştır.
>
> Başta Büyük Millet Meclisi Başkanı General Kâzım Karabekir olduğu halde Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sürer, Çalışma Bakanı Dr. Sadi Irmak, bir çok milletvekilleri, Ankara Vali ve Belediye Başkanı İzzettin Çağpar, Milli Eğitim Bakanlığı ileri gelenleri ve Ankara'dan gelen 2 binden fazla davetli önünde yapılan bu tören bir yandan, Köy Enstitülerine bağlanan ümitleri kuvvetlendirmesi, bir yandan da kutsal vazifeleri için hazırlanan yüzlerce köy çocuğunun başarılarını yerinde görmeye bir fırsat vermesi bakımından çok mânalı olmuştur…

Aynı haberin yanında yer alan yeni Milli Eğitim Bakanı'nın sözleri ise Hasan Ali Yücel ve ekibinin neden bakanlıktan uzaklaştırıldığına dair ipucu niteliğindedir. "Milli Eğitim Bakanı Diyor ki" başlıklı küçük haberin detayı şöyledir (Ulus Gazetesi, 21 Nisan 1947):

> Bu meseleler derin bir milli şuur içinde millet ve vatan sevgisi, vazife aşkı ve feragat duygusuyla kalpleri dolu olarak çocuklarımızı yetiştirecekler ve bu çocuklar Türkiye'yi cennet bir vatan ve Türk Milleti'ni ileri bir millet haline getirme yolunda kendilerine düşen vazifeyi başaracaklardır.

Burada dikkat çeken unsur Hasan Ali Yücel'in 17 Nisan Bayramlarında ve Eğitim-Öğretim yılı başlangıçlarında ifade ettiği Cumhuriyet'in savunucu olacak gençler, aydınlanma hareketinin neferleri gibi ifadeler yerine; vatan, millet gibi milliyetçi söylemlerin yer bulmasıdır. Batı dünyasında ve bazı muhalif gazetelerde yer alan "komünist" algısına karşı böyle bir söylem seçildiği anlaşılmaktadır.

27 Nisan 1947 tarihli Ulus Gazetesi'nde ise enstitülerden çok Hasan Ali Yücel ile Kenan Öner davasına dikkat çekmektedir. "Hasan Ali Yücel, K. Öner Davası" başlığı ile verilen haberin detayı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 27 Nisan 1947):

> Mahkeme, Yücel'in memur olduğunu göz önüne alarak K. Öner'in iddialarını ispat etmesine karar verdi.
>
> Dün saat 10:30'da şehrimiz Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesi'nde, Yeni sabah Gazetesi'nde çıkan bir yazı ile eski Milli Eğitim Bakanı ve İzmir Milletvekili Hasan Ali Yücel'in tahkir etmekten sanık avukat Kenan Öner ve adı geçen gazetenin Yazı İşleri Müdürü Cemalettin Saraçoğlu'nun yargılanmasına devam olunmuştur…

Haberin iç sayfalardaki devamında Kenan Öner'in Hasan Ali Yücel ve enstitüleri hangi nedenlerle komünizm ile suçladığının detayları bulunmaktadır. 27 maddelik bir dilekçeden oluşan bu iddialar şöyledir (Ulus Gazetesi, 27 Nisan 1947):

Kenan Öner'in verdiği dilekçe;

1. İçişleri Bakanlığından bazı hususatın sorulması
2. Keza İçişleri Bakanlığı'ndan Sökmensüer'in Meclis nutkunda mevzubahis olan komünist faaliyetlerinin neler olduğunun sorulması
3. 48 şair kitabının hazırlanması hususunun Başbakanlıktan sorulması
4. Bu kitabın tavsiye edilip edilmediği ve tavsiyeye ait sayfasının yırtık olup olmadığı
5. Cumhuriyet Halk Partisi'nde Yücel hakkındaki münakaşaya ait zabıtlarının istenmesi
6. Sökmensüer'in Meclis tutanaklarına ait Meclis zabıtlarının celbi
7. Dil Fakültesi Felsefe hocaları ile Lacombe'ün raporu
8. Yurt ve Dünya dergisine yapılan yardım miktarı
9. Can Yücel hakkında Komünistlikten takibat yapılıp yapılmadığı
10. Sami Akyol'un raporu
11. Halk şairleri antolojisi eseri
12. Mahmudiye Köy Enstitüsüne ait tahkikat evrakı
13. Hakkı Tonguç'un telkimatıyla yapılan işler
14. Yeni Bakanın teftiş sebebi
15. Yaşanılan teftiş neticesinde Vekâlet emrine alınanlar
16. Klasiklerin neşrinin durdurulmasının sebepleri
17. Köy Enstitüleri dergisinin ve tamimlerinin celbi
18. Türkçe metinler adlı eser hakkındaki komisyon raporu
19. Adsız davası sırasında Samsun'daki hadise şahitlerinin ifadesi
20. Irkçılık davası sanıklarının ifadesi
21. Cumhurbaşkanının 19 Mayıs nutkunu söylemesine amil olan vakanın kendisine yanlış anlatılmış olması ve sebeplerinin ne olduğunun sorulması
22. Sıkıyönetim mahkemesinin kararı
23. Irkçı sanıkların müdafaanameleri

24. Komünist profesörler hakkındaki rapor
25. Köy Enstitüleri hakkındaki rapor
26. Enstitülerde ders verecek …(burası okunmamaktadır)ücret almış olanların durumu
27. Talim ve Terbiye Heyeti (burası okunmamaktadır)Fiili tedris işlerine (burası okunmamaktadır) sebebi

Haberde verilen bu dilekçeye göre; bazı kitaplar, yazarlar, akademisyenler ve Hasan Ali Yücel ile İsmail Hakkı Tonguç'un enstitülerde yaptıkları komünistlik olarak tasvir edilmiştir. 1947 yılına Hasan Ali Yücel'in ve ekibinin bu iddialar yüzünden görevden alındığı anlaşılmakta ve "demokratikleşme" adı altında köy eğitim programının hedef haline gelmesi görülmektedir.

1948 yılında İsmet İnönü kendisinin kurulmasında çaba harcadığı enstitüleri Köy Öğretmen Okullarına çevirmiştir. Resmi isimleri daha sonra değiştirilecektir (Altunya, 2014: 138). Bu aşamada Ulus Gazetesi'nde CHP toplantısında alınan Din Öğretimi görüşmeleri dikkat çekmektedir (Ulus Gazetesi, 14 Mayıs 1948). Haberde şunlara yer verilmiştir: *"CHP Grubunda Geçen Salı Toplantısı Tutanaklarının da Aynen Neşri Kararlaştırıldı-Din öğretimine ait görüşmelere gelecek oturumda devam edilecek."*

15 Mayıs 1948 tarihli Ulus Gazetesi'nde farklı bir haber okuyucuların dikkatini çekmektedir. Artık bu tarihten sonra Enstitüler Köy Okullarına çevrildiğinden haberlerin başlığı bu şekildedir. "Köy Okulları İçin 6 Milyon Yeni Ödenek" başlıklı bu haberin devamı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 15 Mayıs 1948):

> Tasarının son şekline göre, okul inşası için köylüye tahmil edilen mecburiyetler kaldırılmaktadır. Köy okulları inşaatı hakkındaki tasarıyı tetkik etmek üzere Büyük Millet Meclisi'nde Tokat Milletvekili B. Refik Ahmet Sevengil'in başkanlığında teşekkül etmiş olan Geçici Komisyon dün çalışmalarını bitirmiştir. Hemen her gün muntazaman toplanarak müzakerelerde bulunmuş olan komisyon kanun layihasının çeşitli hükümleri hakkında Milli Eğitim Bakanı B. Reşat Şemsettin Sirer, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı B. Behçet Uz, Tarım Bakanı B. Tahsin Çoşkan, Maliye Bakanı B. Şevket Adalan, İç İşleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürü ve Devlet Demiryolları Genel Müdürü tarafından verilmiş olan izahatı dinlemiştir…

Artık Demokrat Parti'nin kurulmuş olması ve CHP'nin oy kaybetme korkusu içinde enstitülerin adını değiştirmesi dönemin CHP yayın organı olan Ulus gazetesine bu şeklide yansımıştır.

Haziran 1948'de Köy Okullarının binalarının nasıl yapılacağı ve köylünün ne gibi zorunlu hizmetleri olacağı konusunda bir haber yayınlanmıştır. "Köy Okulları İş

Mükellefiyetinin Esasları Tespit Edildi" başlıklı bu yasada enstitüler yerine gelen köy okullarının yapımı hakkında bilgi verilmektedir. Haberin detayı şu şekildedir (Ulus Gazetesi, 8 Haziran 1948):

> Köy kütüğünde kayıtlı olan 18-50 yaşındaki vatandaşlar inşa işlerinde en çok 20 gün çalıştırılacaklar. Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerin çalışacakları köylerdeki okul ve evlerin yapımında çalışma mükellefiyetinin Milli Eğitim Bakanlığınca tespit olunmuş ve Bakanlar Kurulunca kabul edilmiştir.
>
> Tespit edilen esaslara göre, köy kütüğünde kayıtlı bulunan veya o köyde 6 aydan beri oturan 18-50 yaşlarındaki vatandaşlar inşa işlerinde 20 gün çalışmakla mükelleftirler.

Bu haberde dikkat çeken unsur; enstitü mezunu öğretmenlerin köy öğretmenliği görevine devam edecekleri yönündedir. Ancak bazı öğretmenlerin sosyal haklarında kesintileri gidilmiştir. Muhalefetin eleştirdiği köylülerin okul inşaatında çalışması durumu sürekli halden kısa süreli hale getirilmiştir. Yine bu dönemde muhalefeti azaltmak için din öğretimi yasası CHP içinde tartışılmaktadır.

3.3.2. Vatan gazetesi ve köy enstitüleri

Vatan Gazetesi 1923 yılında Ahmet Emin Yalman, Enis Tahsin Til ve Ahmet Şükrü Esmer tarafından kurulmuştur. 1925 yılında Takrir-i Sükûn yasası ile kapatılmış ve Ahmet Emin Yalman yasaklı gazeteci olarak basından uzaklaştırılmıştır (Topuz, 2003: 172). 1940 yılında ikinci kez Vatan Gazetesi'ni çıkarmış olan Yalman, 1945'ten 1950 yılana kadar DP'nin yayın organı görevini üstlenmiştir (Topuz, 2003: 214).

Vatan Gazetesi 1940 ile 1947 tarihleri arasında kısmi bir muhalefet sergilemiştir. Ancak özellikle dörtlü tahrir grubunun ortaya çıkması ve 1946 seçimlerinde Demokrat Parti'nin kurulması ile muhalefet söylemlerini arttırmıştır. Hatta 1947 sonrası DP'nin yayın organı olmuştur. Bu aşamada özellikle 1947 sonrası Köy Enstitülerine bakış açısı değerlendirilecektir. Ulus Gazetesi'nin CHP yanlısı ve Köy Enstitüsü destekçisi tavırlarına karşılık Vatan Gazetesi, DP destekçisi ve Köy Enstitülerinde meydana gelen komünist olayları aktaran bir yayın politikası belirlemiştir. Bunun temel nedeni olarak Yalman'ın 1925 yılında gazetesinin kapatılması ve gazetecilikten uzaklaştırılması gösterilmektedir. Ayrıca medyanın kurumsal açıdan medya gündemine etkisi örnek gösterilmektedir. Bu teori ile medya kuruluşu medya sahiplerinin ve medyayı denetleyenlerin sözcülüğü rolü nedeniyle medyanın güç aracı haline getirildiğine işaret edilmektedir. Bu aşamada 1944, 1947

ve 1948 yıllarında Köy Enstitüleri hakkında Vatan Gazetesi'nin haberlerine bakılacaktır.

18 Nisan 1944 tarihli Vatan Gazetesi diğer Ulus Gazetesi gibi Milli Şef İsmet İnönü'nün Köy Enstitüleri'ne yaptığı ziyareti haberleştirmektedir. Haberin detayı şöyledir (Vatan Gazetesi, 18 Nisan 1944): *"Milli Şef İnönü Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde- İnönü, köy enstitülerinin kuruluşunun beşinci yıl töreninde hazır bulundular. Maarif Müdürü dün radyoda bir nutuk söyledi."*

Haberin detayı Ulus Gazetesi'nin aynı tarihli haberi ile aynıdır. Ancak bu ziyaret haberinden sonra 1947 yılında Vatan Gazetesi Enstitülerin komünist yuvası olduğu iddialarını haberleştirecektir.

6 Şubat 1947 tarihine gelindiğinde Mareşal Fevzi Çakmak komünizm tehlikesine dikkat çekiyor. "Mareşal topyekûn cevap veriyor" başlıklı bu haberin detayı şöyledir (Vatan Gazetesi, 6 Şubat 1947):

> Halk Partisi propagandacıları köylerde-Mareşal Komünist oldu, o da demokratlarda asılacak diyorlarmış… Evet, bende demokratlarda asılabiliriz. Fakat şuna emin olsunlar ki; asılırsak, bu millete hizmet etmek istediğimiz için asılmış olacağız.
>
> Mareşal diyor ki-Komünistlik bu milletin ruhuna aykırıdır- Bu cereyanlara hükümet müsamaha etse bile biz mücadele edeceğiz…

Bu haberin ardından 11 Şubat tarihinde Hamidiye Köy Enstitüsünde yaşanan bir olaya atıfta bulunulmuştur. "Hamidiye Köy Enstitüsündeki Komünist Tahrikâtı" başlıklı bu haberin detayı şu şekildedir (Vatan Gazetesi, 11 Şubat 1947):

> İçişleri Bakanı'nın Büyük Millet Meclisi'nde yaptığı açıklamadan sonra sık sık adı geçen Hamidiye Köy Enstitüsü'nde komünist tahrikâtı yapan sabık öğretmen hakkında Eskişehir Cumhuriyet Savcılığı'nca tevkif kararı verilmiştir.
>
> Enstitüde dokuma hocası bulunan Asiye, bilhassa güzelliğinden istifade ederek talebeleri ve mektep dışındaki gençleri komünistliğe teşvik etmiş ve bu yolda gizliden gizliye propaganda yapmıştır.
>
> Enstitü dokuma hocası bulunduğu müddetçe bu faaliyete devam ettiği anlaşılan Asiye, o zaman savcılığa ihbar edilmiş, bunun üzerine hakkında takibata girişilmiştir. Fakat bu arada vaziyeti öğrenen sanık enstitüden kaçarak izini kaybetmeye çalışmıştır. Uzun zamandır gizli olarak devam eden tahkikat neticesinde komünist tahrikâtı yaptığı sabit olmuş ve Asiye'nin tevkifine karar verilmiştir. Ankara Yenişehir Sağlık Sokak 1 numarada oturduğu tespit edilen sanığın yakalandığı veya yakalanmak üzere olduğu tahmin edilmektedir.
>
> Asiye'nin 942 yılında Ankara'da bulunan bir şahısla yaptığı muhaberelere ait mektupların ele geçirildiğinden bahsediliyor. Bu şahsın kim olduğu henüz açıklanmamışsa da Asiye'yi küçük yaştan beri himaye ettiği ve enstitüde çok az maaş aldığı içinde nakdi yardımlarda bulunduğu söylenmektedir.
>
> Asiye'nin faaliyeti, İç İşleri Bakanının bahsettiği gibi Hamidiye Köy Enstitüsündeki komünist yuvasının çıkarıldığı zamana rastlamaktadır.

Haberde bir öğretmenin komünist olmasında bahsediliyor, özellikle 1945 sonrası Batı dünyasının Köy Enstitülerini komünist göstermeye çalışmasından sonra 1947 yılında gazetelerin bu bakış açısına yönelmesi bunun göstergesidir.

14 Şubat tarihinde ise Vatan Gazetesi tekrar komünist Asiye haberine yer vermektedir. Bu haberde komünistlerin sayısının arttığından bahsedilmiştir. "Komünist Tahrikâtı" başlıklı bu haber şu şekildedir (Vatan Gazetesi, 14 Şubat 1947):

> Hamidiyeköy Enstitüsünde tahrikât yapan Asiye yakalandı. Asiye ile işbirliği yapanlar aleyhinde dava açıldı.
>
> Komünist tahrikâtı yapmaktan dolayı Hamidiye Köy Enstitüsü sabık öğretmeni Asiye Özdemir hakkında tevkif kararı verildiğini evvelse bildirmiştim. Uzun takiplerden sonra Ankara'da yakalanan ve Eskişehir'e sevk edilen maznunun duruşması gizli olarak yapılacaktır.
>
> Öğrendiğime göre Asiye 1942 yılında enstitüde bulunduğu sırada talebelerden yedisi ile sıkı fıkı dostluk tesis etmiş ve zamanla ayrılmaz bir grup haline gelmişlerdir…

Haberin detayında öğretmeni komünistlik ile suçlamanın yanı sıra ahlaki bir iddiada bulunarak öğrenciler ile öğretmenler arasında bir ilişki olduğunu göstermeye çalışmıştır. Buda o dönemde halk arasında yayılan öğrenciler kız – erkek aynı odada kalıyor iddialarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yapılan bu itham nedeni ile kız ve erkek öğrencilerin dost olması gibi iddialarla köy halkının enstitülere öğrenci gönderme konusundaki bakış açısı değişmiştir.

Kitle iletişim araçları öne çıkarma metodu ile bazı olayları haber olmaya değer görüp ön planda tutarken aynı zamanda da bazı olayları ve bu olayların bazı özelliklerini göz ardı edebilmektedir. Medya bu metot ile politika anlamında bireylerin hangi seçimleri ve yargıları tercih edecekleri noktasında belirleyici olmaktadır. Aynı zamanda bu yöntem aracılığıyla kitle iletişim araçları insanların sosyal yaşamlarındaki bazı noktalara dikkat çekerek ilk aşamada onların siyasal yargılara ulaşmalarını, daha sonra da birer tercihte bulunmalarını sağlamaktadır (Atabek ve Uztuğ, 1998). Haber bu doğrultuda değerlendirildiğinde enstitü öğretmeni komünist olarak öne çıkarılmıştır. Öğretmenin olumsuz bir yönü vurgulanmış iyi olan yönler geri plana atılmıştır.

17 Şubat 1947 tarihli gazetede "Milli Eğitim Bakanlığının İki Mühim Kararı" başlıklı haberde şunlar aktarılmıştır (Vatan Gazetesi, 17 Şubat 1947):

> Kasım ayında Ankara'da toplanan Köy Eğitimi Konferansının müzakere ve kararlarından geniş ölçüde faydalanmış olan Milli Eğitim Bakanlığı köylerde ilkokul binası yapma işini kolaylaştırmak ve hızlandırmak maksadıyla bundan sonra bu konudaki çalışmalarda göz önünde bulundurulacak esasları tespit ve illere tebliğ etmiştir.
>
> Bu esaslara göre; İhtiyaçların şekline ve şartlarına göre iller veya ilçeler, köylerinin okullarını yapmak işinde birlikler kurulacaklardır. Birliklere okulları, öğretmen evi ve işlikleri bulunmayan köyler girecekler ve birlik kendi sahasında nüfus 150'den yukarı köylerin hepsi okullaşıncaya kadar devam edecek ve bu süre içinde birliği girmiş olan köyler birbirlerine yardım edeceklerdir.
>
> Köy okulları binalarının tipleri ihtiyacına göre tadil olunmuştur. Öğretmen gönderilemeyecek kadar az öğrencisi bulunan yeni öğrenci sayısı 30'dan aşağı düşen köylerde eğitmen çalıştırılacak ve köylerin okul tipleri ihtiyaçlarına yetecek şekilde olacaktır…

Alınan bu karar ve değişikliklerle birlikte inşaat işlerini kısmen öğrenci ve köylerden almaktadır. Vatan Gazetesi bu kararları mühim olarak adlandırarak öğrenci işçi ve köylülerin zorunlu çalışmasına dikkat çekmeye çalışmaktadır.

İlerleyen günlerde Mareşal Fevzi Çakmak tarafından komünistlik iddiaları sonuç vermiş ve Kenan Öner ile Hasan Ali Yücel arasında dava başlamıştır. "Mareşalin Beyanatından Doğan Hasan Ali Yücel, Kenan Öner Davası" başlıklı haber olarak verilmiştir (Vatan Gazetesi, 23 Şubat 1947): *"Eski Milli Eğitim Bakanı Mareşal'e hitaben neşrettiği üçüncü açık mektupta Kenan Öner aleyhinde dava açtığını bildirirken Mareşalden de yaptığı imalardan dolayı cevap bekliyor."*

Haberin detayında Fevzi Çakmak'ın beyanından sonra teşekkür mektupları aldığı aktarılıyor ve Kenan Öner'in, Hasan Ali Yücel'i komünistlikle suçlamasına değiniliyor. Öner'in haber metinlerinde Milli Eğitim Bakanı'nı komünistlikle suçlaması sonucu tartışmalar artmış ve Yücel bu iddialar sonrası olayı mahkemeye taşımıştır. Gazete köşesinde başlayan iddialar gündem oluşturarak dava dosyalarına girmiştir.

24 Şubat 1947 tarihli Vatan Gazetesi'nde ise Yücel ile Öner davasına atıfta bulunuyor ve davanın başladığı bildiriliyor. "Hasan Ali Yücel- Kenan Öner Davası" başlıklı haber şu şekilde devam etmektedir (Vatan Gazetesi, 24 Şubat 1947):

> Kenan Öner, bu davayı açmakla birçok hakikatleri ifşa etmek fırsatını verdiğinden Yücel'e teşekkür ediyor.
>
> Sabık Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Mareşal'e hitaben neşrettiği üçüncü açık mektupta Kenan Öner hakkında dava açtığını bildirmekteydi.
>
> Dün bu hususta düşüncelerimizi sorduğumuz Prof. Avukat Kenan Öner Şunları söylemiştir; Eşit hakların hükümran olduğu iddia olunan bir memlekette

> bütün milletin malı olan radyonun bu milletin yalnız bir kısmı lehinde propaganda da bulunması basiret sahiplerini ikaz mahiyetindedir…

Köy Enstitülerinde komünist yetişiyor, CHP tabanında komünistler var söylemleri ve Fevzi Çakmak'ın Yücel'in adını vermeden komünistlikle suçlaması gazeteler arasında komünistlik savaşlarına dönmüş ve sonunda olay mahkemelere yansımıştır.

18 Nisan 1947 tarihinde enstitülerin kuruluşunun 7. yılında Yücel ve Öner arasındaki davaya dikkat çekiliyor. "Kenan Öner- Yücel Davası Başladı" başlığı ile verilen haberin devamı şu şekildedir (Vatan Gazetesi, 18 Nisan 1947) :

> Öner iddialarını ispata hazır olduğunu, eğer iddiaları tahakkuk etmezse kendisinin bir hakaretçi değil, iftiracı olarak tecziyesini istedikten sonra elimden kurtulacak değildir, bu milletin hakkını müdafaa edeceğim, dedi.
>
> Kenan Öner Dedi ki; Yanlış bir telakki ile bu himayedide Bakan, davacı mevkiinde azamet satarken ömrü memleket hayrına geçmiş bir insan sanık mevkiini işgal ediyor. Şimdiye kadar benim isnatlarımdan daha çok ağırlara tevcih edildiği halde dava ikame edilmemiş de benim isnadımdan sonra mı haysiyet sahibi olmuştur?

Kenan Öner'in halk tarafında alkışlarla karşılandığını belirten gazete davayı şu şekilde anlatmaktadır:

> Kenan Öner'in halk tarafında alkışlarla karşılandı-Hasan Ali Yücel, Kenan Öner davasına bugün şehrimiz Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesinde başlandı. Saat 14.30 da başlayacak olan davayı takip etmek isteyen kesif bir halk yığını adliyeyi daha saat birden itibaren doldurmaya başlamıştı. Üçüncü Asliye Ceza Mahkemesi adliyenin birinci katında idi. Mahkemenin bulunduğu koridor tahta mânialarla kapatılmış, polis ve jandarma kuvvetleri bunun önünde bir kordon teşkil etmişti…

Ulus Gazetesi'nde aynı haber için vatandaşlar Yücel'e destek olmaya geldiler denilirken, Vatan Gazetesi'nde ise tam tersi Öner alkışlarla karşılandı diyerek muhalefet ve iktidar tarafı üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Ulus Gazetesi Yücel ve Enstitüleri savunurken, Vatan Gazetesi CHP ve enstitü karşıtlığını aktarmaktadır.

Kitle iletişim araçları toplumun siyasal gündemini belirlemede de etkili olmaktadır. Bunun için, siyasi bazı çatışmaların varlığı ve bunların çözümü, özellikle toplumu birinci dereceden ilgilendiren konularda halkı harekete geçirmesi, karar alıcıların eylem ve söylemlerini kitlelere ulaştırması gibi çalışmalar yürütmektedir (Çaplı, 2002: 31). Böylelikle kitlelerin neyi nasıl düşünmesi gerektiğine vurgu yapılarak bir çeşit yönlendirme yapılmıştır.

21 Nisan Tarihinde ise Köy Enstitülerinde değişiklik yapıldığına vurgu yapılan bir haberle karşılaşıyoruz. "Köy Enstitüleri Tedris Usulünde Islahat Yapılıyor" başlıklı haberde yapılan değişikliklere yer verilmiştir. Haberin metni aynı tarihli Ulus Gazetesi ile aynıdır. Vatan Gazetesi Kazım Karabekir'in milli ve vatan temalı konuşmasına yer vermiştir (Vatan Gazetesi, 21 Nisan 1947).

8 Mayıs tarihinde ise Yücel ve Öner davasının haber yapıldığı gözlemlenmiştir. Ancak bu haberin Ulus Gazetesi'nden farkı burada şahitlerin Öner'e destek verdiğinden ve Yücel'in komünist olduğundan bahsedilmiştir. "Hasan Ali-Kenan Öner Davası" başlıklı haberin detayı şöyledir (Vatan Gazetesi, 8 Mayıs 1947):

> Dün dinlenen şahitler Hasan Ali'nin komünistleri himaye ettiğini söylediler. Eski Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Demokrat Parti İl İdare Başkanı Kenan Öner'in Yeni sabah Gazetesi'nde yazdığı bir yazı ile kendisine hakaret ettiğini iddia etmiş ve bu yüzden Kenan Öner ile Gazete sahibi aleyhine bir hakaret davası açmıştı. Bu davanın duruşması Ankara Asliye Ceza Mahkemesi'nde yapılırken maznunlardan Kenan Öner, Hasan Ali Yücel'in komünistlere yardım ettiğini söylemiş ve hakkında söylediği sözleri ispat edeceğini bildirmişti. Mahkemede bu talebi kabul etmişti…

Haberin içeriğinde şahitlerin İstanbul Mahkemesi'ne verdikleri ifadeler dinlenmiştir. Bu ifadelere göre savcı şahitlere sorular sormuş ve öğretmenlerin nasıl komünist olduklarını açıklamasını istemiştir. Vatan Gazetesi'nde bu soruları vererek Yücel'in komünistlere destek olduğuna dair haber yapmıştır. Haberin içeriğinde sık sık Enstitülerin komünist yuvası olmakla suçlandığı da görülmüştür. (Vatan Gazetesi, 8 Mayıs 1947). Ulus Gazetesi'nde ise şahitlerle alakalı bir haber görülmemiştir.

20 Kasım tarihinde ise dava sonuçlandı haberi ile Vatan Gazetesi Kenan Öner'in haklı çıktığını anlatmaktadır. "Öner Davayı Kazandı" başlığı verilen haberin detayı şöyledir (Vatan Gazetesi, 20 Kasım 1947):

> Mahkeme, Hasan Ali hakkındaki iddiaları sabit gördü ve böylece dava sukut etti. Aylardan beri Türk efkârı umumiyesini meşgul eden Hasan Ali Yücel-Kenan Öner davasının kararı nihayet bugün Üçüncü Asliye mahkemesince verildi.
>
> Yargıç Saffet Ünan 108 sayfalık gerekçesinin sonunda Kenan Öner'in Yeni Sabah'ta çıkan iddialarının sabit görüldüğü için Türk Ceza Kanunun 481.maddesinin üçüncü fıkrası gereğince davanın ….(burası okunmamaktadır) olduğunu bildirdi.
>
> Böylelikle 18 celse süren 33 şahidin dinlendiği, bu dava sona erdi. Haber aldığıma göre Hasan Ali Yücel kararı temyiz etmek niyetindedir…

Davanın Yücel karşısında kazanıldığına ve komünist olduğu tescillenmiş olduğuna dikkat çeken Vatan Gazetesi, halk arasında enstitülerinde komünist

olabileceği sorusunun sorulmasına zemin hazırlamıştır. Özellikle Dörtlü Takrir ile başlayan ve DP ile devam eden bu algı 1948 sonrasında enstitülerin, yerlileştirilmesi çabası ile sonuçlanacaktır.

1948 Ocak ayına gelindiğinde Vatan Gazetesi enstitü öğrenci veya öğretmenlerinin komünist olaylara karıştığını haberleştirmiştir. "Gönen Köy Enstitüsü Öğretmeni Tevkif Edildi" başlıklı bu haberin detayı şu şekildedir (Vatan Gazetesi, 7 Ocak 1948):

> Jorj, ifadesinde solcu fikirlere sadık ve bağlı olduğunu söyleyerek bazı itiraflarda bulundu-Ayrıca köylülere 'bizim refahımız için bir kızıl ihtilale ihtiyaç vardır' şeklinde tahrikte bulunmuş, kitaplar dağıtmış.
>
> Gönen hadisesi savcılıkça yapılan sorgulardan ve ele geçen vesikalardan sonra bir kat daha tavazzuh etmiş, fakat tahkikat sonuçlandırılamamıştır. Bununla beraber Görgü Karamut(jorj)tevkif edilerek cezaevine gönderilmiştir. Bugün adliyenin bilhassa durduğu nokta, Jorj'un diğer kasaba ve şehirlerde faaliyette bulunup bulunmadığı ve Ankara yangını ile alakasının olup olmadığıdır…

Haberde tahkikatın sonuçlandırılamadığından bahsedildiği halde öğretmen hakkında komünist olmak iddiası devam etmiştir. Ayrıca enstitü öğretmenine kod adı vererek olayı farklı hale getirmiştir. Olayın diğer bir tarafı ise bu haberlerin Ulus Gazetesi'nde asayiş olarak dahi bulunmamasıdır. Vatan Gazetesi özellikle komünist ve enstitü kavramlarını birleştirdiği gibi CHP yayın organı olan Ulus ise hiç yan yana getirmemektedir.

29 Nisan Tarihli Vatan Gazetesi'nde yine enstitülü bir öğretmenle ilgili olaya dikkat çekilmiştir. "Milli Eğitim Bakanlığı yangını-Solcu Köy Enstitüsü Öğretmeninin Duruşması" başlıklı haberin devamı şu şekildedir (Vatan Gazetesi, 29 Nisan 1948):

> Yangın günü 'Bizimkiler' sözü ile Yorgi kimleri kastetmiş!...Milli Eğitim Bakanlığı yandığı gün Isparta'da bir köy enstitüsünde öğretmen olan Yorgi Karamutun, Bakanlık yangını ile alakadar olarak söylemiş olduğu sözlerden ve komünist propagandası yaptığından dolayı dün Isparta Ağır Ceza mahkemesinde duruşmasında başlanmıştır.
>
> Suçlunun hüviyeti sorulduktan Yorgi Gaye Taşkın olarak Romanya Türklerinden olduğunu ilk ve orta tahsilini Romanya'da yapıp lise ve yüksek tahsilini İstanbul ve Ankara'da tamamladığını bildirmiş ve bu yangın günü geçen hadiseyi anlatmıştır…

Köy öğretmeninin ifadeleri doğrultusunda haberleştirilen olayda Bakanlığa ait binanın yanmasından daha çok kişinin Romanya kökenli ve Köy Enstitülü olmasına dikkat edilmiştir.

Gündem belirleme kuramındaki, insanlar gündemdeki konuların neler olduğunu ve bu konuların önem sırasının ne olduğunu ancak medyanın belirlediği sınırlılıklarla öğrenebileceğini savunan görüşe göre; medya bakanlığa ait bir binanın yanmasını haberleştirmek yerine dikkatleri olayı gerçekleştiren kişinin kökenine ve köy enstitülü olmasına çevirmiştir. Bu da gösteriyor ki gazete asayiş olayını aktarmak yerine olayı gerçekleştiren kişinin komünist olabileceğini aktararak dikkatleri ve algıyı başka yöne vermiştir.

SONUÇ

Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal Atatürk, Yunan ordusunun yürüyüşüne rağmen Ankara'da Eğitim Kongresi'ni toplamıştır. Savaşın en kritik döneminde eğitim kongresini toplaması konusunda olumsuz eleştirilerle karşılaşan Atatürk, bütün eleştirilere rağmen cehaletle savaşın önemine vurgu yapmıştır. Savaş sonrası harf devrimi, halkevleri ve benzeri adımlarla okuryazar oranını arttırmak hedeflenmiştir. Ancak Atatürk'ün hayatını kaybetmesi sonucu bu politikalarda gelişmeler sağlanamamıştır.

1938 yılında Cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü, CHP'li nesiller yetiştirmek amacı ile yeni bir eğitim politikası ortaya atmıştır. Bu dönemde Hasan Ali Yücel ve ekibi ise aydın, sorgulayan nesiller yetiştirmek üzere yeni bir proje ile İnönü'nün karşısına çıkmıştır. Yerinde eğitim ve köy kalkınmasını hedefleyen bu proje ile Milli Emlak'a ait araziler değerlendirilecek ve köy halkının kalkınması sağlanacaktır. Böylelikle eğitim hayatına katılamayan ve nüfusun büyük oranının yaşadığı kırsal kesimde eğitim-öğretim yapılacaktır. Bu bağlamda İnönü'nün direktifleri ile bir çalışma grubu oluşturulmuştur. 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı kanun ile yürürlüğe giren Köy Enstitüleri ile köyde kalkınma sağlanacaktır. İlk başta belli yerlerde açılan daha sonra sayıları yirmi bire ulaşan enstitüler yer yer köylü, siyasetçi ve basın tarafından hedef haline gelmiştir.

1945 yılına gelindiğinde enstitülerde siyasi kutuplaşmalar başlamıştır. Bu kutuplaşmalar ve köylüye verilen görevler sonrası Dörtlü Takrir grubunun muhalefeti ile ilk enstitü karşıtı algı oluşmuştur. Dörtlü Takrir grubu CHP içinde bulunan ve CHP politikalarına muhalif olan bir oluşumdur. Bu oluşum 1946 yılında Demokrat Parti ismi ile anılacak ve seçimlere girerek CHP'nin seçim kaybetme kaygısı yaşamasına neden olacaktır. Özellikle 1946 sonrası köylerde oluşan enstitü karşıtı söylemler basına yansımıştır. Basın bu okulların kapatılmasını veya düzenlenerek millileştirilmesini istemiştir. Bu isteklerini haberlerinde aktarırken genellikle okulların sağlık durumu, donanım eksikliği ve öğretmenlerin hayat standartlarının düşük olmasını aktarmanın yanı sıra, kız erkek öğrencilerin ilişkileri ve öğrencilerin veya öğretmenlerin siyasi görüşlerini ortaya atarak yapmıştır. Bu bağlamda dönemin CHP yayın organı olarak gösterilen Ulus Gazetesi 1940 ile 1947 yılları arasında enstitülerin faydalarını ve gelecekte ülkeye yapacakları yararları anlatmıştır. Ulus Gazetesi

özellikle 1945 sonrasında enstitülerin başarısını değil, enstitüler üzerinden Milli Şef'i merkezlerine almıştır. 1948 yılında ise ortaya atılan komünist iddiaları sonucu Ulus Gazetesi, enstitüleri savunmayı bırakmıştır. Bu dönemde enstitülerle ilgili haberleri gündemine almayan veya okuyucuya farklı şekillerde veren gazete bir nevi gündem belirleme rolünü üstlenmiştir. Özellikle enstitüler hakkında sıradan haberler veren ve oluşan asayiş olaylarına hiç gönderme yapmayan Ulus Gazetesi, vatandaşın neyi düşünmesi gerektiğini, ne kadar düşünmesi gerektiğini kendi belirlemeye çalışmıştır. Gerek haberlerinde yön vererek gerekse belli sınırlılıklar içerisinde bilgiyi ulaştırarak, modern siyasette basının etkisine bir örnek oluşturmuştur. Lipmann'ın 1922 yılında ortaya attığı kamuoyu araştırmasına örnek sayılacak bu haberlerde, Ulus Gazetesi siyasette bilgiyi veya haberi istediği yerden göstermiş, istediği şekilde algı oluşturmuş ve gündem belirleme tezine uygun olarak karar alıcıların politika yapım süreçlerine ve kararlarına etki etmiştir. Medyanın "düşünce, tutum ve davranış" değiştirme ve farkındalık yaratma etkisi bağlamında haber politikasını, yayın formatını belirlemiştir.

Ancak özellikle 1945 sonrası oluşan durum Ulus Gazetesi'nin başarısız olduğunu göstermektedir. Çünkü 1940 yılında yayın hayatına yeniden başlayan Vatan Gazetesi, önce Dörtlü Takrir grubunun sözcülüğünü yapmıştır. Toprak Kanunu, Vergi Kanunu, Eğitim Kanunu gibi önemli yasa değişikliklerinde mecliste muhalefetini gösteren bu grubun söylemlerini haberlerinde yer vermiştir. Özellikle Demokrat Parti'nin kurulması ile muhalefete desteğini arttıran Vatan Gazetesi, DP'nin muhalif olduğu köy enstitüleri politikası hakkında birçok haber yapmıştır. Ulus Gazetesi'nden farklı olarak açılış, bayram gibi haberlerin yanı sıra enstitülerde meydana gelen asayiş ve ideolojik olayları gündeme taşıyan gazete bu yolla siyasete yön vermeye çalışmıştır. Özellikle komünistlik iddialarını ön plana çıkaran ve halkın bu konularda düşünmesini amaçlayan gazete, 1948 yılına kadar bu türde yayınlar yapmıştır. Enstitülerin milli olmadığına ve ideolojik kavgalara neden olduğuna vurgu yapan gazete, sık sık karar alıcıların söylemlerine yer vermiştir.

Milli Eğitim Bakanı ve kadrosunu komünistlikle suçlayan haberlerin yanı sıra okullarda verilen eğitimin komünist fikirleri ortaya çıkardığını savunan Vatan Gazetesi, enstitülerin kapatılmasında önemli bir rol oynamıştır. Lazarsfeld ve Merfon'un 1948 yılında ortaya attığı düşünceye göre, kamu yönetimini belirlemede toplumsal kontrolün temel bir biçimi de gündem belirlemeden geçmektedir. Bu

düşünceye göre belli bir ekonomik gücün, siyasi oluşumun veya karar alıcıların ortaya attığı bilgi aslında medyanın belirlediği ve oluşturduğu kavramlar sonucu meydana gelmiştir denilmektedir. İşte bu bağlamda Vatan Gazetesi, gündem belirleme metoduna göre haberlerini yapmış ve karar alıcıların, kararlarını değiştirmiştir.

1944 yılına kadar CHP içinde enstitülere karşı muhalefet olsa da, kapatılmasına etki edecek kadar güçlü değildir. Ancak hem DP'nin muhalefeti hem de Vatan Gazetesinin öne çıkarma ve yönlendirme yöntemleri ile enstitüler hedef haline gelmiştir. Bu dönemde gerçekleşen 1946 seçimlerinde DP'nin başarılı sonuçlar alması, CHP içinde enstitülere karşı düşüncelerin de artmasına neden olmuştur. İnönü iktidarda kalabilmek için açtığı enstitüleri, seçimi kaybetmemek için yapılan haberler sonucu gayri resmi olarak kapatmıştır. Bu kapatma 1947 yılında Hasan Ali Yücel ve ekibinin görevden alınması ile başlamıştır. Vatan Gazetesi'nde komünist Bakan iddiaları ile verilen eski Genel Kurmay Başkanı ve Kurtuluş Savaşı Mareşali Fevzi Çakmak'ın iddiaları sonucu görevden alınan Hasan Ali Yücel ve ekibinin komünist olma iddiaları gazete manşetlerinde başlamış, köşe yazıları ile devam etmiş ve mahkeme salonlarına taşınmıştır. Bu dönemde Ulus Gazetesi, Yücel ve ekibinin vatandaşlar tarafından mahkemelerde alkışlarla karşılandığını aktarmıştır. Ancak Vatan Gazetesi ise Kenan Öner'in köşe yazıları sonucu açılan davaya dikkat çekerek Öner'e olan vatandaş desteğine ve enstitülerin komünist olmasına dikkat çekmiştir.

1948 yılında farklı bakan ve kadrolar ile hayatına gayri resmi olarak devam eden enstitüler vatandaş tarafından itibarını kaybetmiştir. Ayrıca CHP içinde de enstitülerin kapatılması tartışmaları ortaya atılmıştır. Vatan Gazetesi bu dönemde oluşan asayiş olaylarında köy enstitülü öğretmen veya öğrencilere dikkatleri çekmiştir. Burada eğitim gören ve eğitim veren kişileri komünist olmakla suçlamıştır. Bunun sonucu olarak meclis bir komisyon oluşturmuştur. Komisyon üyelerinin raporları sonucu köy öğretmen okullarına dönüşen enstitüler, CHP döneminde basının siyaset üzerindeki baskıları sonucu faaliyetlerine devam edememiştir.

Köy Enstitülerinin kapatılmasına giden aşamada gazetelerin etkisi, karşı görüşlü iki gazete üzerinden karşılaştırmalı olarak söylem analizi yöntemi ile değerlendirilmiştir. Basının siyaset üzerindeki etkisini anlamak ve bu çalışma kapsamında ortaya çıkarmak adına çalışmaya uygun olarak Gündem Belirleme

Kuramına başvurulmuştur. Medyanın siyasal enformasyonun üretilmesinde kullanılması ve önemli görerek bazı konuların üzerinde durması, bununla birlikte halkın siyasi konuları öğrenmek için medya araçlarını kullanması Gündem Belirlemenin kapsamını oluşturmaktadır (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 146).

Gündem Belirleme Kuramı ile basının siyaset üzerindeki etkisi, Köy Enstitüleri örneği ile ortaya çıkarılmıştır. Yine bu kuramda da bahsedildiği gibi vatandaşın neyi düşüneceği ve nasıl düşüneceğine yönelik yönlendirmelere de başvurulmuştur. Gündem belirleme yaklaşımının iddiasına göre kişi, medyada yer alan haberlerden sadece bazı gerçekleri öğrenmekle kalmamaktadır. Üstelik kitle iletişim aracının bir soruna veya konuya ayırdığı yerin konumu veya zamanın miktarı ile o sorunun veya konunun ne kadar önemli olduğu yolunda da çıkarımlarda bulunulmaktadır (Atabek, 1998). Gündem kurma hipotezinin temel önerisi kitle iletişim araçlarından öğrenmedir. Bundan dolayı insanlar gündemdeki konuların neler olduğunu ve bu konuların önem sırasının ne olduğunu öğrenmektedirler (McQuail ve Windahl, 1993: 91).

Gündem Belirleme Kuramı, medyanın insanların nasıl düşüneceklerini belirlemediği fakat ne hakkında düşüneceklerini belirlediği, hangi sınırlılıklar içerisinde düşüneceklerini saptadıklarını ortaya koymuştur. Bu bağlamda Ulus Gazetesi halkın enstitülerden çok İnönü ve yönetimini düşünmesini amaçladığı, Vatan Gazetesi'nin ise enstitülerin komünist olmasını ön plana çıkararak DP'lilerin istediği enstitülerin kapatılması yönünde gündemi belirlediği ortaya çıkmıştır.

Geleneksel medya bakış açısı ile Gündem Belirleme Kuramı sonucu, insanların ne hakkında düşünmeleri gerektiği medya tarafından belirlenmesine örnek olan bu karşılaştırma ile Vatan Gazetesi insanların, komünist enstitülerin kapatılması gerektiğini düşünmesini sağlamıştır. Bu bağlamda enstitüler önce köy sakinleri, daha sonra kurucusu sayılan İnönü tarafından yalnızlaştırılmış ve 1948 yılında gayri resmi olarak kapatılmıştır. DP iktidarında ise oluşan algı sonucu boş kalan binalar yasal olarak kapatılmış ve köy öğretmen okulları, bilinen ilköğretim okullarına dönüştürülmüştür. Yüksek Köy Enstitüsü olan ve köy enstitüsünden çıkan öğretmenlerin akademik araştırmalarını yürüteceği Yüksek Köy Enstitüsü ise önce Eğitim fakültesine çevrilmiştir. Basının hedef göstermesi sonucu faaliyetlerine devam

edemeyen enstitüler, aynı zamanda CHP iktidarının da 1950 seçimlerini kaybetmesinde etkisi olmuştur.

KAYNAKÇA

Akyüz, Y. (1993), *Türk Eğitim Tarihi (Başlangıç'tan 1993'e),* İstanbul: Kültür Koleji Yayınları, 4. Basım.

Altunya, N. (2014), *Köy Enstitüsü Sistemi: Toplu Bakış,* İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 4. Basım.

Alver, F. (2011), *Gazetecilik Bilimi ve Kuramları,* İstanbul: Kalkedon Yayınları, Birinci Basım.

Atabek, N. (1997). Gündem Belirleme Araştırmaları. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 5, s. 223-247.

Atabek, N. (1998). Gündem Belirleme Yaklaşımı. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 7, s. 155-174.

Atabek, N. ve Uztuğ, F. (1998). Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma. *Kurgu Dergisi*, Sayı: 15, s. 96-105.

Ateş, A. E. (2011), *1940-1946 Yılları Arasında Türkiye'de Köylü Eğitimi: Ulus-Devlet İnşasında Köy Enstitülerinin Yeri,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Ayten, A. (2011), *Türkiye'de Basın ve Rejimi (Cumhuriyet Dönemi Basın İktidar İlişkisi ve Basın Rejimler),* Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Aytekin, V. K. (2018), *24 Ocak Kararları: Hürriyet ve Cumhuriyet Gazetelerinde Yayınlanan Köşe Yazılarının İçerik ve Söylem Analizi,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mardin.

Başkut, C. (1966), *Gazetecilik Dersleri,* İstanbul: Sermet Matbaası.

Bennet, W. L. (2002), *Politik İllüzyon ve Medya,* çev. Seyfi Say, İstanbul: Nehir Yayınları.

Boybeyi, S. (2002), *1946-1940 Arası Siyasal Hayatta ve Basında Köy Enstitüleri (Vatan, Ulus, Cumhuriyet Gazetelerinde),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Curran, J. ve diğerleri, (1991). İletişim Araçları Üzerine Çalışma: Kuramsal Yaklaşımlar. çev. Metin Özbek, *Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yıllık 1989-1990,* s. 229-253.

Çaplı, B. (2002), *Medya ve Etik,* Ankara İmge Kitabevi Yayınları.

Daver, B. (1993), *Siyaset Bilimine Giriş,* Ankara: Siyasal Kitabevi, 5. Basım.

Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (1990), *İletişim ve Toplum,* Ankara: Bilgi Yayınevi, Birinci Basım.

Erdoğan, İ. & Alemdar, K. (2002*), Öteki Kuram,* Ankara: Erk Yayınları.

Erdoğan, İ. (2011). Gündem Koyma ve Saptama Yaklaşımında Bir Araştırma Geleneği ve Tasarımı Olarak Çerçeveleme. *Erciyes Üniversitesi İletişim Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 1, s. 48-62.

Ettema, J. S. ve diğerleri, (1997), *Professional Mass Communicators,* Ed. Berkowitz, D., *Social Meanings of News, Sage Publications,* Thousand Oaks, s. 31-50.

Gazalcı, M. (2014), *Cumhuriyetin Eğitim Devrimi,* Ankara: Öğretmen Dünyası Yayınları, Birinci Basım.

Gazalcı, M. (2018), *Köy Enstitüleri Sistemi: Mezunları Üzerine Bir Araştırma,* Ankara: Bilgi Yayınevi, 3. Basım.

Ghanem, S. (1997), *Filling in the Tapestry: The Second Level Agenda- Setting, Communication and Democracy,* der. M. McCombs, D. Shaw and D. Weaver, *Mawah, NJ: Lawrence Erlbaum,* 3-14.

Güler, B. D. (2015), *Köy Enstitüleri Bağlamında Eğitim ve İdeolojinin Toplumsal Değişme Etkisinin İncelenmesi: Köy Enstitüleri Dergisi (1945-1947),* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Gülnar, M. (2017). Gündem Belirlemede Yeni Alanlar ve Yaklaşımlar. *I. Uluslararası İletişimde Yeni Yönelimler Konferansı,* İstanbul Ticaret Üniversitesi, s. 469-477.

Gümüşoğlu, F. (2019), *Sözlü ve Yazılı Belgeler Işığında Cılavuz Köy Enstitüsü,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Basım.

Güneri, M. (2018), *Hasanoğlan Hatırası: Bir Köy Enstitülünün Kaleminden ve Objektifinden (1941-1951),* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 4. Basım.

Gökçe, O. (1996). Kamuoyu Kavramının Anlamı ve Kapsamı. *Kurgu Dergisi,* Sayı: 14, s. 211-227.

Hackett, R. A. (1998). Bir Paradigmanın Önemini Yitirisi Haber medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik. Çev. Ayşe İnal, *Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yıllık 1997-1998*, s. 31-72.

Iyengar, S. (1991), *Is Anyone Responsible? How Television Frames Political Issues,* The University of Chicago Press, Chicago.

İnal, A. (1996), *Haberi Okumak,* İstanbul: Temuçin Yayınları.

İrvan, S. (1997), *Dış Politika ve Basın: Türk Basınındaki Dış Politika Haberlerinin Gündem Belirleme Yaklaşımı Açısından Çözümlenmesi,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

İrvan, S. (2001). Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi. *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* Sayı: 9, s. 69-106.

Kapani, M. (1989*), Politika Bilimine Giriş,* Ankara: Bilgi Yayınevi, 5. Basım.

Kılıç, Ç. (2015), *Gündem Belirleme Kuramı Çerçevesinde Siyasal Karar Verme Sürecine Sosyal Medya Etkisinin İncelenmesi,* Yayınlanmamış Yüksel Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kışlalı, . T. (1991), *Siyasal Sistemler,* Ankara: İmge Kitabevi.

Kirby, F. (2018), *Türkiye'de Köy Enstitüleri,* İstanbul: Tarihçi Kitabevi, 7. Basım.

Kosicki, G. M. (1993). Problems and Opportunities in Agenda Setting Research. *Journal of Communication,* 43 (2), 100-127.

McQuail, D. (1983), *Kitle İletişim Araçlarının Etkileri, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar,* der. Korkmaz Alemdar ve Raşit Kaya, Ankara: Savaş Yayınevi, Birinci Basım, s. 45-83.

McQuail, D. & Windahl, S. (1993), *İletişim Modelleri,* çev. Mehmet Küçükkurt, Ankara: İmaj Yayınları, Birinci Basım.

Mutlu, E. (1994), *İletişim Sözlüğü,* Ankara: Ark Yayınevi, Birinci Basım.

McCombs, M. ve diğerleri. (2000). Setting the Agenda of Attributes in the 1996 Spanish General Electiom. *Journal of Communication, Spring,* 50 (2), 77-92.

Oktay, M. (2002), *Politikada Halkla İlişkiler,* İstanbul: Derin Yayınları.

Öngel, A. (2017), *Demokrat Parti Dönemi Basın ve İktidar İlişkileri (1950-1960),* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özal, F. (2017). 1 Kasım 2015 Seçimlerinde Ahmet Davutoğlu'nun Türk Basınında Temsil Edilmesi Üzerine Söylemsel Bir Çözümleme. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,* Cilt: 2, Sayı: 2, s. 68-88.

Özer, S. (2013), *Demokrat Parti'nin Köy ve Köylü Politikaları,* Ankara: Berikan Yayınevi.

Özodaşık, M. (1999), *Cumhuriyet Dönemi Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çabaları (1923-1950),* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, Birinci Basım.

Sakaoğlu, N. (1992), *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi,* İstanbul: İletişim Yayınları.

Shomaker, P. & Reese, S. D. (2002), *İdeolojinin Medya İçeriği Üzerindeki Etkisi, Medya-Kültür-Siyaset,* der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, 2. Basım, s. 127-178.

Terkan, B. (2005), *Türkiye'de Basın ve Siyaset İlişkisi: Basın Gündemi ve Siyasal Gündemin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Gündem Belirleme Çalışması,* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Terkan, B. (2007). Basın ve Siyaset İlişkisinin Gündem Belirleme Modeli Çerçevesinde Bir Analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Sayı: 17, s. 561-584.

Tonguç, E. (2009), *Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç Yaşamı, Öğretisi, Eylemi,* İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 5. Basım.

Topuz, H. (2003), *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi,* İstanbul Remzi Kitapevi, 2. Basım.

Türkoğlu, P. (2019), *Tonguç ve Enstitüleri,* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7. Basım.

Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1940.

Ulus Gazetesi, 19 Nisan 1940.

Ulus Gazetesi, 20 Nisan 1940.

Ulus Gazetesi, 22 Nisan 1940.

Ulus Gazetesi, 25 Haziran 1940.

Ulus Gazetesi, 8 Ağustos 1940.

Ulus Gazetesi, 14 ağustos 1940.

Ulus Gazetesi, 15 Ağustos 1940.

Ulus Gazetesi, 16 Ağustos 1940.

Ulus Gazetesi, 1 Eylül 1940.

Ulus Gazetesi, 9 Kasım 1940.

Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1944.

Ulus Gazetesi, 20 Ağustos 1944.

Ulus Gazetesi, 23 Eylül 1944.

Ulus Gazetesi, 25 Eylül 1944.

Ulus Gazetesi, 2 Ekim, 1944.

Ulus Gazetesi, 8 Kasım 1944.

Ulus Gazetesi, 8 Aralık 1944.

Ulus Gazetesi, 17 Nisan 1947.

Ulus Gazetesi, 18 Nisan 1947.

Ulus Gazetesi, 21 Nisan 1947.

Ulus Gazetesi, 27 Nisan 1947.

Ulus Gazetesi, 14 Mayıs 1948.

Ulus Gazetesi, 15 Mayıs 1948.

Ulus Gazetesi, 8 Haziran 1948.

Vatan Gazetesi, 18 Nisan 1944.

Vatan Gazetesi, 6 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 11 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 14 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 17 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 23 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 24 Şubat 1947.

Vatan Gazetesi, 18 Nisan 1947.

Vatan Gazetesi, 21 Nisan 1947.

Vatan Gazetesi, 8 Mayıs 1947.

Vatan Gazetesi, 20 Kasım 1947.

Vatan Gazetesi, 7 Ocak 1948.

Vatan Gazetesi, 29 Nisan 1948

Waldahl, R. (1994). Siyasal Tutumlar ve Kamuoyu. çev. Süleyman İrvan, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, İletişim,* Cilt: 1, Sayı: 2, s. 57-82.

Yaylagül, L. (2014), *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar,* Ankara: Dipnot Yayınları, 6. Basım.

Yeşil, H. (2018), *Türkiye'de Köy Enstitülerinin Kapatılma Süreci ve Demokrat Parti'nin Eğitim Anlayışı,* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Yüksel, E. (2001), *Medyanın Gündem Belirleme Gücü,* Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları, Birinci Basım.

Yüksel, E. (2004), *Medya Güvenlik Kurulu,* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yüksel, E. (2007). “Kamuoyu Oluşturma ve “Gündem Belirleme” Kavramları Nerede Kesişmekte, Nerede Ayrılmaktadır?. *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 1, s. 571-586

10 şubat düzenleme Fevzi Özgür

ORIJINALLIK RAPORU

%11	%9	%2	%8
BENZERLIK ENDEKSI	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCI ÖDEVLERI

BIRINCIL KAYNAKLAR

1	www.ismetinonu.org.tr İnternet Kaynağı	%1
2	kutup.dicle.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
3	Submitted to Konya Necmettin Erbakan University Öğrenci Ödevi	%1
4	acikerisim.ticaret.edu.tr İnternet Kaynağı	%1
5	www.johschool.com İnternet Kaynağı	<%1
6	earsiv.sehir.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
7	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
8	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1

9	gereklitarama.buray.net İnternet Kaynağı	<%1
10	docplayer.biz.tr İnternet Kaynağı	<%1
11	www.kamugazetesi.com İnternet Kaynağı	<%1
12	Submitted to Ege Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
13	Submitted to Bilkent University Öğrenci Ödevi	<%1
14	www.koyenstitulerivakfi.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
15	arastirmax.com İnternet Kaynağı	<%1
16	Submitted to Atilim University Öğrenci Ödevi	<%1
17	okuyus.com İnternet Kaynağı	<%1
18	Submitted to Kocaeli Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
19	epdf.pub İnternet Kaynağı	<%1
20	www.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1

21	koyenstitulerivakfi.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
22	acikerisim.istanbul.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
23	Submitted to Uludag University Öğrenci Ödevi	<%1
24	Submitted to Sabanci Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
25	psi520.cankaya.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
26	mustafaaltinisik.org.uk İnternet Kaynağı	<%1
27	keg.aku.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
28	Submitted to Beykent Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
29	Submitted to Turkiye ve Orta Dogu Amme İdaresi Enstit Öğrenci Ödevi	<%1
30	dergipark.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
31	Submitted to Ataturk Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1

32	Submitted to Gazi University Öğrenci Ödevi	<%1
33	es.scribd.com İnternet Kaynağı	<%1
34	Submitted to Bahcesehir University Öğrenci Ödevi	<%1
35	acikarsiv.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
36	Submitted to Aksaray Aniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
37	Submitted to 82820 Öğrenci Ödevi	<%1
38	hedefaof.com İnternet Kaynağı	<%1
39	web.deu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
40	www.pdrhizmetleri.com İnternet Kaynağı	<%1
41	www.ktu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
42	Submitted to Pamukkale Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
43	basiskelemedya.com İnternet Kaynağı	

		<%1
44	acikerisim.aku.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
45	Submitted to Bülent Ecevit Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
46	library.cu.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
47	Submitted to Marmara University Öğrenci Ödevi	<%1
48	tr.unionpedia.org İnternet Kaynağı	<%1
49	Submitted to Ankara University Öğrenci Ödevi	<%1
50	tplondon.com İnternet Kaynağı	<%1
51	Submitted to Yeditepe University Öğrenci Ödevi	<%1
52	www.ogretmensitemiz.com İnternet Kaynağı	<%1
53	Submitted to Afyon Kocatepe University Öğrenci Ödevi	<%1
54	Submitted to Baskent University Öğrenci Ödevi	<%1

55	www.add.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
56	kayaum.politics.ankara.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
57	www.odevsel.com İnternet Kaynağı	<%1
58	BİLİR, Pervin. "Yeni Beden Eğitimi Öğretim Programı ve Köy Enstitülerinde Beden Eğitimi Derslerinin Yapılandırmacı Öğretim Yaklaşımı Açısından Değerlendirilmesi", Ankara Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, 2008. Yayın	<%1
59	ethesis.inp-toulouse.fr İnternet Kaynağı	<%1
60	Submitted to Kafkas Ãniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
61	www.tatlikiz.net İnternet Kaynağı	<%1
62	Submitted to Akdeniz University Öğrenci Ödevi	<%1
63	ABDÜLAZİZ KARDAŞ. "CUMHURİYET DÖNEMİ NDE BİR HAREKETİN SON TEMSİLCİSİ: ERNİS KÖY ENSTİTÜSÜ",	<%1

	Journal of International Social Research, 2017 Yayın	
64	Submitted to University of New South Wales Öğrenci Ödevi	<%1
65	www.sosyalbil.selcuk.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
66	blogtr.org İnternet Kaynağı	<%1
67	barisozanozdemir.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
68	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	<%1
69	1000kitap.com İnternet Kaynağı	<%1
70	ijopec.co.uk İnternet Kaynağı	<%1
71	portal.ted.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
72	Submitted to Anadolu University Öğrenci Ödevi	<%1
73	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1
74	Submitted to Yildirim Beyazit Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1

75	Submitted to Kahramanmaraş Sütçü İmam University Öğrenci Ödevi	<%1
76	tr.wikipedia.org İnternet Kaynağı	<%1
77	turandursun.com İnternet Kaynağı	<%1
78	int-e.net İnternet Kaynağı	<%1
79	Submitted to Middle East Technical University Öğrenci Ödevi	<%1
80	BAYRAM, Yavuz. "MEDYA-SİYASET GÜNDEMİ İLİŞKİSİ KAPSAMINDA TÜRKİYE'DE ULUSA SESLENİŞ KONUŞMALARININ GÜNDEM BELİRLEME GÜCÜ", Mustafa Alican, 2015. Yayın	<%1
81	Submitted to Galatasaray University Öğrenci Ödevi	<%1
82	Submitted to Ondokuz Mayıs Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1
83	Submitted to Hacettepe University Öğrenci Ödevi	<%1

Alıntıları çıkart	üzerinde	Eşleşmeleri çıkar	Kapat
Bibliyografyayı Çıkart	üzerinde		

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Fevzi Özgür ALTIN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara-1993

Derece	Alan	Üniversite	Yıl
Lisans	Gazetecilik	Erciyes Üniversitesi	2016
Yüksek Lisans	Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi	Atılım Üniversitesi	2019

İş Deneyimi

Çalıştığı Yer	Görev	Yıl
DHA-Kayseri	Muhabir-Gazeteci	2013
Zafer Gazetesi	Muhabir-Gazeteci	2018
DHA-Ankara	Muhabir-Gazeteci	2019

Yabancı Diller: İngilizce

Yayınlar: -

E-Posta: mutantozgur@hotmail.com

Telefon: (0)533 612 3493

Tarih: 29/11/2019